

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
STRATEJİ VE GÜVENLİK ARAŞTIRMALARI
ANABİLİM DALI
GÜVENLİK ARAŞTIRMALARI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**EKONOMİK YAPTIRIMLARIN ETKİSİ: RUSYA
FEDERASYONU ÖRNEĞİ (2014-2022)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP SULTAN GÜNEY

2122101102

TEZ DANIŞMANI: DR.ATAHAN BİROL KARTAL

İSTANBUL

AĞUSTOS 2024

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
STRATEJİ VE GÜVENLİK ARAŞTIRMALARI
ANABİLİM DALI
GÜVENLİK ARAŞTIRMALARI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

EKONOMİK YAPTIRIMLARIN ETKİSİ: RUSYA
FEDERASYONU ÖRNEĞİ (2014-2022)

ZEYNEP SULTAN GÜNEY

2122101102

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 02.08.2024

Tezin Savunulduğu Tarih : 03.07.2024

Tez Oy birliği ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan Ad Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Dr. Atahan Birol KARTAL	
Jüri Üyeleri	Doç. Dr. Zeynep SELÇUK	
	Dr. Gökhan AK	

İSTANBUL

AĞUSTOS 2024

ÖZGÜNLÜK RAPORU

Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve ç) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 114 sayfalık kısmına ilişkin,/...../..... tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dâhil
- 3- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Usul ve Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Zeynep Sultan GÜNEY

02.08.2024

ETİK BEYAN

Millî Savunma Üniversitesi Enstitüleri Dönem Projesi ve Lisansüstü Tez Hazırlama Kılavuzu'nda yer alan kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir; aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bu tezdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler bana aittir; Millî Savunma Bakanlığı, Millî Savunma Üniversitesi ve Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

Zeynep Sultan GÜNEY

Anneme...

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Hayatım boyunca her türlü zorlukta, bana maddi manevi her türlü desteği sağlayan sevgili ailem; annem Mine Cesur ve teyzelerim Sebile Cesur ve Meltem Arda'ya, tez yazım sürecimde bana samimiyeti ve bilgisiyle ışık tutan kıymetli tez danışmanım Dr. Atahan Birol Kartal'a, yüksek lisans sürecim boyunca bana destek olan ve rehberlik eden çok değerli hocam Doç. Dr. Alb. Güngör şahin'e, bana her zaman sahip çıkan ve beni Milli Savunma Üniversitesi ile tanıştıran çok sevgili hocam Dr. Gökhan Ak'a ve süreç boyunca bizleri hiç yalnız bırakmayan kıymetli hocam Ar. Gör. Alperen Kürşad Zengin'e şükranlarımı sunarım.

İstanbul; Ağustos 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZGÜNLÜK RAPORU

ETİK BEYANI

TEŞEKKÜR VE ÖNSÖZ

İÇİNDEKİLER	i
ONAY.....	ii
TABLO LİSTESİ	iii
ŞEKİL LİSTESİ	iv
KISALTMALAR.....	v
ÖZ.....	vi
İNGİLİZCE ÖZ(ABSTRACT).....	vii
1. GİRİŞ	1

2. EKONOMİ'Yİ ANLAMAK VE EKONOMİK GÜVENLİK

2.1. Ekonomi Nedir? Ekonominin Tarihsel Temelleri.....	5
2.2. Ekonomik Güvenlik ve Alçak Politika Olarak Ekonomi.....	9
2.3. Uluslararası Politik Ekonomi Nedir?.....	15
2.3.1 Zorlayıcı Diplomasi, Ekonomik Yaptırımlar ve Yaptırımların Etkinliği....	21
2.3.2. Kapitalizm, Küresel Ekonomi ve Ekonomik Güvenlik.....	18
2.3.3 Uluslararası Politik Ekonominin Güvenliği : Ekonomik Yaptırımlar ve Ekonomik Savaş	25
2.4. Meşru Müdafaa Türleri, Ekonomik Yaptırımların Meşruluğu ve Ekonomik Savaş.....	27
2.4.1 Ekonomik Tehditlerin Sosyo-Politik Etkileri: İstikrarsızlaşan Ülkeler ve Beka İkilemi.....	32
2.4.2. Ekonomi ve Şiddet.....	34
2.5. Bir Alternatif olarak Akıllı Yaptırımlar.....	37

3. RUSYA

3.1. Rusya Federasyonu.....	39
3.2 Rusya'nın Demografik Dağılımı.....	41
3.3. Askeri Güç.....	43
3.4. Coğrafya Mahkûmu mu? Dünyanın Merkezi mi? Rusya Jeopolitiği ve Ukrayna.....	45
3.5. Uluslararası Sistemde Rusya'nın Yeri.....	53
3.6. Rus Ekonomisinin Temelleri ve Karşılıklı Bağımlılıklar.....	55

4.GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE RUSYA VE UKRAYNA

4.1. Rusya-Ukrayna İlişkilerinin kronolojisi üzerine değerlendirme.....	58
4.1.2 Bağımsız Ukrayna Fikri ve Kırım'ın İlhakı.....	62

4.1.3. Kırım'ın İlhakı Sonrası Ekonomik Yaptırımlar.....	67
4.1.4. 2022 Ukrayna-Rusya Savaşı.....	69
4.1.5 Savaş Sonrası Rusya Federasyonu'na Yönelik Ekonomik Yaptırımlar.....	73
4.2. 2014 ve 2022 Sonrası Yaptırımların Rusya Ekonomisi Üzerinde Etkinliği.....	77
4.2.1 Rusya'ya Uygulanan Yaptırımların Dünya Ekonomisine Etkisi.....	79
4.2.2. Ekonomik Yaptırımlar ve Rusya'da Toplumsal İstikrar.....	82
4.2.3. Ekonomik Yaptırımların Rus Karar Alıcıları Üzerindeki Etkisi.....	84
5. SONUÇ	87
KAYNAKÇA	90

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1: Rusya’da Yaş a Göre Popülasyon Dağılımı.....	43
Tablo 3.2: (Güç Endeksine göre)Dünyanın En Büyük Askeri Güçleri Sıralaması....	44
Tablo 4.1 : 2014-2022 Rusya’nın Ticareti.....	73
Tablo 4.2 : Yıl İçerisinde Rusya'da Faiz Oranı ve Enflasyon Seviyesindeki Değişimlerin Dinamikleri.....	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1:Rusya Haritası.....	40
Şekil 3.2: Rusya'nın Demografik Dağılımı.....	42
Şekil 3.3: Ukrayna Fiziki Haritası.....	47
Şekil 3.4: Bölgedeki Boru Hatları Haritası	51
Şekil 4.1: Ukrayna'da Rusçayı Anadil Olarak Tanımlayan Popülasyonun Yüzdelik Dağılımı.....	66

KISALTMALAR LİSTESİ

SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMA	: Birleşmiş Milletler Antlaşması
MSHUS	: Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi
ESKHUS	: Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nden
AB	: Avrupa Birliği
GSYH	: Gayri safi yurtiçi hasılanın
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü'nün
KÖC	: Kırım Özerk Cumhuriyeti
SWIFT	: Bankalararası Finansal Telekomünikasyon Derneği
RFMB	: Rusya Federasyonu Merkez Bankası'nın

ÖZ

Ekonomik Yaptırımların Etkisi: Rusya Federasyonu Örneği (2014-2022)

Zeynep Sultan GÜNEY

Millî Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

İstanbul; Ağustos 2024

Neoliberal uluslararası sistem içerisinde birbiriyle iç içe geçmiş ekonomik ilişkiler ve küreselleşmenin getirdiği karşılıklı bağımlılık, ülkeleri yeni yeni güvenlik tehditleriyle baş başa bırakmıştır. Devletler ekonomik güçleri birbirlerinin iç ve dış politikalarına; zorlayıcı diplomasi kapsamında uyguladıkları ekonomik baskılarla yön vererek güçlerini pekiştirmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte ekonomik yaptırımlar Rusya'nın sürdürmekte olduğu politika ve eylemleri durdurmak bir yana, tam tersi bir etkiyle Rusya'nın duruşunun daha fazla keskinleşmesinin önünü açmıştır. Bununla beraber Vladimir Putin'in seçimlerdeki oy oranı 76.69'dan 87.28'e yükselmiştir. Bu çalışmanın amacı; küresel neoliberal politikaların getirdiği asimetrik yapıyı inceleyerek bunun uluslararası politikalarda nasıl kullanıldığını ortaya koymak; devletlerin birbirlerine karşı uyguladıkları ekonomik baskılar ile ülke içerisindeki istikrarın tehdit edilme sürecini açıklamaktır. 2014-2022 Rusya Federasyonu üzerinden incelenen bu çalışmada; ekonomik baskıların, kitlesel doğası gereği toplumun tüm kesimlerine olumsuz etki etmesi ve salgın hastalıklar, ilaçların karşılanamaması nedeniyle yükselen ölüm oranları ve artan bebek ölümleri gibi yaşama hakkını tehdit eden sonuçlar doğurması nedeniyle meşruluğunun kusurlu olduğu, devletlerin olağan işleyişine zarar vermek açısından devlet istikrarında etkili olmasına karşın, yaptırımların asıl amacı olan hedef ülkeyi istenilen politikaları yürütmeye zorlama konusunda başarısız kaldığı; hedef ülkenin iktidarının, ülkenin işleyişindeki olumsuzlukların sorumluluğunu yükleyeceği yeni bir fail yaratılmasına kapı aralamasına olanak verdiği bulgularına ulaşılmıştır. Çalışmanın sonunda, ekonomik yaptırımların yalnızca hedef devlet ekonomilerine zarar verdiği ancak toplumsal bazda siyasi direnç oluşturduğu, ekonomik bağımlılıkların küresel dünyaya yayılmış olması nedeniyle kolektif bir yaptırımın uygulanamayacağı ve uygulanan yaptırımların etkisinin çift yönlü olması nedeniyle uygulayıcı ülkenin de zarar gördüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Yaptırım, Ekonomik Güvenlik, Rusya, Ukrayna

Bilim Kodu : 119524

Sayfa Sayısı. : ix+108

Tez Danışmanı : Dr. Atahan Birol KARTAL

ABSTRACT

The Effects of Economic Sanctions: The Case of the Russian Federation (2014-2022)

Zeynep Sultan GUNEY

Turkish National Defense University, Atatürk Institute of Strategic Studies

Istanbul; August 2024

The intertwined economic relations within the neoliberal international system and the interdependence brought about by globalization have left countries with new security threats. States are trying to consolidate their economic power by directing each other's domestic and foreign policies through economic pressures applied within the scope of coercive diplomacy. However, far from stopping Russia's ongoing policies and actions, economic sanctions had the opposite effect, paving the way for a further sharpening of Russia's stance. Nevertheless, Vladimir Putin's vote share in the elections increased from 76.69 to 87.28. This study aims to examine the asymmetric structure and systemic dependence brought about by global neoliberal policies, to reveal how this asymmetry and dependence are used in international politics, and to explain the process of threatening the stability of the country through the economic pressures that states exert against each other. In this study, which is analyzed through the Russian Federation 2014-2022; the legitimacy of economic pressures is flawed due to the negative impact of economic pressures on all segments of society due to their mass nature and the consequences that threaten the right to life such as epidemics, rising mortality rates due to unaffordable medicines and increased infant mortality, and although they are effective in state stability in terms of damaging the normal functioning of states, they fail to force the target country to carry out the desired policies, which is the main purpose of sanctions; they allow the target country's government to open the door to the creation of a new perpetrator to blame for the negative aspects of the country's functioning. At the end of the study, it was concluded that economic sanctions only harm the economies of the target state but create political resistance on a social basis, that a collective sanction cannot be applied due to the globalization of economic dependencies, and that the sanctions imposed also harm the implementing country since the effect of the sanctions is bidirectional.

Key Words : Economic Sanctions, Economic Security, Russia, Ukraine

Science Code : 119524

Pages : ix+108

Supervisor : Assist.Prof.Dr. Atahan Birol KARTAL, Ph.D.

GİRİŞ

Devletler, anlaşmazlıkları çözmek için giderek daha fazla ekonomik yaptırımlara yönelmektedir. Bu durum yaptırımların kısmen "savaşa liberal bir alternatif" oluşturduğu yönünde yaygın bir algı oluşturmuştur. Bununla beraber ekonomik yaptırımların devletler arası ilişkilerde kendine giderek daha önemli bir yer bulması ve güvenliğin iki temel öznesi sayılan devlet ve bireyin güvenliğinin tanımlandığı çeşitli güvenlik alanlarının tamamının ekonomi ile iç içe yapısı, ekonomik güvenliği güvenlik teorilerinin temel parametrelerinden biri haline getirmiştir.

Ekonomik güvenlik; ekonomik kapsamda değerlendirilen konuların diğer güvenlik türleri ile arasındaki çok yönlü ilişkisi olan, iç içe geçmiş bir güvenlik türüdür. Bu durum ekonomik olarak yaşanan herhangi bir güvenlik sorununun devletin istikrarına etki etmesinin yanında, hızlıca bireyin gündelik hayatında da kendini göstermektedir. Neoliberal uluslararası sistem içerisinde iç içe geçmiş ekonomik ilişkiler ve sistem içerisinde yaratılan karşılıklı bağımlılığın asimetrisi, büyük devletler için yeni pazar alanları oluştururken, küçük devletleri bağımlı hale getirilmektedir. Bu asimetrik ilişki politik bir etki aracına dönüşebilmektedir. Uluslararası ekonomide güçlü ekonomili devletler, borçlandırma ya da ekonomik baskıya maruz bırakma gibi yöntemlerle görece daha zayıf ekonomili devletlerin iç ve dış politikalarını istekleri doğrultusunda şekillendirmektedir. Bu anlamda borçlandırma politikası ve ekonomik alanda yapılan zorlayıcı diplomasi uygulamaları gibi ekonomik baskılar, devletlerin işlevlerini yerine getirme yeteneğine zarar vermenin yanında bireyin günlük yaşamına da etki etmektedir.

Neoliberal uluslararası sistemin yarattığı sistemin bağımlılık ve açık ekonomi anlayışı; ekonomik anlamda güçlü devletler için yeni hammadde ve pazar alanları oluştururken daha zayıf olan devletlerin güçlü devletlere bağımlı kalmasının önünü açmaktadır. Uluslararası sistemde merkez devlet özelliği gösteren güçlü devletler, daha zayıf ekonomili devletlerin iç ve dış politikalarına; borçlandırma politikası ya da zorlayıcı diplomasi kapsamında yaptıkları ekonomik baskılarla yön vererek güçlerini pekiştirmektedirler.

Devletlere yapılan ekonomik baskıların yarattığı toplumsal sorunlar, devletleri istikrarına olumsuz etki etmektedir. Öte yandan bireyin yaşam standartlarını koruması

zorlaştırılırken baskının boyutuna bağılı olarak bireyin ekonomiye bağılı temel ihtiyaçlarını giderebilme gücü yıpratılmakta ve beka ikilemine sokulmaktadır. Ekonomik yaptırımların güdümlü olamayan ve hedef ülkenin tamamını her yönüyle olumsuz etkileyen yapısı, bu yaptırımların insan haklarıyla olan ilişkisi ve meşruiyeti açısından çeşitli tartışmalara konu olmaktadır.

Bununla birlikte günümüzde düzenli ve düzensiz glerin oldukça büyük bir bölümü refah seviyesi daha düşük ülkeden daha yüksek olan ülkeye doğru yapılmaktadır. Ulus devletlerin istikrarsızlaştırılması o bölgelerdeki suç ve terör gruplarının türemesine yol açmasının yanında buradaki toplumun evre devletler başta olmak üzere görece daha istikrarlı devletlere akın etmesine sebep olmaktadır. Bu durum uluslararası sistemin güvenliğini yıpratmakla birlikte, istikrarlı ve refah düzeyi yüksek olan devletlerin yapısını da tehdit etmektedir. Bu anlamda ekonomik yaptırımlar, hedef ülkeyi bütünüyle etkilemenin yanında dünya ekonomisine ve hedef ülkenin dışındaki ülkeleri de çeşitli açılardan olumsuz etkilemektedir.

Ekonomik yaptırımlarının etkisinin incelenmesi açısından Rusya çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması sonrası Rusya hem ülke içinde hem de uluslararası alanda birçok sorun ve zafiyetle baş başa kalmıştır. Bu zafiyetlerle başa çıkmak ve eski statüsünü geri kazanmak isteyen Rusya, bu anlamda SSCB'den miras kalan avantajlarını kullanmaktadır. Bunlardan en önemlisi SSCB döneminde yapılan "toplum mühendisliği" alışmalarıdır. Gelineen noktada, Rusya'nın jeopolitik ve jeostratejik anlamda kritik bulduğu eski Sovyet lkelerinde, bu ülkelerdeki Rus nüfusu koruma iddiaları üzerinden ülkelerin iç ve dış siyaseti etkilenmektedir.

Bu yolda Ukrayna başta olmak üzere Gürcistan, Azerbaycan, Moldova gibi ülkeler istikrarlı bir şekilde istikrarsızlık içine sokulmakta ve Rusya'nın bölgede güvenliği sağlayan büyük abi rolünü destekleyen bir aė yaratılmaktadır. Ancak Ukrayna'da yaşanmakta olan savaş ile birlikte Rusya'nın kritik bölgelerdeki eski Sovyet lkelerinin bağımsız bir politika sergilenmesine izin verilmeyeceği gösterilmiştir. Bu doğrultuda Rusya'ya uygulanan Batı yaptırımları etkisiz kalmış ve Batılı devletler, kendilerine olan güvenin sarsılmasına yol açmıştır.

Tezin geri kalanında bahsedildiği üzere 2014 ve 2022 yıllarında Rusya'ya yapılan yaptırımlar; Rusya'nın iç istikrarını kötü yönde etkilemiş, ülke içinde ve uluslararası alanda çeşitli protestolara sebep olmuş ve halkın yaşam standartlarına zarar vermişse de Rus karar alıcıların kararlarında istenilen etkiyi yaratamamıştır. Rusya'nın uluslararası alandan özellikle ekonomik anlamda izole edilmesi Rus karar alıcıların kararlarını "haklı dava" olarak görmesinin ve fikirlerine daha sıkı tutunmasının önünü açmıştır. Bunun sonucunda bahse konu tez, caydırıcı olarak kullanılmak istenen ekonomik baskıların, istikrara zarar verse de siyasi dirence sebep olarak beklenilenin tersi yönde sonuçları doğurabileceği hipotezine dayanmakta, meşruluğu konusundaki noksanlığının altı çizilmektedir. Konjonktürü açıklamak, ekonomik baskıların sınırlandırılması yönündeki fikir ayrılığına katkıda bulunmak, bu baskıların devletlerin kararlarına etki etme konusunda zayıflığına dikkat çekmek ve Rusya-Ukrayna savaşını çok boyutlu değerlendirebilmek açısından önem arz etmektedir.

Ekonomik yaptırımların etkilerini 2014-2022 yılları Rusya-Ukrayna ilişkileri çerçevesinde inceleyecek olan söz konusu çalışma, işlenen konunun henüz hala gündemde ve gelişmekte olan bir konu olması; ekonomik yaptırımların sosyo-politik etkilerinin, ekonominin girift yapısı nedeniyle sınırlandırma konusunda çeşitli zorluklara sahip olması ve son olarak ekonomik yaptırımların etkinliği tartışmalı olsa da kayda değer bir alternatif bulunmamasının bir getirisi olarak tartışmaların sonuçsuz kalması nedeniyle konuyu çerçevelemek açısından çeşitli sınırlılıklar içermektedir.

Bu tezin amacı; uluslararası politik ekonomi içerisindeki asimetrik yapıyı ve neoliberal politikaların getirdiği sistemik bağımlılığı inceleyerek bunların, ekonomik anlamda güçlü ve büyük güç olma amacındaki devletler tarafından nasıl kullanıldığını ortaya koymak; devletlerin birbirlerine karşı uyguladıkları ekonomik baskılar ile ülke içerisindeki istikrarın tehdit edilme sürecini açıklamak ve bu konuda uygulanan politikaların etkisini değerlendirmektir. Bu bağlamda 2014 ve 2022 yıllarında Rusya'ya yapılan ekonomik yaptırımlar incelenecek ve bu yaptırımların Rusya'nın istikrarına, toplum bazındaki etkilerine ve karar alıcıların kararlarına olan etkisi irdelenecektir.

Bilimsel kitap, haber, makale ve tez gibi ikincil veri analiz, yöntem ve kaynaklarından yararlanılarak bulguların edinildiği nitel özellikli bu çalışmada, Ekonomik baskıların toplumsal etkileri nelerdir? Ekonomik baskıların sosyo-politik etkileri karar alıcıların

fikirlerini ne yönde etkilemektedir? Ekonomik yaptırımlar ne derece meşrudur? Rusya'nın güvenlik algılamalarında Ukrayna'nın yeri nedir? 2014 ve 2022 yıllarında Rusya'ya yapılan ekonomik yaptırımların Rusya'nın istikrarına ve Rus karar alıcılarının kararlarına etkisi nedir? gibi sorulara cevap aranmıştır.

Tezin ilk bölümünde ekonominin ne olduğu ve tarihsel temelleri üzerinde durulmuş ekonomik güvenlik, ekonomik yaptırımlar ve ekonomik savaş arasındaki farklara değinilmiş, kapitalizm içerisinde devletlerin durumu ve buradaki asimetrik sistem ele alınmış, son olarak ekonomik yaptırımların meşruluğu tartışılmıştır.

İkinci bölümde Rusya çeşitli açılardan değerlendirilerek uluslararası sistemdeki yeri tartışılmıştır. Rusya coğrafyası incelenerek Ukrayna jeopolitiğinin Rusya açısından önemi vurgulanmış, sonraki bölümde incelenecek olan Rusya'ya uygulanmakta olan yaptırımların etkisini anlayabilmek açısından Rusya'nın dünya ekonomisindeki yeri ve karşılıklı bağımlılıklara değinilmiştir.

Son bölümde Rusya ve Ukrayna arasında yaşananlar kronolojik olarak ele alınmış, sebep ve sonuçlarıyla Kırım'ın ilhakı ve 2022 Ukrayna-Rusya Savaşı araştırılarak, yaşanan bu kriz sonrası Rusya'ya uygulanan ekonomik yaptırımlar incelenmiş, bu yaptırımların Rus karar alıcılar üzerindeki etkinliği, yaptırımların meşruluğu ve sonuçları üzerinde durulmuş; akıllı yaptırımların ekonomik yaptırımlara bir alternatif teşkil edip edemeyeceği üzerine tartışılmıştır.

2. EKONOMİ'Yİ ANLAMAK VE EKONOMİK GÜVENLİK

2.1 EKONOMİ NEDİR? EKONOMİ'NİN TARİHSEL TEMELLERİ

Ekonomi; insan faaliyetini içeren her alana yayılmış, en eski disiplinlerden biridir. Her devlet, vatandaşlarının refahı için mal ve hizmet sağlamalıdır. Ekonomi, bu mal ve hizmetlerin üretimi ve dağıtımını ile ilgili tüm faaliyetlerden oluşur.¹ Karl Marx, Adam Smith, John Maynard Keynes, Lionel Robbins, David Ricardo, Milton Friedman, Thomas Malthus gibi birçok büyük isim bu alanda çeşitli fikirlere imza atmıştır.

Ekonominin kavramsal tarihine bakıldığında Antik Yunan medeniyetine kadar uzandığı görülmektedir. Eski Yunancada; hane anlamına gelen oikos ve yasa anlamına gelen nomos kelimelerinin birleşmesiyle hane yönetimi manasına gelen oeconomicus günlük yaşamın teamülünü temel alan bir disiplin şeklinde ortaya çıkmıştır. Bununla beraber bu dönem, salt iktisadi bakış açısı geliştirilmemiştir.² Günümüz anlamıyla ekonominin en temel tanımı, iktisat kitapların birçoğunun başlangıcında yer alan Lionel Robbins'e aittir. Lionel Robbins, ekonomiyi; kıt kaynakların sınırsız ihtiyaçlar karşısında dağılımını inceleyen bilim dalı olarak açıklamıştır. Benzer bir şekilde Karl Menger, bireylerin ihtiyaçlarını karşılama isteği temeline oturtmuştur. Bununla birlikte Karl Menger, bu ihtiyaçların nesnelere üzerinden değil, insanların nesnelere üzerindeki düşünce ve istekleri dolayında belirlendiğini ve bu nedenle bireyin ihtiyaçlarını karşılamada amaçlı ve bilinçli olduğunu ileri sürmüştür.

Elbette toplumu bireylerin toplamı olarak betimleyerek ekonomiyi bireysel ihtiyaç ve tercihlere indirgemek sosyal gerçekliğin dinamik yapısını anlamada yüzeysel kalacaktır. Benzer bir anlayışla Emile Durkheim, bireysel seçimlerin aslında bireye sunulan belirlenmiş bir çerçevede gerçekleştiğini, bu anlamda analiz birimi olarak beynin temel alınamayacağını belirtmiştir.³ Karl Marx'ın "toplum bireylerden değil, o bireylerin birbiriyle olan ilişkilerin ve bağlarının toplamından oluşur." sözü, bu yargıyı destekler niteliktedir.

¹ Charles R. Nelson, *Macroeconomics: an Introduction: (İnternet Edition,2009)*,3. Alındığı Yer: <https://faculty.washington.edu/cnelson/Chap01.pdf>

² Anıl Başaran, "İktisadi Düşünce Tarihinde Denge Kavramının Dönüşümü: Merkantilizm ve Fizyokrasi Öncesi Dönem Üzerine Bir Bakış" , *İktisat ve Tarih*, ed. Güler Aydın, Hüseyin Özel, (Ankara: Siyasal Kitapevi, 2020), 48.

³ Fuat Ercan, *Toplumlar ve Ekonomiler*, (İstanbul: Bağlam Yayınları2021), 29.

Marx, ekonomiyi bütün sosyal gelişmelerin temeline oturtmuş, toplumu sınıflar arasındaki hiyerarşik güç ilişkisi temelinde incelemiştir. Marx'a göre toplum; proletarya ve burjuvazi olmak üzere iki temel sınıftan oluşmaktadır. Üretim araçlarının sahibi olan burjuvazi sınıfı ile bu araçlara sahip olmayan işçi sınıfı olan proletarya arasında temeli eşitsizliğe dayalı kapitalist bir sistem bulunmakta; bu sistem proletaryanın ayaklanması ve sosyalist toplama geçişle son bulmaktadır. Marx bu anlamda toplumu, üretim araçları üzerinde ikiye ayırmıştır.⁴

Ekonominin bir diğer öncüsü olan Adam Smith, Isaac Newton'un Doğa Yasaları felsefesini ekonomik sistemi anlamlandırmak için kullanmış⁵, bireyin kişisel çıkarını gözetmesinin devletin işleyişine faydalı ve uyumlu olduğunu öne süren Smith, doğal özgürlük felsefesini savunmuş ve günümüz liberal politikalarının ilk adımını atmıştır. Bireyin kendi çıkarlarını doğal olarak maksimize ettiği ve bunun toplumsal yarara neden olan birtakım gelişmelere kendiliğinden sebep olduğunu öne sürerek "görünmeyen el" kavramını ortaya atmış, bununla birlikte Smith, genel kanının aksine kontrolsüz kapitalizmden yana olmamıştır. Kapitalistlerin çıkar grupları ve koalisyonlar oluşturarak kamu yararına bakılmaksızın kendi çıkarları doğrultusunda kamu politikalarına baskı kurabildiklerini, ulusun zenginliğinin sağlanabilmesi için bu baskıların terk edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁶ Bu anlamda günümüz politik ekonomik ilişkilerin öznesi haline gelen neoliberal teori de ilk etapta, insan refahının en iyi şekilde, özel mülkiyet hakları, serbest piyasalar ve serbest ticaret uygulamaları ve kurumsal bir çerçevede içinde bireysel özgürlüklerinin ve becerilerinin geliştirilebileceğini öne süren bir politik ekonomik uygulamalar teorisidir. Devletin rolü, bu tür uygulamalara uygun bir kurumsal çerçeve yaratmak ve bunu korumaktır.⁷

Adam Smith'in doğal özgürlük görüşüne karşın; doğrudan doğruya evrensel ve mutlak bir ihtiyaç ya da çıkar kavramından söz etmek mümkün değildir.⁸ Bu kavramların biyolojik gereksinimler dışında anlamlar kazanmasının getirdiği sübjektiflik, üretim

⁴ Musa Yavuz Alptekin, *İktisat Sosyolojisi*, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2020), 91-93.

⁵ Adem Levent, "Sosyal Bilimlerin Kıyısında Entelektüel Bir Alan: İktisadi Düşünce", *Liberal Düşünce Dergisi*, C.24 S.94(2019): 34.

⁶ Çiğdem Boz, "Adam Smith ve Amartya Sen" *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.14 S.3 (2012):87.

⁷ Agil Mammadov, Ziyadhan Hasanov, "NEO-Liberalism Theory in International Relations", *International Journal of Humanities & Social Science Studies (IJHSSS) A Peer-Reviewed Bi-monthly Bi-lingual Research Journal*, C.2 S.6(2016):293

⁸ Fuat Ercan, *Toplumlar ve Ekonomiler*, (İstanbul: Bağlam Yayınları,2021), 45

ve tüketim faaliyeti üzerindeki anlayışta birtakım başkalaşmalara neden olmuştur. Müslüman ülkelerde fiyat gözetmeksizin domuz etinin yenmemesi, Hindistan'da dünyanın en büyük yemek şirketlerinin(örn. McDonald's) dana eti yerine bu bölgeye özel vejetaryen seçenekler oluşturması, Malinezya köylerinde uzun süreli kıtlık dönemlerinde dahi Hint patatesinin bir kısmının tüketilmemesi gibi birçok üzerinden anlaşılacağı üzere ihtiyaç ve çıkar kavramlarının bireyin temel güdü ve gereksinimlerinin dışında da tüketim eğilimine yol açtığı görülmektedir. İhtiyacın çeşitli sosyal olguları kapsayan ve karşılayan yönü, toplumların ve sosyal normların ekonomi üzerindeki kaçınılmaz etkisini gözler önüne sermektedir. Bu anlamda bireyi her zaman ihtiyaç ve çıkarlarını maksimize eden bir rasyonel varlık olarak tanımlamak sağlıklı bir tutum olacaktır. ⁹ Genel manada ekonomi; bireyin temel, öznel ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılama çabası içerisinde, birey de dahil olmak üzere tüm kaynakların üretim faaliyetleri bazında dağılımını ve etkileşimini inceleyen bilim dalı şeklinde tanımlanabilir. Bununla birlikte ihtiyaç, üretim ve tüketim faaliyetlerinin toplumsal yönü; devlet ve toplum arasındaki ilişkiler açısından da başlıca belirleyicilerdendir.

Ekonominin tanımlamalarındaki çeşitlilik, ekonomi tarihi hakkında da çeşitli fikir ayrılıklarına sebebiyet vermektedir. Bu anlamda kimi ekonomistler ekonomiyi Neolitik Çağ'daki uygarlıklar ile başlatırken, kimileri Paleolitik Çağ'ı temel almaktadır. Neolitik Çağ üzerinden açıklanan ekonomi tarihi ekonominin devlet bazında ortaya çıkışını temel alması sebebiyle indirgemeci bir yaklaşıma sahiptir. Ne var ki tarih boyunca ekonominin, insanın olduğu her alanda varlık gösterdiği görülmektedir. Bu nedenle işbu tezde ekonomi tarihi bireyin tüketimi ile bilinen en eski dönemden itibaren ele alınacaktır.

Alışverişin (veya değiş tokuşun) başlangıcına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bu anlamda bu kavram, insanlık tarihi ile özdeşleştirilmektedir. Bu alışveriş eyleminin ticaret haline gelmesi ise Paleolitik Çağı bulmuştur. Ticaretin henüz sistem haline gelmediği dönemde, yalnızca doğada bulunan besinlerin tüketilerek yaşamakta ve zamanın tümü barınma, üreme, düşmandan korunma ve beslenmeye ayrılmaktayken; avcılığın gelişmesi ve büyük av hayvanlarının avlanması ile birlikte ortaya çıkan artı zaman, bireyin gün boyu yiyecek temin etme zorunluluğunu ortadan kaldırmaya

⁹ A.g.e 45

başlamıştır. Halihazırda grupça hareket etme alışkanlığını kazanmaya başlamış birey, artı zamanın da ortaya çıkmasıyla bir grup insan av dışında çeşitli faaliyetlerle ilgilenmeye ve ava katılmadan avdan pay almaya başlamıştır.¹⁰

Yukarıdaki söylemlere ek olarak; bu çağda artı zamanın ortaya çıkmasıyla yapılan avlanma dışı faaliyetler ile günümüz mesleklerinin temellerinin atıldığı görülmektedir. Mağara duvarlarına resim yapanların bugünkü ressamalara, avlanma bereketi için büyü yapanların bugünkü din adamlarına, avlanma malzemelerini hazırlayanların bugünkü silah tedarikçilerine, barınakları hazırlayanların bugünkü inşaatçılara evrilmesi söz konusudur. Bu anlamda bu dönemin bir diğer önemi ise tarihte ilk defa bireyin kendi fiziksel gücü ile elde ettiği besin dışında bir besinden pay alabilmesidir. Bu anlamda bugünkü ekonominin gelişmesi açısından oldukça kritik bir adım atılmıştır.

Mezolitik Çağ'a kadarki dönemde ekonomiye dair göstergeler genellikle toplayıcılık, avcılık, av aletlerinin yapımı, barınma ve bunların değiş tokuşu şeklinde ilerlemekteydi. Bunun dışında bu dönemdeki kabile sisteminin bir getirisi olarak nöbet tutma ve ortak savunma gibi iş gücüne yönelik alışveriş söz konusuydu. Bu anlamda ticaretin ilk örneklerinin bu çağda görüldüğünü söylemek mümkündür. Ne var ki Ekonomi ve ticaretin sistem düzeyinde oturması Neolitik Çağı bulmuştur.¹¹

Günümüz şartlarının oluşması açısından Neolitik Çağ bir devrim niteliğindedir. Bu dönem birçok ekonomik gelişmenin ardı ardına gerçekleştiği ve iş bölümü kavramının ortaya çıktığı dönemdir. Bu çağda yaşanan göçebelikten yerleşik hayata geçiş, bireyin günlük tüketime dayalı hayat tarzından üretime geçişin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Birey bu çağda ilk kez tarım ürünlerini kullanmış ve hayvanları evcilleştirmiştir. Bu çağın devrim halini almasını sağlayan tarıma geçiş süreci, bireyin gününü geçirmek için doğada bulduklarından çok daha fazlasını üretebilmesine; bu sayede artı zaman ve ürünü elde edebilmesine neden olmuştur. Bununla birlikte tarımın gerektirdiği iş bölümü ve yarattığı artı zaman; günümüz mesleklerine en yakın örneklerin bu çağda görülmeye başlanmasına sebebiyet vermiştir.¹²

¹⁰ Mahfi Eğilmez, *Tarihsel Süreç İçinde Dünya Ekonomisi*, (İstanbul: Remzi Kitabevi,2018),24.

¹¹ A.g.e.30.

¹² A.g.e.26.

Kent devletlerinin kuruluşu, temelde bireysel olarak çözülmeye çalışılan büyük problemlerin topluma yayılması sürecini kapsamaktadır. Aileleri bir araya getiren birlikte korunma, birlikte avlanma, birlikte üretim gibi eğilimleri zaman içerisinde nüfusun artmasına ve kent denilebilecek boyutlardaki yapılar halini almasına sebep olmuştur. Yine bu dönemde hayvanların evcilleştirilmesi, sulama, kap kacak yapımı, kumaş üretimi gibi çeşitli kazanımların yanında şehirlerin ve sosyal hiyerarşinin yapılanması söz konusudur.¹³

Bu temelde değerlendirildiğinde; günümüzde ekonomi kavramı oldukça karmaşık bir yapı şeklinde algılanmasına karşın, temelde bireyin gününü organize eden ve yaşamsal faaliyetlerini karşılamasını sağlayan temel bir süreci ifade etmektedir. Görüldüğü üzere insan yaşamının organize edildiği süreç içerisinde kendiliğinden şekillenen ekonomi, insan hayatı ve toplumsallaşma ile doğal bir etkileşim içerisinde. Bununla birlikte ekonominin ve kent devletlerinin neredeyse birlikte ortaya çıkışı, bugünkü devlet ve ekonomi kavramının iç içeliğinin temelini yansıtmaktadır. Ekonomi ve devlet; bireyi ve toplumun yaşamını organize eden ve yaşam standartını belirleyen iki paradigmadır. Bu anlamda bu iki kavramın varoluşunun bütünleşik bir süreci ifade etmesi söz konusudur. Buna bağlı olarak; bugünkü ekonomi ve devlet ilişkisinin varoluşsal birliğin tarihsel süreç içerisinde de benzer bir işleyişle günümüze geldiği görülmektedir.

2.2 Ekonomik Güvenlik ve Alçak Politika Olarak Ekonomi

Güvenlik kavramının genişletilmesi ve derinleştirilmesiyle ekonomik güvenlik fikri hem kuramsal hem de siyasal açıdan yeni bir perspektif kazanmıştır. Yeni güvenlik anlayışıyla güvenliğin birey düzeyine inmesi ekonomik güvenliği, güvenlik çalışmalarının ana konularından biri haline getirmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa'nın genişlemesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin(ABD) Ortadoğu'da uyguladığı politikalar ve Asya'nın ekonomik anlamda yükselişi ve yeni bölgesel güçlerin ortaya çıkışı ile başlayan değişim süreci, ekonomik güvenliğin uluslararası

¹³ Enver Günay, "Antik Çağ Ekonomileri ve Gelenek ile Çok Tanrılı Dinlerin Etkisinde Oluşan Antik Çağdaki İktisadi Düşüncelerin Özellikleri", *International Journal of Academic Value Studies*, C.1, S.1, (2015): 49

sistemdeki yerini ortaya koymuş ve uluslararası sistemdeki güvenlik anlayışının gözden geçirilmesine sebep olmuştur.¹⁴

Ekonomik araçların dış politika içerisinde kullanılması 20.yüzyılda yaygınlaşmışsa da M.Ö. 432 yılında Atina'nın; kendisine meydan okuyan Sparta'nın müttefiki Megara'nın Atina limanlarına ve piyasasına erişimini engellemesi ilk ekonomik yaptırım olarak görülmektedir. Bunun dışında Venedik, Hollanda ve Portekiz'in de elde ettikleri ticari üstünlüklerini devam ettirebilmek için dış politikada ekonomik araçlara başvurduğu görülmüştür. Napolyon Savaşları sırasında İngiltere ve Fransa'nın savaşın yanında birbirilerine ekonomik yaptırımlar uyguladığı görülmektedir. ¹⁵Birinci Dünya Savaşından sonra ise uluslararası güvenliğin ekonomik yaptırımlar aracılığıyla sağlanacağı düşünülmüş¹⁶ ve Milletler Cemiyeti Anlaşması'nın yaptırımlarla ilgili kararınca, cemiyetin üyelerinden birinin savaş başlatması durumunda, savaş başlatan devlete karşı ticari ve finansal ilişkilerin kesilmesi öngörülmüştür. ¹⁷

Ancak ekonomik güvenliği tam manasıyla tanımlamak diğer güvenlik türlerine oranla daha zordur. Bunun sebebi ekonomik güvenliğin, diğer güvenlik türleriyle arasında çok yönlü bağlantıların bulunması ve piyasayı barındıran konuların her zaman çeşitli seviyelerde belirsizlik içermesidir. Ekonomik güvenliğin sağlanmasının diğer güvenlik türlerinin neredeyse tamamına etki etmesi ve diğer güvenlik türleri ile arasındaki yoğun ilişkinin yanında ekonomik güvensizlik bir dereceye kadar kapital sistemin de temelidir. Sosyal hiyerarşi içerisindeki rekabetin yarattığı güvensizlik, karşılıklı dinamiklerin devamlılığını sağlayan unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda ekonomik güvenliğin çerçevelenmesindeki zorluklar, güvenlik tanımında

¹⁴ Şükrü İnan, "Dünyada ve Türkiye'de Jeoekonomi Çalışmaları ve Jeoekonomi Öğretimi", *Bilge Strateji*, C.3, S.4 (2011.):80

¹⁵ Şaban Çaytaş, *Tereyağından Silah Yapmak (?) : Ekonomik Yaptırımların Savunma Harcamalarına Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,2020).1

¹⁶ Arzu AL, *Politika-Ekonomi Kesişmesi: Yeni Bir Bilim Dalı Olarak Uluslararası Politik Ekonomi*, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C.2 S.1 (2015):

¹⁷ United States of America Office of The Historian Arşiv Belgesi, Paris Barış Konferansı,1919(13) The Covenant of the League of Nations (Art. 1 to 26) <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv13/ch10subch1> (Erişim Tarihi: 02.02 2024)

ekonominin referans nesnesi olması¹⁸ konusunda da çeşitli belirsizlikleri beraberinde getirmektedir.

Ne var ki bütün belirsizliklerine rağmen ulusal ekonomik güvenlik; güvenlik konularının öncelikli referans nesnesi haline gelmesi, ekonominin bireysel ve toplumsal yaşama etkisi göz önünde bulundurulduğunda zaruri hale gelmiştir. Bireyin gündelik yaşam standartları ve kaynakların dünya üzerindeki dağılımındaki eşitsiz durumun yarattığı güvenlik problemleri ekonomik temelde toplanmaktadır. Enerji, ulaşım, iletişim, askeriye, teknoloji ve hatta bireyin giyinme barınma gibi temel ihtiyaçlarının yadsınamaz bir şekilde ekonomik olduğu görülmektedir.¹⁹

Ekonomik güvenlik, öznenin devlet olmasına bakılmaksızın " bir sistemin amacına ulaşma yeteneğini sağlayan alt sistem " olarak tanımlanmışsa da güvenliğin çeşitli analiz düzeylerinde incelenmesi, ekonomik güvenliğinde analiz düzeyine göre farklı şekillerde tanımlanmasına sebebiyet vermiştir. Devletin özne kabul edildiği analiz düzeyinde Profesör Senceagov ekonomik güvenliği "devlet kurumlarının ulusal çıkarların korunmasını, sosyal yönelimli devletin gelişmesini ve yeterli askeri potansiyelin güvence altına alınmasını sağlayan durum " olarak tanımlamıştır.²⁰

Mark Rupert, bireyin ekonomik güvenliğini, "şimdiki ve öngörülebilir gelecekte bir yaşam standardını sağlamak ve sürdürmek için sürekli ödeme gücü, öngörülebilir nakit akışı gibi istikrarlı gelirler ve kaynaklar" şeklinde tanımlamıştır.²¹ Bu tanıma ek olarak ekonomik güvenlik; sağlık, eğitim, barınma, yeme içme gibi temel ihtiyaçların yanında sosyal koruma ve iş ile ilgili tanımlanan temel sosyal güvenliği de kapsamaktadır. Özellikle insani güvenlik savunucuları ekonomik güvenliği tüm insanlar için temel yaşama standartlarının garanti altına alınması şeklinde yorumlamaktadır.²² Buna bağlı olarak ICRC(İnternational Committee of The Red Cross), ekonomik güvenliği, bireylerin, hanelerin veya toplulukların temel

¹⁸ Czeslaw Mesjasz, "Ekonomik Güvenlik", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C.55.18 (2008): 126.

¹⁹ A.g.e 130

²⁰ Rima Tamošiūnienė, Corneliu Munteanub, "Current Research Approaches to Economic Security", *Ist International Conference on Business Management*, Temmuz 2015, (Valencia: Universitat Politècnica de València, 2015),1-2

²¹ Inna Kremer-Matyskevic, Gantaras Cernius, "Country's Economic Security Concept: Theoretical Insights", *Whither our economies-2019: International Scientific Conference: Conference Proceedings*,2019 (Vilnius: Mykolas Romeris University2019):81-82

²² Michael E. Smith, *Uluslararası Güvenlik*, (Ankara: Felix Kitap,2020), 293.

ihtiyaçlarını sürdürülebilir ve onurlu bir şekilde karşılama yeteneği olarak tanımlamaktadır.²³ Bu durumu Gary Shiffman “ekonomik güvenlik, kıtlık koşullarında karar veren insan bilimidir” şeklinde açıklamıştır.²⁴

Toplumsal düzeyde ekonomik güvenlik ise toplumun yaşamsal faaliyeti ve refahı için gerekli olan temel ihtiyaçların; fizyolojik, sosyo-ekonomik, manevi ihtiyaçların, teknolojilerin, bilgi ve ahlaki ideallerin korunmasını içermektedir.²⁵ Buna bağlı olarak ekonomik güvenlik , yalnızca makroekonomik konuları odağına almamakta, siyasal, sosyolojik, güvenlik gibi konuların değerlendirildiği sistemsel yorumları da içermektedir.²⁶ Ekonomik güvenliğin varlığından söz edebilmek için çeşitli parametrelerin varlığından söz edilebilmektedir. Göreli ekonomik bağımsızlığın korunması , ekonomik kalkınmanın istikrarını garanti edilmesi ve ekonomik varlıkların rekabet gücünü, gerekli üretim, finansal, teknolojik, işgücü ve diğer kaynaklara erişimin sağlanması, sosyoekonomik ve çevresel kalkınmanın sürdürülmesi, ekonominin her bir konusunun ve bir bütün olarak ulusal ekonominin çıkarlarının dikkate alınarak iç ve dış tehditlere karşı koyacak güce sahip olunması ²⁷ gibi parametreler, ekonomik güvenlik algısının çok boyutlu sistemi içerisinde istikrar ve güvenliğin varlığının temel ölçütleri olarak görülmektedir .

Ekonomik güvenlik; güvenlik kavramının sübjektif boyutu²⁸, ekonomik kapsamda değerlendirilen konuların diğer güvenlik türleri üzerindeki çok yönlü etkisi ve ekonomik güvenlik tanımının analiz düzeyine göre değişen unsurlar içermesi sebebiyle farklı tanım ve yorumlamalara sahiptir. Ancak bireyin temel ihtiyaçları başta olmak üzere enerji güvenliği, askeri güvenlik, çevre güvenliği gibi çeşitli güvenlik alanlarının ekonominin dışında varlığını sürdüremeyeceği gerçeği ekonomik güvenliği ulusal güvenliğin en önemli dayanaklarından biri haline getirmiştir. Bu nedenle

²³ “What is Economic Security?”, International Committee of the Red Cross <https://www.icrc.org/en/document/introduction-economic-security> (Erişim Tarihi: 30.11.2023)

²⁴ Gary Shiffman, “Ekonomik Güvenlik”, *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, ed. Alan Collins çev. Nasuh Uslu (İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 2017), 29.

²⁵ Inna Kremer-Matyskevic, Gantaras Cernius, “Country's Economic Security Concept: Theoretical Insights”, *Whither our economies-2019: International Scientific Conference: Conference Proceedings*, 2019 (Vilnius: Mykolas Romeris University 2019): 81-82

²⁶ Czeslaw Mesjasz, “Ekonomik Güvenlik”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C.55.18 (2008): 127.

²⁷ Olina Arefieva, Svitlana Tulchynska, Olha Popelo, Serhii Arefiev, Tetiana Tkachenko, “The Economic Security System in the Conditions of the Powers Transformation” *International Journal of Computer Science and Network Security*, C.21, S.7 (2021): 38.

²⁸ Sheila R. Ronis, “Economic Security: Neglected Dimension of National Security?” *National Defense University Press*, (Washington D.C.: 2011), 63.

ekonomik güvenliğin parametrelerinin doğru analiz edilmesi devletlerin hem ulusal güvenliği hem de uluslararası sistemdeki etkinliği açısından önem arz etmektedir. Bununla birlikte ekonomik güvenlik devletin varlığını korumak ve sürdürmek açısından hayati önem taşıması nedeniyle günümüz güvenlik algılamaları açısından daha hayati bir yer tutmaktadır.

Uluslararası ilişkiler alanındaki önemli paradigmalardan olan realizm, süreç içerisinde baskınlığını korumuştur. Realist paradigma, uluslararası alanda devlet aktörlerine öncelik vererek; devlet dışı aktörlerin, devletler arasındaki ilişkiler üzerinde etkisinin olmadığını veya çok az olduğunu savunmaktadır. Bu anlamda realizmin uluslararası ilişkiler içerisindeki devlet merkezli görüşü; politikanın, toplumun ve olayların ardındaki açıklamaların eksik bir resmini sunmaktadır.²⁹ Bunun yanında realist paradigma, “alçak politika” ve “yüksek politika” ayrımı yapmış; devletin varoluşsal konusu olarak yalnızca askeri konuları ve güvenlik konularını birincil kabul ederek yüksek politika; ekonomik, kültürel, çevresel konuları ise alçak politika şeklinde sınıflandırılmıştır.³⁰

Dinamik bir yapıya sahip olan güvenlik kavramı; özne, tehdit, risk, endişe gibi değişken ve beklentileri içeren, pek çok unsuru bir arada barındıran bir kavramdır. Çeşitli özneler yönünde değerlendirilen güvenlik kavramı, öznesi devletler olduğunda devlet bekasının korunması ve sürdürülmesi temel alınmaktadır. Bu bakış açısı ile güç ve çıkar gibi değişkenlerin güvenlik tanımını yapmadaki rolü ağırlık kazanmaktadır. Başka bir deyişle, devletlerin varlıklarını sürdürmeleri ve korumalarına yönelik içsel ya da dışsal tehdit, tehdit algısı veya tahminlerinin bulunmaması olarak ifade etmek mümkündür.³¹ Bu anlamda devletin varlığının korunması açısından asli unsurun yalnızca askeri güvenliği kapsamı sığ bir tutumdur.

Benzer bir görüşle başta Foucault olmak üzere, post-modern teoriler iktidarı resmi alanlardan toplumsal alanlara, cinsellikten eğitime kadar uzanan oldukça geniş bir yelpaze içerisinde ele almaktadır. İktidar, toplumsal bünyenin günlük pratiklerinde

²⁹ Nathan Olsen, “Blurring the Distinction Between “High” and “Low” Politics in International Relations Theory: Drifting Players in the Logic of Two-Level Games”, *International Relations and Diplomacy*, C.5, S.10 (2017):638

³⁰ Ozan Kavısracı, “Klasik Realizm-Güvenlik İlişkisi Çerçevesinde Türkiye’nin İç Güvenlik Politikaları (1923-1960)”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.18 (2020):121

³¹ Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, (İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları,2014),34.

kılcal damarlar şeklinde işleyen bir ilişkiler ağı olması nedeniyle toplumsal eylemler ve uygulamalar içerisinde ele alınmalı ve iktidarın, insan ve toplum üzerindeki mahkûm edici güç eşitsizliğine dikkat edilmelidir.³² Elbette bu eşitsizlik devletin toplum üzerindeki gücüne vurgu yapmakla birlikte bireyin yaşam standartındaki eşitsizliği de gözler önüne sermektedir. Buna bağlı olarak Robert Cox de neo-realizmde, devletlerin maddi yeteneklerine vurgu yapmakta, dünya düzeninin yapısını maddi güçlerin konfigürasyonu bağlamındaki güç dağılımına indirgeyerek açıklamaktadır.³³

Gildenhuis, devletin rolünün dört ideolojiye dayandığını belirtir: kapitalizm, sosyalizm, sosyal refah devleti nosyonu ve ekonomik refah devleti nosyonu. Laissez-faire(bırakınız yapsınlar)³⁴ teorisi açısından devletin birincil amacı, vatandaşlar arasında serbest rekabet için elverişli bir ortam sağlamaktır. Hükümet, hukuk mahkemeleri tarafından sözleşmelerin uygulanması, bireylerin ve mülklerinin korunması ve ulusal topluluğun sınırlarının ötesinden gelen saldırılara karşı düzenlenmesi yoluyla vatandaşlarını korur. Bu çerçevede, hükümet serbest ve düzensiz rekabeti teşvik etmektedir.³⁵ Franz Oppenheimer ise devletin; zafer kazanmış bir grubun, yenilen grup üzerindeki egemenliğini bir sistem içerisinde, kendini içeriden ve dışarıdan gelecek saldırılara karşı güvenceye almak amacıyla, varlığını, yendiği gruba zorla kabul ettirdiği bir toplumsal kurum olduğundan söz etmektedir.³⁶ Ancak bu tanımlama, devlet-toplum ilişkisi içerisindeki meşruluğun sağlanması sorunu konusunda indirgemeci bir yaklaşım öne sürmektedir.

Abraham Maslow, ihtiyaçlar hiyerarşisinde güvenliği; insanların yeme, içme gibi fizyolojik ihtiyaçlarından sonra en önemli kavram olarak işaret etmiştir.³⁷ Ancak

³² Halis Çetin, "Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşrutiyeti-Meşrutiyetin İktidarı." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.58.S.3 (2003):64

³³ Murat Tinas, "Neo-Gramscian Contribution on the Concept of Hegemony in International Relations", *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, C.20,S.2 (2018):182

³⁴ Cambridge Üniversitesi sözlüğü, laissez-faire ilkesini Başkalarının faaliyetlerine katılma veya onları etkileme konusundaki isteksizlik:[unwillingness to get involved in or influence other people's activities]şeklinde açıklamış, bir devletin bu ilkeyi uygulaması durumunda, mal ve hizmetlerin alım satımını kontrol eden yasa ve kurallara sahip olmadığını belirtmiştir.

³⁵ University of Pretoria, "Chapter 3: The Role and Functions of Government",53<https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/24808/03chapter3.pdf> (Erişim Tarihi: 25.12.2023)

³⁶ Eren Toprak "Devlet Yönetiminde Yetki-Görev-Sorumluluk İlişkisi: Bir Yönetimsel Meşruiyet Analizi." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 76.1 (2021): 276

³⁷ Abraham Maslow, K.J. Lewis, "Maslow's Hierarchy of Needs", Salenger Incorporated, C.14, S.17 (1987):987-990

günümüzde güvenlik, temel ihtiyaçlarla birlikte ve bütünleşik olarak değerlendirilebilecek yapıya sahiptir. Bu anlamda fizyolojik ihtiyaçlara erişimin güvenliği, bireyin en temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi açısından ilk adımdır.

Bu anlamda askeri güvenliğin yanında ekonomik güvenlik, bireyin ihtiyaçlar hiyerarşisindekini katmanını tanımlamakla birlikte; devletin uluslararası arenadaki konumunu saptayan bir hale gelmiştir. Topyekûn Savaş veya Konvansiyonel Savaş yöntemlerinin mümkün mertebe azaltıldığı ve bunun yerine hibrit savaş yöntemlerinin kullanılmaya başladığı günümüzde inşa edilen güvenlik kültürü de değişime uğramıştır. Bu anlamda realist teoride alçak politika olarak değerlendirilen ekonominin günümüzde uluslararası arenada askeri güç kadar belirleyici bir role sahip olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak ekonomik güvenliğin alçak politika konusu olarak görülmesi mevcut statüko açısından mümkün görünmemektedir.

2.3 Uluslararası Politik Ekonomi Nedir?

Uluslararası politik ekonomi, ekonomik faaliyetlerin siyasi faktörlerle birleştiği, devletler arasındaki ekonomik ilişkileri ve küresel ekonomik sistemlerin nasıl işlediklerini ve nasıl yönetilebileceklerini inceleyen kompleks bir çalışma alanıdır. Ulusal ve uluslararası alanda ortaya çıkan her çeşit güvenlik sorununun, yalnızca siyasal aktörlerin kararları güç ilişkileri üzerinden anlaşılması mümkün değildir. Ekonomik ve siyasal düzenler bir bütün halinde, küresel kapitalist düzenin sonucu ve gerekleri doğrultusunda ortaya çıkan ve bu düzene paralel olarak dönüşmekte olan yapılardır.³⁸

Klasik politik ekonomi, sanayi kapitalizminin, piyasa ekonomisinin uluslararası ticaret ve yatırımın genişlemesi sonucu ortaya çıkmıştır. Adam Smith'in "Ulusların Zenginliği(1776)" kitabı politik ekonominin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Ancak klasik politik ekonominin bütünleşik toplumsal hayat perspektifi, Sanayi Devrimi ve sonrasında hız kazanan uluslararasılaşma ve serbest piyasa anlayışının dinamikleri içerisinde dönüşüme uğramıştır.

³⁸ Arzu AL "Politika-Ekonomi Kesişmesi: Yeni Bir Bilim Dalı Olarak Uluslararası Politik Ekonomi", *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2,S.1(2015):147

Ulusal ve uluslararası alanda ortaya çıkan her çeşit güvenlik sorununun, yalnızca siyasal aktörlerin kararları ve güç ilişkileri üzerinden anlaşılması mümkün değildir. Ekonomik ve siyasal düzenler bir bütün halinde, küresel kapitalist düzenin sonucu ve gerekleri doğrultusunda ortaya çıkan ve bu düzene paralel olarak dönüşmekte olan yapılardır. Bu anlamda ulusal ve uluslararası alandaki ekonomik işleyiş, siyasal düzen ve yapısal gücün temel bileşenlerindedir.³⁹ Uluslararası Politik ekonomi kavramı Smith'ten tam 194 yıl sonra Susan Strange'in "Uluslararası ekonomi ve Uluslararası ilişkiler: Karşılıklı bir ihmal durumu(1970)" başlıklı makalesi ile yeni bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır. ⁴⁰ Siyaset ve ekonominin birbirleri üzerindeki rolünü belirlemek amacıyla her iki bilimin kurallarını bir araya getiren disiplinler arası sosyal bilimler yaklaşımı şeklinde tanımlanabilmektedir.⁴¹

Bu yaklaşımın ortaya atılışından bu yana siyaset ve ekonominin bütünleşik yapıda olduğu anlayışı yaygınlaşmış ve neoliberal anlayışın temeli olan ekonominin özerklik savunusu (ki bu fikir ekonomik yaptırımların meşruluğuna bir sınır getirmenin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir) ve bu yolla devletin ekonomik alandan uzaklaştırılmasının kaynakların daha rasyonel kullanılabileceği varsayımı, günümüze dek yaşanan çeşitli ekonomik-politik krizlerin (liberal devletlerin uyguladıkları yaptırımlar da bu bütünleşik yapıya örnektir) de varlığıyla tahrip edilmiştir.⁴²

Gramsci hegemonyayı "güçlüler koalisyonunun" kazançlarını sürekli kılmak için kurdukları "sosyal düzen" olarak tanımlamaktadır. Sosyal düzen fikri Neo-Gramşiyen Teoriler için uluslararası sistem olarak temel alınmış, hegemon olan/olma iddiasında bulunan devletin uluslararası arenada ekonomik ve siyasal düzeni belirleme ve denetleme zorunluluğuna dikkat çekilerek sermayenin kontrolü ve dünya düzeni kavramları üzerinde durulmuştur. Robert Cox, ulusal düzenin uluslararası alana meşru kabul edilecek şekilde yayan devlete hegemon olarak tanımlamış, bu ilişkiyi

³⁹ Özlem Kaygusuz, "Güvenliğin Eleştirel Politik-Ekonomi Analizi". *Eleştirel Uluslararası Politik Ekonomi Kuramlar ve Sorunlar*, Ed. Yelda Erçandırlı, Faruk Yalvaç (Ankara: Nika Yayınevi,2021),210.

⁴⁰Faruk Yalvaç, "Uluslararası Politik Ekonomi'den Eleştirel Uluslararası Politik Ekonomi'ye: Temel Kavramlar ve Tartışmalar" *Eleştirel Uluslararası Politik Ekonomi Kuramlar ve Sorunlar*, Ed. Yelda Erçandırlı, Faruk Yalvaç (Ankara: Nika Yayınevi,2021),14

⁴¹ Ziya Öniş, Mustafa kutlay "Uluslararası Politik ekonomi" *Uluslararası İlişkiler'e Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı, (Ankara: İmge Yayınları, 2014).1

⁴² Nazım Öztürk, "Neo-Liberal Yaklaşımlar Çerçevesinde Devletin Ekonomide Yarattığı Sorunlar" *Öneri Dergisi*, C.26,S.23(2005):205

sermayenin kontrolü esasına dayandırmıştır.⁴³ Susan Stange, ekonomik ve siyasal düzenin, dünya düzeni içerisinde hegemon tarafından şekillendirilmesini “Yapısal Güç” kavramı ile açıklamıştır.⁴⁴

Benzer bir biçimde Wallerstein, dünya düzenini Neo-Marksist temelde ele alarak Merkez- Yarı çevre- Çevre olmak üzere devletleri (ekonomik gelişmişlik başta olmak üzere) gelişmişlik üzerinden üçe bölerek Gramsci’nin dünya düzeni içerisindeki “güçlüler koalisyonunu” Merkez devletler olarak tanımlar. Çevre devletler, Merkez devletler aracılığıyla küresel ekonomiye şartlandırılır ve bağımlı hale gelir.⁴⁵ Ek olarak Wallerstein , Dünya Sistemleri Teorisi ile küresel kapitalist düzenin, toplumsal ve jeopolitik alanlardaki çatışmaların kaynağı olduğu çözümlemesi ile ekonomik ve politik eylemlerin etkileşiminden doğan sorunlara ⁴⁶ sistemsal bir tahlilini ortaya koymuştur.⁴⁷

Robert Koehane ve Joseph Nye bu anlamda kompleks karşılıklı bağımlılığa dikkat çekerek, devlet merkezli uluslararası anlayışa karşı ekonomi ve politika arasındaki çok katmanlı yapının altını çizmiştir.⁴⁸ Uluslararası politik ekonomi, politik ve ekonomik düzeni birlikte inceleyen ve küreselleşme ile hız kazanmış özerk bir bilim dalı haline gelmiştir. Kapsadığı alan itibariyle birçok bilim dalı ile etkileşim halinde⁴⁹ olmakla birlikte çeşitli özneleri temel alarak çıkarımlarını ortaya koymaktadır.

2.3.2 Kapitalizm, Küresel Ekonomi ve Ekonomik Güvenlik

Devletlerinin iç veya dış politikadaki siyasal düzen ve bu düzende ortaya çıkan başta savaş olmak üzere herhangi bir güvenlik sorununun, yalnızca siyasal aktörlerin

⁴³ Çınar Özen, “Neogramşiyen Hegemonya Yaklaşımı Çerçevesinde Güç ve Global Finans: Pax Britannica’daki Büyük Dönüşüm”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C. 2, S.8 (Kış2005-2006): 12-14

⁴⁴ Susan Strange, “Who Governs? Networks of Power in World Society”, *Hitotsubashi Journal of Law and Politics* (1994):10

⁴⁵ Davut Ateş, Gülizar Samur Gökmen, “Bir Akademik Disiplin Olarak Uluslararası Politik Ekonominin Sınırları”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C.15,S.1(2013):59

⁴⁶ Robert Gilpin, *The Political Economy of International Relations*, (New Jersey: Princeton University Press,1987),8

⁴⁷ Özlem Kaygusuz, “Güvenliğin Eleştirel Politik-Ekonomi Analizi”. *Eleştirel Uluslararası Politik Ekonomi Kuramlar ve Sorunlar*, Ed. Yelda Erçandırılı, Faruk Yalvaç (Ankara: Nika Yayınevi,2021),213.

⁴⁸ Benjamin Cohen, *International Political Economy: An Intellectual History*, (New Jersey: Princeton University Press,2008),16.

⁴⁹ Arzu AL “Politika-Ekonomi Kesişmesi: Yeni Bir Bilim Dalı Olarak Uluslararası Politik Ekonomi”, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2,S.1(2015):147

eylemleri ve güç ilişkileri temel alınarak anlaşılmasının olanaksız olduğu görülmektedir. Ekonomik ve siyasal düzen, hem ülke içinde hem de uluslararası arenada iç içe geçmiş kompleks bir yapı şeklinde varlığını sürdürmektedir. Buna bağlı olarak; gerek uluslararası ilişkilerin konusu olan devletler arası ilişkiler düzenini gerekse bu düzen içinde ortaya çıkan güvenlik sorunu; ilişkileri bu düzenin temelinde yatan uluslararası kapitalist anlayışın değerlendirilmesiyle analiz edilebilmektedir.⁵⁰

Dünya üzerindeki kaynakların düzensiz dağılımı ve devletlerin ihtiyaç duyduğu kaynakların tamamına sahip olamaması devletleri, bu kaynakların temini için uluslararası ticarete katılmaya mecbur bırakmaktadır. Buna bağlı olarak uluslararası sistemin kapitalist dünya ekonomisiyle iç içe yapısı, sistemin yalnızca devletlerin özne olarak görüldüğü ya da askeri güvenliğin temel alındığı değerlendirmelere indirgenerek anlaşılmasını olanaksız kılmaktadır. Bu yapı altında devletler, karmaşık ilişki ağları tarafından örülmüşlerdir.

Kapitalist üretim biçimi, ürettiğiyle asla yetinemeyen sonsuz bir büyüme eğilimi göstermektedir. Amaç belli bir ürün gerçekleştirmek olsa, ürünün elde edilmesi ile üretim devriminin son bulması gerekir; belli gereksinim nesnelere üretilmesine yönelik üretim etkinliği bitimlidir, amacına ulaştığında doğal olarak kendine son veren bir etkinliktir. Bu anlamda gereksinime yönelik yapılan üretim gereksinim duyulan alanlar ile sınırlıdır. Buna karşın Kapitalist üretim de belirli ürünler değil değer/artı değer üreten bir üretim devrimini hiçbir ürün durduramaz. Bu tür bir süreç ürettiğini anında yadsıyarak yeniden üretmek zorundadır, varlığını bu zorlu borçludur.⁵¹

Kapitalizm, karların sürekli düşme eğilimi nedeniyle sermaye faaliyetlerinin derinleşmesini ve coğrafi genişlemesini zorunlu kılmaktadır. Kapitalizmin doğal kaynakları olan talebi, ucuz işgücü arayışı ve mamul mallar için yeni pazar gereksinimi coğrafi genişlemenin en temel nedenidir. Bu nedenle kapitalist sistem doğası gereği küresel bir sistemdir. Dolayısıyla küreselleşmenin ve kapitalizmin temel kriteri

⁵⁰ Özlem Kaygusuz, “Güvenliğin Eleştirel Politik-Ekonomi Analizi”. *Eleştirel Uluslararası Politik Ekonomi Kuramlar ve Sorunlar*, Ed. Yelda Erçandırılı, Faruk Yalvaç (Ankara: Nika Yayınevi,2021),210.

⁵¹ Ragıp Ege, “Marx ve Zamansallık Sorunu: Marx’ı Feuerbach’la Yeniden Okumak”, *İktisat ve Tarih*, ed. Güler Aydın, Hüseyin Özel, (Ankara: Siyasal Kitapevi, 2020), 141.

öncelikle sınır ötesi ekonomik ilişkilerdir. Ancak bu derinleşme ve genişleme eğilimi eşit bir şekilde olmamaktadır.⁵²

Merkez kapitalist devletler tarafından yarı çevre ve çevre ülkelerinin uluslararası kapitalist sisteme dahil olmaları için yapılan baskılar, bu devletleri eşitsizlik, kriz ve bağımlılık sarmalı için olarak iç savaflara ve bölgesel savaflara sürüklemektedir. Savaflar ve çatışmalar, sürekli rekabet ve eşitsizlik yaratan kapitalist bir ekonomik düzende kaçınılmazdır. Dünya tarihindeki birçok büyük savaş başta olmak üzere her düzeydeki çatışma, şiddet ve güvenlik sorunlarının temelinde uluslararası sisteme aşılınmış kapitalist temelli neoliberal ekonomik sistemin varlığı görülmektedir.⁵³

Bir düşünce sistemi olarak gelişen liberalizm global ekonomik bir sistemin doğmasına yol açmıştır. Esas olarak 19. yüzyılda kendini tam manasıyla gösteren global ekonomik sistem, hegemon devlet ya da hiyerarşinin üst katmanlarında bulunan güçlü devletler ile sistem içerisindeki görece daha zayıf ekonomili devletler arasındaki önemli bir etki aracı ortaya çıkarmıştır. Uluslararası ticari sistem içerisinde küçük devletler ticari ilişkilere katılmaya zorlanarak yeni pazar alanları oluşturarak büyük devletlerin nüfuzunu pekiştirirken, küçük devletlerin “ hayatta kalması” açısından büyük devletlere bağımlı hale getirilmektedir. Bunun yanında küçük iç pazarı ve ekonomik gücünün sınırlı kalması sebebiyle küçük devletler, daha büyük güçler üzerinde aynı güce sahip olamamaktadırlar. Diğer yandan küçük devletler ekonomilerini uluslararası ticarete entegre etmeden uluslararası sistem içerisinde rekabet etme imkânı bulamamaktadır.⁵⁴

Yukarıda belirtilen duruma bağlı olarak; ekonomik yaptırımların uygulanabilmesi açısından yaptırımın uygulayıcısı olan devlet ile hedeflenen devlet arasındaki güç ilişkisi temel unsurdur. Neoliberallerin ortaya koyduğu "karşılıklı bağımlılık" ilişkisi, içinde barındırdığı asimetri ölçüsünde bir etki aracına dönüşebilmektedir. Bu yeni etki aracına "sistemik etki aracı"; hegemon ile diğerleri arasında yarattığı asimetrik

⁵² Engin Sune, “Emperyalizm Kuramları ve Uluslararası İlişkiler”. *Tarihsel Materyalizm ve Uluslararası İlişkiler*, Ed. Faruk Yalvaç, (Ankara: İmge Kitabevi,2017),84.

⁵³ Özlem Kaygusuz, “Güvenliğin Eleştirel Politik-Ekonomi Analizi”. *Eleştirel Uluslararası Politik Ekonomi Kuramlar ve Sorunlar*, Ed. Yelda Erçandırılı, Faruk Yalvaç (Ankara: Nika Yayınevi,2021),211.

⁵⁴ Yücel Bozdağlıoğlu, Çınar Özen, “Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, (2004). S.69.

bağımlılık ilişkisi "sistemik bağımlılık" olarak adlandırılmaktadır.⁵⁵ Sistemik bağımlılığın getirdiği nüfuz gücünün, yumuşak güç olarak adlandırılan unsurlar arasındaki en keskin etki araçlarından biri olduğu düşünülmektedir. Sistemsel etki, hem sistem içindeki işleyiş kuralları için hem de bu kuralları belirleme yeteneği olmayan, ancak sisteme dahil olan devletler için kaçınılmazdır.

Hiyerarşinin tepesinde yer alan devlet, neoliberal sistem içerisindeki diğer aktörlerin davranışlarını sistemin yapısını değiştirerek belirleme yeteneğine sahip olabilmektedir. Bu anlamda yapıyı belirleyen devlet, sistemi kontrol etme yeteneğine sahip olmaktadır. Böylece diğer devletlerin kendi öngördüğü şekilde hareket etmesini sağlamaktadır. Sistemik etkiye maruz kalan devletlerin, bu etkiyi kullanma becerisine sahip olan güçlü devletin/devletlerin çıkarları ve sistemin yapısı arasındaki ilişkinin net bir şekilde belirlenememesi sistemik etkinin ve ekonomik yollarla diğer devletlerin siyasal yapılarına erişimin maliyeti düşük ve etkili bir nüfuz aracı haline getirmektedir.⁵⁶

Bu anlamda, ekonomik anlamda hegemon olmayı başaran devlet, uluslararası sistem içerisinde bir oyun kurucu görevi üstlenmektedir. Buna bağlı olarak sistemik güç olgusu yeni bir neoliberal etki aracı olarak şekillenmiştir. Ancak bu etki kapasitesi; sert güç-yumuşak güç veya askeri güç-ekonomik güç ayırımından çok, karşılıklı bağımlılığın yarattığı asimetrik düzen üzerinden gerçekleşmektedir.

Kapitalizmi içinde barındıran ve karşıt gibi görünmesine rağmen oldukça yakın ilişkilere sahip olan merkantilizm temeliyle, küresele entegre edilmiş Neoliberal anlayış, devletler arasındaki ilişkileri geliştirmekle kalmamış, devletler arasındaki asimetriyi keskinleştirerek merkez-çevre sistemi içinde göreceli hiyerarşi oluşturmuştur. Bu hiyerarşinin tepesindeki devlet, aslen merkantalist bir sistemin belirleyicisi halini almış ve devletlerin politikalarına ekonomik yollarla nüfuz gücü kazanmaktadır. Buna bağlı olarak devletlerin ekonomik istikrarlarının bağlı olduğu sistem içerisinde kendi kararlarını verme iradesi zedelenmekte ve sistemik bağımlılık hiyerarşide yukarıda olanın istediğini yapma ve yaptırma hakkına sahip olmasını sağlamıştır.

⁵⁵ A.g.e s.70

⁵⁶ Yücel Bozdağlıoğlu, Çınar Özen ,Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, (2004) s.67.

2.3.1. Zorlayıcı Diplomasi, Ekonomik Yaptırımlar ve Yaptırımların Etkinliği

Sistemik bağımlılık içerisinde devletlerin çok yönlü ve asimetrik karşılıklı bağımlılıkları birbirleri üzerinde çeşitli politikalar izleyerek kazançlarını maksimize etme amacıyla zorlayıcı diplomasinin kullanılmasının ve buna bağlı olarak yumuşak güç unsuru olarak ekonomik baskıların yaratılmasının önünü açmıştır. Bu anlamda zorlayıcı diplomasi hem yumuşak güç unsuru hem de sistemik bağımlılığın önemli bir çıktısı olması sebebiyle önem kazanmaktadır.

Etki araçları, sert ve yumuşak etki araçları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Aktörün amacına ulaşmak için diğeri üzerindeki doğrudan etkisi sert etki aracı olarak tanımlanmaktadır. Sert etki araçlarından en önemlisi askeri güçtür. Özellikle özne devlet olduğunda, askeri gücün varlığı, savaş aracı veya savaş tehdidi yoluyla hedef devletin davranışlarına etki edebilmektedir. Bununla birlikte diplomatik ilişkilerin kesilmesi, ekonomik yaptırımlar, hedef devletin uluslararası alandan uzaklaştırılması gibi yöntemler de genellikle yumuşak etki aracı olarak görülse de kimi zaman sert etki araçları arasında sayılmaktadır. Etki aracının sert ya da yumuşak olarak ayrılmasında askeri ya da ekonomik gibi hangi tür gücün kullanıldığı değil, doğrudan veya dolaylı olması belirleyicidir.

Yumuşak etki araçları temelde ikna ve dolaylı yöntemlere dayanmaktadır. Etki altına alınan devlet, süreç içerisinde istenilen eylemi gerçekleştirirken, bunu uluslararası sistemin gereği olarak görebilmektedir. Buna bağlı olarak bu etkilenme sürecinin arkasındaki ulusal çıkarlar çoğu zaman sistemik bağımlılık içerisinde kamufle edilmektedir. Bu anlamda yumuşak güç ve sert güç, yumuşak etki araçlarında gönüllülük" ya da "ikna" esasının korunması sebebiyle ayrılmaktadır.⁵⁷

Zorlayıcı diplomasi, rakibin yaptığı bir eylemi durdurmasını veya geri adım atmasını hedefleyen bir zorlama stratejisidir. Bu bağlamda, zorlayıcı diplomasi, bir dış politika aracı olarak askeri güç başta olmak üzere gücün kullanımının potansiyel varlığına işaret etmektedir. ⁵⁸Bu stratejide tehdit ve sınırlı güç kullanımı (sopa) yanında

⁵⁷ Yücel Bozdağlıoğlu, Çınar Özen, "Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, (2004):65

⁵⁸ Bülent ŞENER, "Savaş ile Barış Arasında Bir Kriz Yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diploasi ve Türk Dış Politikasındaki Örnekleri". *TASAM*, (2019):160.

düşmanın, zorlayıcının isteklerini yerine getirme motivasyonunu güçlendirmek üzere teşvik (havuç) ve garantiler kullanılabilir.⁵⁹

Zorlayıcı diplomasinin askeri gücün yanında neoliberalleşmiş küresel sistem içerisinde ekonomik baskıların da kullanılmaya başlaması ülkelerin birbirleri üzerindeki baskısını bireyin günlük yaşam standartlarını tehdit etme yoluyla gerçekleştirmesini sağlamıştır. Neoliberal uluslararası sistem içerisinde birbiriyle iç içe geçmiş ekonomik ilişkiler, zorlayıcı diplomasinin özellikle ekonomi üzerinden kullanılmasının önünü açmıştır. Bu durum askeri güçte sıklıkla ortaya çıkan savaş durumuna gelinmesinin önüne geçerken devletlerin buldukları toplum karşısındaki görevini tam olarak yerine getirmesini güçleştiren bir hal alabilmektedir.

Benzer bir şekilde özellikle Çin'in uluslararası ekonomide uyguladığı borçlandırma politikası, sistemik bağımlılığa benzeyen ancak Çin'in tarihi Konfüçyüsçü felsefesi gereği hiyerarşik bir karşılıklı bağımlılığı öngören, dış politikada etkin konumunu ülkeleri borçlandırma yoluyla pekiştiren bir strateji üzerine kurulmuştur. Yeni-haraççılık şeklinde tanımlanan bu politika, Çin'i dünyanın merkezinde gören ve Çin'in her türlü asimilasyonunu meşru kılan Konfüçyüsçü anlayışın izlerini taşımaktadır.⁶⁰ Yeni haraççılık olarak adlandırılan ve aslen borçlandırma politikası olarak literatürde yer bulmuş bu politika, ülkeleri borca sokarak onların iç ve dış politikalarına etki etmeyi veya stratejik öneme sahip olan bölgelerin yüzlerce yıl "kiralananarak" borcu veren ülkenin çıkarları temelinde kullanılmasını sağlamaktadır. Sonuç olarak uluslararası ekonomide görece daha zayıf ekonomili devletler; borçlandırılarak ya da ekonomik baskıya maruz bırakılarak güçlü ekonomili devletlerin beklentileri yönünde politikalar izlemeye mecbur bırakılmakta ve uluslararası ast-üst ilişkisi içine sokularak periferi ülke haline getirilmektedir.

Dünya Savaşları sonrası savaşın getirdiği yıkım bütün ülkeler açısından son derece yıpratıcı olmuştur. Bu büyük yıkım sonrası devletler arası anlaşmazlıkları çözmek amacıyla maliyeti daha düşük bir alternatif olarak ekonomik yaptırımlar öne çıkmıştır. Soğuk savaş sonrası güç kazanan kapital anlayış ile anlaşmazlıkların yaptırımlar

⁵⁹ Peter Viggo Jakobsen, Zorlayıcı Diplomasi. A. Collins içinde, Çağdaş Güvenlik Çalışmaları, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık. (2017) S.241

⁶⁰ Mürsel BAYRAM, Hüseyin Emiroğlu, Çin Tarzı Uluslararası İlişkilerin Analitik Çerçevesi: Yeni Haraççılık. Asya Araştırmaları Dergisi, (2020) s.29

aracılığıyla çözüleceğine dair inanç artmışsa da; Soğuk savaş öncesi ve sonrası için yapılan araştırmalar, yaptırımların görece başarısızlığını ortaya koymuştur.

Geleneksel yaklaşımlar ekonomik yaptırımların başarısızlığına vurgu yapmaktadır. Galtung, ekonomik yaptırımların toplum içerisinde ayrışmadan çok birleşmeyi tetiklediği ve bu nedenle başarısızlığa sürüklendiğini ileri sürmüştür. Scheiber, Küba'ya (ABD tarafından) uygulanan ekonomik yaptırımların, Küba'yı alternatif pazarlara daha çok yönelttiği ve yaptırımların beklenen performansı sağlamadığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer biçimde Mussolini döneminde Milletler Cemiyeti tarafından İtalya'ya uygulanan yaptırımlar da sonuç vermemiş, Mussolini Etiyopya'yı işgal etmenin yanı sıra savaşın getirdiği olumsuz koşulların nedeni olarak yaptırımları göstermiş ve toplumsal desteğini arttırmıştır. Dahası bu durum Milletler Cemiyetinin dağılmasındaki etkenlerden biri olarak rol oynamıştır.

Başka bir bakış açısıyla Gary Clyde Hufbauer; yaptırımların başarısına dair yaptığı çalışmada 204 vaka incelemiş ve %34'lük başarı oranıyla vakaların 134'ünde başarısızlık gözlemlenmiştir. Bunu kısmi bir başarı olarak ortaya koymuşsa da başarıya ulaşan vakaların genellikle yaptırımların yanında güç kullanımının söz konusu olduğunun da altını çizmiştir.⁶¹ Benzer bir biçimde Robert Pape'e göre 1914 ile 1990 arası uygulanan 115 ekonomik yaptırımdan başarılı olanların sayısı yalnızca beştir.⁶² Bu anlamda ekonomik yaptırımlar tek başına beklenen etkinliği sağlamamakla birlikte, en temel etkisinin hedef ülkenin toplumunun yaşam kalitesini dejenere etmek olduğu görülmüştür. Bu yaptırımların, devlet-toplum ilişkisi üzerinde yıpratıcı bir etki göstermesine karşın, hedef devletlerin toplum üzerinde otoriterleşmesine ve buna rağmen toplumsal anlamda birleştirici bir unsur olması amacıyla manipülasyon aracı olarak kullanılmasına olanak sağlamaktadır.⁶³

Gary Hufbauer- Jeffrey Schott- Kimberly Ann Elliott çalışmasının sonuçları, ekonomik yaptırımların askeri güce alternatif olarak değerlendirilebileceği konusunda iyimserliğe neden olmuşsa da görece zayıf devletler de dahil olmak üzere modern

⁶¹ Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey J. Schott, Kimberly Ann Elliott, Barbara Oegg, *Economic Sanctions RECONSIDERED*, (Washington, DC : Peterson Institute For International Economics, 2007),159

⁶² Ali Cenk Keskin, "Uluslararası Hukukta Ekonomik Yaptırımların Hukuka Uygunluğu ve Etkinliği Sorunu", *İstanbul Üniversitesi Yınevi Public and Private International Law Bulletin*, C.43, S.1 (2023): 156-159.

⁶³ Şaban Çaytaş, *Tereyağından Silah Yapmak (?) : Ekonomik Yaptırımların Savunma Harcamalarına Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,2020).39-40

devletlerin çoğu dış baskıya karşı direnmeyi tercih eder ve tarihte de devletler “ulusal çıkarlarından” vazgeçmek yerine ciddi cezalara katlanmayı tercih etmiştir. Bunun yanında idari kapasitesi ölçüsünce devletler, çeşitli yöntemlerle yaptırımların ekonomik zararlarını hafifletebilmektedir.

2007 yılında G. Hufbauer, J. Schott, K.E. Elliott ve B. Oegg, ekonomik yaptırımların çoğu zaman "işe yaramadığının" birkaç nedenini belirlediler. Öncelikle; yaptırımı uygulayan ülkenin taleplerine uymanın getireceği güvenlik ve siyasi alanlardaki maliyetler, yaptırımların yol açabileceği herhangi bir zarardan daha yüksek olabilir.⁶⁴Bununla birlikte Yaptırımların azami etkiyle uygulanması halinde askeri tırmanıştan kaçınmak için daha iyi bir ihtimal yarattığı savunulmaktadır.⁶⁵ Yaptırımların şu ya da bu etkisi olabilir, ancak değerlendirilmesi gereken bunların etkinliği değil, istenilen siyasi hedefe ne derece yöneldiğidir. Bu anlamda yaptırımlar, hedef ülke içerisinde gerçekten de ciddi sonuçlar doğurabilir, ancak bu her zaman hedef ülkenin beklenen siyasi hedefe yöneleceği anlamına gelmez. Bunun yanında yaptırımların etkinliği genellikle çok geniş ve muğlak bir şekilde formüle edilmiş siyasi hedefler temelinde değerlendirilir, bu da yaptırımların etkinliğinin değerlendirilmesi konusunda çeşitli zorluklara ve fikir ayrılıklarına yol açmaktadır .Yaptırımlar sıklıkla karşı yaptırımlara yol açar ve potansiyel hedefler, kırılğanlıklarını ve dış pazarlara bağımlılıklarını azaltarak ve hem ekonomik hem de politik olarak dayanıklılıklarını artırarak yaptırımların olumsuz etkisini azaltabilir. Ayrıca yaptırımları başlatan ülke, diğer ülkelere yaptırım uygularken itibar kaybı da dahil olmak üzere siyasi bir bedel de ödeyebilir. Genel olarak, yaptırımı uygulayan ülkenin, dayatılan maliyetler yoluyla, hedef ülkenin davranışındaki değişiklikleri başlatan ülkenin dış politika hedeflerine ulaşması için teşvik ettiği varsayımının, karmaşık etkileşimleri anlamak için fazla basit olduğu konusunda genel bir fikir birliği vardır.⁶⁶

Devletlere karşı yaptırımların hukuki rejimi, hem hedef alınan devletler hem de yaptırım uygulayan devletler için maliyetlere neden olan, hedef devletin davranışlarını etkileyebilme umuduyla uygulanan bir yaptırım türüdür. Başarıya ulaşması pek çok

⁶⁴ Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey J. Schott, Kimberly Ann Elliott, Barbara Oegg, *Economic Sanctions RECONSIDERED*, (Washington, DC : Peterson Institute For International Economics, 2007),159

⁶⁵ A.g.e.168

⁶⁶ Gerhard Hafner, “Völkerrechtliche Grenzen und Wirksamkeit von Sanktionen gegenVölkerrechtssubjekte” *Heidelberg Journal of International Law (HJIL) Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, S.76 (2016):412.

kriterin karşılanmasına bağlı olmakla birlikte, ancak çok uzun vadede başarı gerçekleşir, dolayısıyla yaptırım uygulayan devletler kendilerine bu uzun vadeli perspektifte maliyetlere gerçekten katlanıp katlanamayacaklarını sormalıdır.⁶⁷

2.3.3. Uluslararası Politik Ekonominin Güvenliği : Ekonomik Yaptırımlar ve Ekonomik Savaş

Ekonomik yaptırımlar genel manada devletlerin alışlagelmiş durumdaki ticari ve ekonomik faaliyetlerinin kesilmesi, önlenmesi veya yaptırıma konu devleti zor durumda bırakacak müdahalelerde bulunulması durumudur.⁶⁸ Bununla birlikte ekonomik yaptırımlar; hedef devletin elitlerinin malvarlıklarının dondurulması, seyahat yasaklanması gibi doğrudan kişileri hedef alabilen “akıllı” yaptırımlardan da oluşabilmektedir.⁶⁹ Avrupa Birliği Konseyi uyguladığı ekonomik yaptırımları; Belirli mallar üzerindeki ithalat, ihracat yatırım veya belirli hizmetlerin yasaklanması gibi ekonomik faaliyet kollarına ilişkin genel ekonomik kısıtlamalar şeklinde açıklamaktadır.⁷⁰ Askeri araçların kullanılmadığı varsayılmaktadır.

Ekonomik savaş ise “bir ülkenin ekonomisini zayıflatmak ve böylece siyasi ve askeri gücünü azaltmak için ekonomik araçların kullanılması veya kullanılması tehdidi” olarak tanımlanmaktadır.⁷¹ Bir başka görüş uyarınca ekonomik savaş, diğer ulusların ekonomisine maksimum zarar vermek için askeri ve ekonomik önlemlerin kullanıldığı durumları kapsamaktadır. Genellikle uygulanan askeri araçlar daha önemlidir. Bu anlamda ekonomik savaş, çeşitli askeri eylemleri içermesi yönüyle ayrılmaktadır.⁷²

16. yüzyılda Merkantilistler ile başlayan ekonomik savaş kavramı, devletler arasındaki uluslararası ekonomik rekabeti ele almıştır. Merkantilistler, ekonomi ile askeri güç arasındaki ilişkiyi inceleyerek; ülkenin endüstriyel kapasitesi ve siyasi gücün bir aracı

⁶⁷ A.g.e 413

⁶⁸ Cuma Ali Özbe, *Sert Güç Unsuru Olarak Ekonomik Yaptırımların İran Nükleer Anlaşma Sürecine Etkileri*, (Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,2018),11.

⁶⁹ Ali Cenk Keskin, “Uluslararası Hukukta Ekonomik Yaptırımların Hukuka Uygunluğu ve Etkinliği Sorunu”, *İstanbul Üniversitesi Yınevi Public and Private International Law Bulletin*, C.43, S.1 (2023): 156-159.

⁷⁰The Diplomatic Service of the European Union, “What Types of Sanctions Can The EU Adopt?” https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-union-sanctions_en#10703 (Erişim Tarihi:24.12.2023)

⁷¹ Britannica, “Economic Warfare” <https://www.britannica.com/topic/economic-warfare> (Erişim Tarihi:25.12.2023)

⁷² Peter Wallensteen, “Characteristics of Economic Sanctions” *Peace Research Seminar*, 1968 (Uppsala University and International Peace Research Enstitute, 1968), 1.

olarak dış ticaretin potansiyeli ile uluslararası ekonomik sistemin standartlarını etkileme, ticaret politikası yardımıyla bu etkiyi derinleştirme potansiyeli arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Diğer ülkeler üzerinde baskı oluşturmak veya hedef ülkeleri kendi politikaları doğrultusunda yönlendirmek için kullanılan ekonomik araçlarına odaklanmıştır. Tüm bu analizler, ekonomik savaş kavramının gerçek anlamına işaret etmektedir: ekonomik güç veya savunmasızlık, ulusal güvenlik düzeyi üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Ekonomik savaş kavramı, genellikle ticaret savaşlarıyla eşanlamlı olarak kabul edilir veya yalnızca belirli bir ekonomik politika stratejisinde izlenen çeşitli ekonomik araç türlerini kapsayan tipik olarak ticari ilişkilere uygulanan yaptırımlar veya yatırım alanındaki kısıtlamalar şeklinde toplu bir kategori olarak kabul edilmiştir. 1990'lardan itibaren ekonomik yaptırımlar askerî müdahalelerin alternatifi olarak tercih edilmeye başlanması ile birlikte, farklı devletlerin ekonomik güçlerini artırma stratejilerinin ekonomik savaş kavramı üzerinden uygulanabileceği yönünde görüşler dile getirilmiştir. Ekonomik savaşın bu tanımıyla ilgili sorun, ekonomik savaşın ekonomik rekabetten ve ekonomik yaptırımdan ayırmamasıdır.⁷³

Küresel anlamda gerçekleşen ticari bütünleşme süreci, karşılıklı bağımlılığın derinleşmesine ve uluslararası ilişkilerin bu ekonomik iç içe geçmişlikten etkilenme düzeylerini etkilemeye başlamıştır. Bu anlamda yaptırımlar, “devletlerin istenmeyen davranışlarını veya eylemlerini yeteri miktarda zararlar veya en azından hissedilir bir tehdit ile önleme amacıyla yapılan girişimler” olarak tanımlanmaktadır. Bu girişimler hedef ülkeyi güçsüzleştirmek ve geri adım atmasını sağlamak, yönetim değişiklikleri veya rejim değişiklikleri sonuçlanmaktadır. Ekonomik anlamda yaptırımlar, hedef devletin ticari itibarını zayıflatmak veya ekonomik anlamda uluslararası Pazar alanını kısıtlamak ve bu yolla ekonomik gücünü kırmak amacını taşımaktadır. Amaçlanan ekonomik zarar hem siyasal hem de toplumsal etkisi nedeniyle istikrarsızlığa yol açmaktadır.⁷⁴ Bu anlamda ekonomik savaş ve ekonomik yaptırımlar, devletler üzerindeki etkileri ve varılan sonuç bakımından oldukça benzer nitelikler göstermektedir.

⁷³ Miroslav Krc, Vendula Hynkova, “Aspects of Economic Warfare – Causes and Consequences”, *Challenges to National Defence in Contemporary Geopolitical Situation*, Proceedings of 3rd International Conference (2022),325.

⁷⁴ Cuma Ali Özbe, *Sert Güç Unsuru Olarak Ekonomik Yaptırımların İran Nükleer Anlaşma Sürecine Etkileri*, (Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,2018),29.

2.4. Meşru Müdafaa Türleri, Ekonomik Yaptırımların Meşruluğu ve Ekonomik Savaş

Meşru müdafaa hakkı, dışarıdan gelen tehdit karşısında, devletin kuvvet kullanma yoluna başvurmasının meşru görülmesi durumudur. Ancak dışarıdan gelen müdahalelere her zaman kuvvet kullanımı meşru görülmemekte; zaruret, aciliyet ve orantılılık olmak üzere çeşitli koşulları bulunmaktadır. Uluslararası hukukta bu şartların oluştuğuna dair karar, devletin kendisine bırakılmışsa da Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın belirlediği kuvvet kullanma yasağı ve kolektif güvenlik sistemi kapsamında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi(BMGK) harekete geçene kadar başvurulacak bir yol olarak istisnai bir nitelik taşımaktadır.⁷⁵

Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Anlaşmasının(BMA) 51. Maddesi önleyici meşru müdafaayı da kapsayan nitelik taşımaktadır. Meşru müdafaa ilkesini daha geniş yorumlayan yorumcular devletin bekasını koruma ilkesini meşru müdafaa kapsamında değerlendirerek önleyici meşru müdafaayı bu kapsamda değerlendirilmiştir.⁷⁶ 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ise küresel teröre karşı savaş açan ABD, terörist unsurlar ve haydut devletlere karşı Bush doktrinini kabul etmiş, meşru müdafaa hakkı daha da genişletilerek ön alıcı meşru müdafaa meşrulaştırılmıştır. Bu açıdan, Bush Doktrini belirgin ademi merkezîyetçilik ve anarşi ile karakterize edilen, devletler arası ilişkilerde silahlı düşmanlıkların basitçe hukuk alanının ötesinde görüldüğü savaşı BM nezdine getirerek pozitivist anlayışı canlandırmaya çalışıyor gibi göstermektedir.⁷⁷

Bununla birlikte, ön alıcı savaş doktrini, henüz operasyonel veya tehdit edici olmayan, ancak olgunlaşmasına izin verilirse, sözde yalnızca daha yüksek bir maliyetle etkisiz hale getirilebilecek yeni başlayan bir gelişmeyi durdurmak için yüksek düzeyde tek taraflı güç kullanma yetkisini iddia eder.⁷⁸ "Teröre karşı savaşın" mekânsal ve zamansal sınırı belirsiz bırakılmış, kavram ya da uygulamaların bütününe karşı yapılan bir girişim olduğu belirtilmiştir." Küresel çapta teröristlere karşı savaşın, süresi belirsiz

⁷⁵ Ulaş Can Değdaş, "Uluslararası Hukukta Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.1 S.6 (2018):26

⁷⁶ Önder Bakırcıoğlu, "The Right to Self-Defense in National and International Law:The Role of The Imminence Requirement", *Ind. Int'l & Comp. L. Rev.*, S.19 (2019): 9

⁷⁷ bkz. White House Archives <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html> (Erişim Tarihi: 21.12.2023)

⁷⁸ Önder Bakırcıoğlu, "The Right to Self-Defense in National and International Law:The Role of The Imminence Requirement", *Ind. Int'l & Comp. L. Rev.*, S.19 (2019): 12

küresel bir girişim olduğu" duyurulmuştur. Aksine, bu tür savaşlar potansiyel olarak her yere ve herhangi bir süreye yayılabilir. Buna bağlı olarak, bir kavram ya da uygulamalar bütününe karşı savaş şeklinde lanse edilerek potansiyel olarak her yere ve herhangi bir süreye yayılabilme alanını kendine kazandırmıştır.⁷⁹

Ön alıcı meşru müdafanın, önleyici meşru müdafaadan temel farkı, önleyici meşru müdafaa kavramının “gerçekleşmesi muhakkak” bir tehdit karşısında ilk vuruşu yapma hakkını belirtirken, öngörücü meşru müdafanın ise “gerçekleşmesi muhtemel” tehditler karşısında farazi bir tepkiyi betimlemesidir. Bu doktrini gereğince tehlikenin büyüklüğü ile önleyici ya da ön alıcı müdahale orantılı olmalıdır. Kesin delillerin varlığında dahi “önleyici” meşru müdafaa, hukuka uygunluğunun sonradan tespit edilebildiği tek taraflı bir eylemdir.⁸⁰ Rusya, Ukrayna savaşını uluslararası hukukta öngörücü meşru müdafaa kavramı ile çerçevelemekte, Batı tarafından yürütülen çevreleme politikasında verilen bir tepki olarak açıklamaktadır. Diğer yandan Ukrayna’da yaşayan Rus halkın Ukrayna’daki Neo-Naziler tarafından baskı ve tehdit altında olduğunu savunmakta ve Rus halkını korumak görevini üstlenerek meşru müdafaa hakkına dikkat çekmektedir.

Günümüzde devletler askerî saldırıların orantılılığını gerçekleştiren veya gerçekleştirilmesi planlanan saldırıları göz önünde bulundurarak tayin etmektedirler. “Saldırı ihtimaline” yönelik olarak gerçekleşen bir askerî müdahalenin orantılı olup olmadığı konusuna ne şekilde karar verileceğine dair bir objektif yorumlama sistemi bulunmamaktadır. Bu anlamda devletler hem gelecekte gerçekleşme ihtimali olan olaylar hakkında, hem de buna karşı ne kadar kuvvetin orantılı olacağı hakkında sübjektif yorumlarda bulunmak zorunda kalacaktır. Buna bağlı olarak savaş veya yaptırımın meşruluğunu sağlayan gereklilik ve orantılılık ilkeleri öngörücü meşru müdafaa için uygulanmamaktadır.⁸¹

Meşru müdafaa ve meşru savaş kavramları, ilk olarak Augustine ve Aquinas gibi düşünürler tarafından işlenmiş, “Jus ad bellum” veya “Jus in bello” kapsamında değerlendirilmiştir. Bu anlamda savaşların meşruluk içerebilmesi için; son çare

⁷⁹ A.g.m: 13

⁸⁰ Ahmet Buğra Aydın, “Uluslararası Hukukta Önleyici ve Öngörücü Meşru Müdafaa Hakkı”, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, Birikimler 4,(2012):60

⁸¹ Ahmet Buğra Aydın, “Uluslararası Hukukta Önleyici ve Öngörücü Meşru Müdafaa Hakkı”, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, Birikimler 4,(2012):61

olması, haklı neden içermesi , meşru otorite, doğru amaç, başarının makul beklentisi, orantılılık, insanlık ve sivillerin hedef olmaması olmak üzere temel koşullar belirlenmiştir.⁸² Meşru müdafanın en önemli gerekliliklerinden biri, savunma amaçlı ölümcül gücün tehlikenin kaynağına yöneltilmesi gerektiği olduğundan, savaşın ayırım gözetmeyen özelliği, devlet saldırganlığını önleme ve istisnalarını açıkça tanımlama görevlerini daha acil hale getirmektedir. Bu anlamda ekonomik savaşın topyekûn yapısı toplumsal yıkımlara kapı aralamaktadır. Buna bağlı olarak ekonomik savaşın getirdiği uzun vadeli yıkımların meşruluğu tartışmalıdır. Bununla birlikte hem ekonomik yaptırımların hem de ekonomik savaşın çerçevesini belirleyen bir meşruiyet zemini bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak bir devlet, başka bir devlete isteği doğrultusunda yaptırım uygulayabilmekte ve o devletin toplumuna haksız zarar vermenin yanında devletin topluma karşı sorumluluklarını yerine getirme kapasitesini düşürerek iç istikrarı zedelemekte ve karar alıcıların politikalarını sınırlamakta mevcut hükümet baskılanmaktadır.

Siyasi sorumluluk, idarecilerin egemene karşı olan sorumluluğudur. Demokrasilerde ise egemenlik halka ait olduğundan, siyasi sorumluluk da halka veya onun temsilcilerine karşıdır.⁸³ Egemenin meşruiyeti, siyasal iktidarın varoluşsal amacını belirleyen en önemli üst anlamlandırmadır. Meşruiyet; iktidarın yasa, emir ve eylemlerinin toplum nezdinde kabul görüp uyulmasının tek dayanağı olması nedeniyle, siyasal iktidarın varlık ve devamlılığının da tek güvencesidir.⁸⁴ Bu anlamda yönetici ve yönetilen ilişkisinin ilk meşrulaşma biçimi hizmetin yönetilenler adına yapılmasıdır.⁸⁵ Bu anlamda toplumsal hoşnutsuzluk, demokratik bir yönetim içinde bulunulsa dahi, hükümetin varlığını tehlikeye atan bir unsur haline kolayca gelebilmektedir. Ne var ki karar alıcılar yaptırımların siyasal etkisini engelleyememekte ve rejim değişikliği hükümet değişikliği gibi çeşitli radikal değişiklikler yaşanabilmektedir. Bu anlamda yaptırımların devlet bekasına yönelik

⁸² Andrew Heywood, *Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, çev.Fahri Bakırcı, (Ankara:BB101 Yayınları 2016), 202.

⁸³ Kemal Gözler, *İngilizce Karşılıklarıyla Hukukun Temel Kavramları*, (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım,2016),204.

⁸⁴ Halis Çetin, "Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.58.S.3 (2003):62

⁸⁵Eren Toprak "Devlet Yönetiminde Yetki-Görev-Sorumluluk İlişkisi: Bir Yönetmelik Meşruiyet Analizi." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 76.1 (2021): 276.

olası etkisi, ekonomik yaptırımların sert güç unsuru olarak değerlendirilmesinin önünü açmaktadır.

Uluslararası hukukta devletlere yaptırım yetkisi barış ve güvenlik konularını kapsayacak şekilde Güvenlik Konseyi'ne verilmiş, BM 103. Maddesi gereğince üye devletler bu kararları yerine getirme sorumluluğunu üstlenmişlerdir⁸⁶. Ne var ki bu yaptırım kararları, süre ve koşullar açısından çerçevenememiş olması ve kararlarda açıkça belirtilmemesi, alınan yaptırımların meşrulukları üzerinde fikir ayrılıklarına yol açmanın yanında, yaptırıma maruz kalan devletin vatandaşları açısından da yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Söz gelimi BMGK'nin Haiti'deki darbeye dair kararında, Haiti ordusuna mensup darbecilere karşı çeşitli yaptırımlar öngörmüştür. Başlatılan kapsamlı ekonomik yaptırımlar, Haiti hükûmetini oldukça zor duruma sokmuştur. Bu yaptırımlar ile mevcut rejimi cezalandırmak hedeflenmişse de toplumsal etkisi de çocuk ölümleri başta olmak üzere oldukça yıkıcı olmuştur.⁸⁷ Benzer bir şekilde İran, Küba ve Irak'a uygulanan yaptırımlar da salgın hastalıklar, ilaç eksikliğinden kaynaklı kötüleşen hastalık ve yaralanmalar ve artan bebek ölümlerine sebep olmuştur. Ekonomik yaptırımlar sonucu Irak'ta bebek ölümleri 550.000'in üzerine çıkmıştır.⁸⁸ Devletin ekonomisine yönelik bütüncül yaptırımların uygulanması halinde en fazla olumsuz etkiye maruz kalan hak, yaşama hakkıdır. Sarah Baird, Jed Friedman ve Norbert Schady 59 gelişmekte olan ülke için yaptıkları çalışmada, kişi başı gelir artışlarının bebek ölüm oranı ile ters orantılı olduğu sonucuna varmıştır.⁸⁹ Hedefi şaşırarak ekonomik tedbirler nedeniyle hedef devletin yönetimindeki toplumlar, yaşam hakkı başta olmak üzere yaşamın tüm alanını kapsayan en temel haklardan mahrum kalmaktadır.⁹⁰

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) tarafından Konsey'in ekonomik yaptırımlarının özellikle temel insan hakları ve insancıl hukuk prensiplerine uygun

⁸⁶ Charter of the United Nations, "Article 103", Repertory of Practice (1945–1954), Volume 5 https://legal.un.org/repertory/art103/english/rep_orig_vol5_art103.pdf (Erişim Tarihi:23.12.2023)

⁸⁷ Galip Engin Şimşek, "Uluslararası Hukuk Açısından Ekonomik Yaptırımlar ve ABD'nin Tek Taraflı Yaptırımlarının Kısa Bir Değerlendirilmesi", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, C.78, S.4(2020): 2056

⁸⁸ Tim Dyson, Valeria Cetorelli, "Changing Views on Child Mortality and Economic Sanctions in Iraq: a History of Lies, Damned Lies and Statistics" C.2.S.2 (2017):2

⁸⁹ Sarah Baird, Jed Friedman, Norbert Schady Aggregate income shocks and infant mortality in the developing world. *Review of Economics and Statistics*, C.93 S.3, (2011):26

⁹⁰ Ali Cenk Keskin, "Uluslararası Hukukta Ekonomik Yaptırımların Hukuka Uygunluğu ve Etkinliği Sorunu", *İstanbul Üniversitesi Yayınevi Public and Private International Law Bulletin*, C.43, S.1 (2023): 156-159.

olması gerektiği vurgulanmış, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin 1997 yılındaki Genel Yorumunda da yaşadıkları devleti yönetenlerin barış ve güvenliği ihlal eden davranışları nedeniyle uygulanacak olan ekonomik yaptırımların, halkın temel ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından mahrum bırakılması durumunda meşruiyetini yitireceği ifade edilmiştir.⁹¹ Bununla birlikte Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (MSHUS) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ESKHUS) üye devletler için yasal yükümlülükleri bulunan bağlayıcı çok taraflı insan hakları anlaşmalarıdır. Her iki sözleşme de, kendi kaderini tayin etme, doğal zenginliklerden serbestçe yararlanma ve geçim araçlarından mahrum bırakılmama haklarını korumaktadır. Bunun yanında MSHUS, yaşam hakkını, işkenceye, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya maruz kalmama hakkını güvence altına almaktadır. ESKHUS ise kadın ve erkeklerin eşit haklarını, çalışma hakkını, sosyal güvenliği, "yeterli yiyecek, giyecek ve barınma dahil olmak üzere yeterli yaşam standartlarını ve yaşam koşullarının sürekli iyileştirilmesini", ulaşılabilecek en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardından yararlanmayı ve eğitim hakkını güvence altına almaktadır.⁹² BM'nin Sürdürülebilir Kalkınma 2030 hedefinde de hedef ayrımı yapmaksızın uygulanan yaptırımlar gereklilik ve ölçülülük prensiplerine uygun olmaması nedeniyle uluslararası hukuka aykırı görülerek delil teşkil ettiğine dikkat çekilmektedir. Buna rağmen bazı büyük devletlerin çeşitli itirazları nedeniyle karşı çıkmıştır.⁹³

Ekonomik yaptırım uygulamaları doğası itibariyle bizzat temel insan haklarını hedef almaktadır. Süreç içinde ekonomik yaptırım uygulanan ülke bir bütün olarak çeşitli kısıtlamalara maruz bırakılmakta, bu anlamda yaptırıma maruz kalan devletin işleyişine bütüncül bir yıpratma uygulamanın yanında halkın refah düzeyinin kısıtlanması ve mensubu olduğu ülkenin siyasi karar alıcıları ile ilişkisini zedeleme tehdidinin oluşmasıyla siyasi karar alıcının fikrinin değiştirmesi amaçlanır. Bu anlamda ekonomik yatırım, doğası ve işleyişi gereği halkın temel ihtiyaçlarına ulaşma

⁹¹ Galip Engin Şimşek, "Uluslararası Hukuk Açısından Ekonomik Yaptırımlar ve ABD'nin Tek Taraflı Yaptırımlarının Kısa Bir Değerlendirilmesi", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, C.78, S.4(2020): 2056

⁹² Ella Shagabudinova, Jeffrey Berejikian "Deploying Sanctions while Protecting HumanRights: Are Humanitarian "Smart"Sanctions Effective?", *Journal of Human Rights*, C.6, S.1 (2007):61

⁹³ Ali Cenk Keskin, "Uluslararası Hukukta Ekonomik Yaptırımların Hukuka Uygunluğu ve Etkinliği Sorunu", *İstanbul Üniversitesi Yınevi Public and Private International Law Bulletin*, C.43, S.1 (2023): 156-159.

kabiliyetini kısıtlamaya yöneliktir. Bu durumda büyük çaplı ekonomik yaptırımların meşruiyeti özden kusurludur.

2.4.1 Ekonomik Tehditlerin Sosyo-Politik Etkileri: İstikrarsızlaşan Ülkeler ve Beka İkilemi

Beka İkilemi; küresel, çevresel ve hatta uluslararası değişimlerin yarattığı; güvenlik tehditleri, çatışma alanları ve risklerin yarattığı bireysel ve toplumsal etkilerin; bireyi yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayamadığı konumu terk etmeyip açlık ve susuzluk gibi sebeplerle ölmek ya da daha uygun şartlara ulaşabilmek amacıyla göç ederek göçmen ya da mülteci haline gelmek gibi bir ikileme karşı karşıya bırakılmasıdır.⁹⁴

Beka ikileminde, yaşamsal ihtiyaçların karşılanmasıyla ilgili bir sorun yaşamayan ülkelerde güvenlik açığı yaratan unsur; açlık, susuzluk, çatışma gibi sebeplerle ülkelerini terk eden toplulukların düzenli veya düzensiz göçmen olarak diğer ülkelerde yaşamak istemesi ve bu ülkelere akın etmesidir. Beka ikilemi kavramı devleti merkeze alan klasik güvenlik anlayışıyla insanı merkez alan yeni güvenlik anlayışını bir araya getirmektedir.⁹⁵

Ekonomi, bireyin hayatının tamamında kendini gösteren bir kavram olması sebebiyle ekonomideki istikrarsızlık bireyin gündelik yaşam standartlarına ve dolayısıyla refahına zarar vermektedir. Özellikle kırılgan ekonomili ülkelere yapılan ekonomik baskı, bu ülkelerde yaşayan bireyleri beka ikilemine sürüklemektedir. Uluslararası sistem içerisinde daha güçlü konumda olan merkez devlet/devletler, zorlayıcı diplomasi veya sistemik bağımlılık kapsamında kendilerinden görece daha zayıf devletlerin iç ve dış politikasına gösterdikleri etki çerçevesinde; ekonomik baskılarla yıpratılan hedef ülkeler, çeşitli istikrarsızlıklara sürüklenmekte ve merkez devletlerin isteği doğrultusunda hareket etmeye zorlanmaktadır.

Ekonomik yaptırıma maruz kalan devletlerde ise yaptırımların yoğunlukla toplumun orta ve alt kademelerini etkilediğini, iktidarın bu yaptırımları güvenlikleştirme yoluyla daha despot bir rejim halini alarak muhalif gruplara karşı güçlendiğini, sivil

⁹⁴ Fahri Erenel, “Geleceğin Güvenliği”, *TASAM*, (2020):369

⁹⁵ Hans Günter Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C.5, S.18 (2008):46.

özgürlükleri kısıtlama yoluna gittiğini; kamu sağlığı, insan güvenliği, kadın hakları gibi alanlara negatif etki ettiği yapılan araştırmalarca ortaya konmuştur. Bunun yanında yaptırıma maruz kalan devletler, yaptırımların etkisini azaltmak ve iktidarın politik gücünü korumak amacıyla bütçe değişikliklerine giderken, daha çok afete hazırlık gibi “önceliği düşük” alanlardaki harcamalarda kesintiye gittiği görülmüştür⁹⁶

Bu anlamda devletlerin ekonomik gücünün zayıflatılarak bireyin günlük yaşam standartlarının yıpratılması ve özellikle kırılgan ekonomili ülkelerde çatışmalara yol açacak seviyeye getirilmesi bir yandan ülkeleri istikrarsızlaştırırken bir yandan da bireyin temel ihtiyaçlarını karşılama yeteneği zayıflatılmaktadır. Temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan toplumlarda devlete karşı hoşnutsuzluk ortaya çıkmakta ve göçe yönelmektedir. Sonuç olarak ortaya istikrarsız ülkeler, temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan toplumlar ve göç olgusunu güvenlikleştiren refah düzeyi yüksek ülkeler ortaya çıkmaktadır.

2.4.2 Ekonomi ve Şiddet

Johan Galtung şiddeti, potansiyele engel olan şey şeklinde tarif ederken, potansiyelin, gerçekleşenden daha yüksek ancak kaçınılmış olduğunda şiddetin mevcut olduğundan bahsetmektedir. Söz gelimi neolitik dönemde yalnızca otuz yıllık bir yaşam beklentisi şiddetin bir ifadesi değildi, ama bugün aynı yaşam beklentisi (savaşlar, sosyal adaletsizlik vb. nedeniyle) şiddet olarak görülmektedir.⁹⁷

Galtung şiddeti kişisel, yapısal ve kültürel olmak üzere temelde üç sınıfta incelemiştir. Bunlardan ilki olan kişisel şiddet, özne ve nesnenin belli olduğu doğrudan veya dolaylı şiddeti ifade etmektedir. Yapısal şiddet ise özne ve nesne olgusunun belirsiz olması ancak toplumun bir kısmının veya tamamının bu şiddetten çeşitli yollarla etkilenmesidir. Kaynakların eşit olmayan bir şekilde dağılması, gelir dağılımları büyük ölçüde çarpık yapıda olması, okur-yazarlık/egitim imkanına erişimdeki çarpık dağılım, tıbbi hizmetlerin yalnızca bazı bölgelerde ve bazı gruplarda mevcut olması gibi örnekler, yapısal şiddetin örnekleridir. Yapısal şiddette her şeyden önce, kaynakların dağıtımına ilişkin karar verme gücü, eşit olmayan bir şekilde dağılmıştır.

⁹⁶ Şaban Çaytaş, *Tereyağından Silah Yapmak (?)*: Ekonomik Yaptırımların Savunma Harcamalarına Etkisi, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020).49

⁹⁷ Johan Galtung, “Violence, Peace, and Peace Research”, *Sage Journals Journal of Peace Research*, C. 6, S. 3 (1969):169

Geliri düşük olan kişilerin aynı zamanda eğitimleri ve sağlıkları da düşükse durum daha da kötüleşir. Buradaki önemli nokta potansiyelden kaçınmaktır. Bu anlamda eğer insanlar objektif bir değerlendirme ile bakıldığında önlenebilecekken açıklıktan ölüyorsa, şiddet uygulanmaktadır.⁹⁸

Kültürel şiddet, ise şiddeti meşrulaştırmak amacıyla kullanılan sembolik ve kültürel ikiliklerin yaratılması ve derinleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır.⁹⁹ Kültürel şiddet, Batılı devletler de dahil olmak üzere birçok devletin uluslararası arenadaki eylemlerini meşrulaştırıcı bir nitelik taşımaktadır. Günümüzde Batılı ülkelerin getirdiği modernite, geçmişteki Tanrı'yı ve Şeytan'ı ikilemini günümüzde bir ayırıştırıcı unsur olarak kullanmasa da seçilmiş ve seçilmemiş, Biz ve Öteki(Bush Doktrini) arasında bir ayrım talep etmektedir.

“Tanrı'nın halefi olan Devlet” arketipi üzerinden “Biz'in” değerini yüceltmek ve Öteki'nin değerini alçaltmak yoluyla kültürel şiddetin önü açılmaktadır. Burada “öteki” olan, insan dışlaştırılarak meşru alandan çıkmadan sömürülme olanağı bulunmaktadır. Bunun nedeni aşağı olan öteki artık alçaltılmış, insanlık tanımından yoksun bırakılmıştır. İnsanlıktan yoksun bırakılan öteki, doğrudan ve dolaylı şiddet için meşru zemin kazanır ve artık suç, kurbanın kendisindedir ve öteki tehlikesinden korunmak için şiddet, sınırlandırma ve yok etme artık “Biz'in” varlığını sürdürmesi açısından olası bir görevdir . Bu daha sonra "tehlikeli", "haşarat" veya "bakteri" (Hitler'in Yahudileri tanımladığı şekliyle) kategorisiyle pekiştirilir; "sınıf düşmanı" (Stalin'in tanımıyla); "deli köpek" (Reagan'ın Kaddafi'yi tanımladığı şekliyle); "huysuz suçlular" (Washington uzmanlarının "teröristler" olarak tanımladığı gibi).¹⁰⁰ Böylece kutuplar oluşturularak bir taraf her şeyin iyisiyle ilişkilendirilirken; diğer taraf her şeyin kötüsünü ve “düzeltmesi gerekenini” temsil eder. Sonuç itibarıyla zihinsel polarizasyon davranışsal kutuplaşmayı teşvik eder.

Kültürel şiddet kimi zaman kültürel kabul de getirebilmektedir. Örneğin; ötekileştirilen öteki olmayı kabul ederek beklenen davranışları gösterdiğinde ötekileştirme kendine yeni bir alan kazanabilmektedir. Ancak ben ve öteki algısı

⁹⁸ A.g.e 171

⁹⁹ Anton Antonov Simeonov, “Bulgaristan’da Türk Azınlığa Uygulanan Şiddet (1944-1989): Galtung’un Barış Modeli Bağlamında bir İnceleme”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.6,S.2(2019):500

¹⁰⁰ Johan Galtung, Cultural Violence, *Sage Journals Journal of Peace Research*, C.27 S.3(1990):298

devletler arası düzeyde ise ve savaş ile sonuçlanmışsa kaybeden “öteki” kaybedişini de kültürünün bir parçası haline getirerek (ya da getirtilerek) çeşitli haklara sahip olmadığı kanısı içerisine sokulabilmektedir. Örneğin Savaş sonrası Japon Barış Anayasası'nın 9. Maddesi, kültürel barış sağlamaya yönelik kısa ömürlü bir çaba olarak, "Japonya devletinin savaşma hakkının tanınmayacağını" şart koşmuştur. Bu anlamda Japonya bu hakkı kaybetmişken, oysa galipler, savaştan hakları bozulmadan, hatta bu haklarını pekiştirerek çıkmıştır.¹⁰¹

Galtung 'un şiddet tanımlamasının bir diğer önemli kısmı ise şiddeti kişi ya da kurumların dışına taşımış olmasıdır. Bu bağlamda bilim de şiddetin parçası olabilmektedir. Adam Smith ile başlayan neo-klasik ekonomi, Galtung 'un şiddet tanımlaması için verdiği örneklerden biridir. Bu yaklaşıma göre uluslararası ticaret içerisinde görece avantajlı pozisyonlara sahip uluslar, kendi aralarındaki iş bölümüne göre belirlenmektedir. Ancak Galtung'a göre bu ekonomik yaklaşım , iyi hammadde ve vasıfsız işgücüne sahip ülkelerin, sermaye ve teknolojiye sahip olanların hammadde çıkarması gerektiği inancı ile çalışmakta bunun neticesinde teknolojik ve sermaye sahibi ülkelerin daha da gelişip zenginleşmesine, hammadde ihraç eden ülkeleri ise işçi ülkelerine dönüştürmektedir. Böylece dünya çapında ülkeler hem arasında hem de ülkeler içinde yapısal bir şiddet oluşmaktadır.¹⁰²

Böylece, karşılaştırmalı avantajlar doktrini*¹⁰³, ülkelerin ihraç ürünlerine uyguladıkları işleme derecesi açısından dünyanın bölünmesi için bir gerekçe olarak hizmet etmektedir. Bu, üretim sürecinde karşılaştıkları zorluk miktarıyla orantılı olduğu için, karşılaştırmalı üstünlük ilkesi, ülkeleri coğrafi ve tarihsel nedenlerle üretim faktörü profiline onları getirdiği yerde kalmaya mahkûm eder. Kısacası, bu 'yasa', ekonominin özüne gömülü bir kültürel şiddet parçasıdır.¹⁰⁴ Elbette bu şiddet

¹⁰¹ Johan Galtung, *Cultural Violence*, *Sage Journals Journal of Peace Research*, C.27 S.3(1990):299

¹⁰² Anton Antonov Simeonov, “Bulgaristan’da Türk Azınlığa Uygulanan Şiddet (1944-1989): Galtung’un Barış Modeli Bağlamında bir İnceleme”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.6,S.2(2019):501

¹⁰³ * Karşılaştırmalı üstünlük teorisine göre; bir ülke, her iki üründe de mutlak üstünlüğe sahip olsa bile, oransal olarak üstünlüğünün daha fazla olduğu ürünü üretmeyerek, diğer üründe ihtisaslaşma ve dış ticaret yapması ona fayda sağlayacaktır. Bu durum ikinci ülke için bir fırsat olurken, karşılaştırmalı üstünlüklerden yararlanarak ürettiği mal veya hizmeti iç ve dış pazarlarda pazarlama imkanına sahip olacaktır. Kaynak: İsa Ebru Yazıcıoğlu, “Uluslararası Ticaret Teorilerinden Mutlak, Karşılaştırmalı ve Rekabetçi Üstünlükler Teorilerine Yönelik Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C.6, S.2(2022):31- 32

¹⁰⁴ Johan Galtung, *Cultural Violence*, *Sage Journals Journal of Peace Research*, C.27 S.3(1990):301

yalnızca ekonomik dikey bölünmeyi değil, siyasi, askeri gibi ekonomik gücün etkilediği bütün alanlarda da aynı bölünmeyi yaratmaktadır. Bu bölünme yapısal şiddetin, küresel ekonomik sistemin güçlü devletlerinin, diğer dünya ülkelerinin birçoğu üzerindeki önceden meşrulaştırılmış etkisini açıklamaktadır.

Tüketim toplumunda, bireylerin hayatlarının merkezine sahip oldukları mallar konulmuştur ve varlığının ölçütü sahip olduğu varlıklar üzerinden derecelendirilmektedir. Neo-liberal perspektif içerisinde özgürlük anlayışı şekillenen kişi, tüketimin kendisini özgürleştireceği yanılgısına kapılarak neo-liberal sistemin temel çarklarından biri haline getirilmektedir. Ekonominin, hayatın geri kalanıyla olan budaklı yapısı, neo-liberal sistemin yarattığı sistemik/bireysel baskı ile birleştiğinden, şiddeti tanımlamak diğer şiddet türlerine oranla daha zordur. Diğer yandan neo-liberal sistem, ekonomik yaptırımlar yoluyla zedelenen devlet ve toplum arasındaki ilişkideki sorunları derinleştirilmesi açısından, kaldıraç görevi görmektedir. Bu anlamda şiddetin varlığı ve tehlikesi açısından ekonomik şiddet, diğer şiddet türlerinden ayrılmaz.¹⁰⁵

Elbette ekonomik ilişkilerin oluşturduğu devletler arası yapısal şiddet ağı, devlet-toplum ilişkisinin de zedelenmesinin ve yozlaşmasının önünü açmaktadır. Devletlerin kaybettiği ekonomik güç ve istikrar, toplum içi ayrışma ve siyasi istikrarsızlığı da beraberinde getirmektedir. Örnek olarak; ekonomik potansiyeli azalmış bir devletin sağlık hizmetlerinden toplumun yararlanabilme oranı da azalacaktır. Bu durum sağlık hizmetini karşılayabilen kesimin bu hizmete ulaşabilirken toplumun geri kalanının yaşam standartlarını düşürecektir. Öte yandan ekonomik yaptırımların uygulandığı ülke vatandaşlarının ticari faaliyetlerinin de baskı altına girmesi, süreç içerisinde iş gücü fazlalığına neden olacak sürecin sonunda işsizlik oranlarında artış görülecektir. Bu gibi çeşitli toplumsal yıpranmalar siyasi anlamda toplumsal hoşnutsuzluklara yol açarken toplum içerisindeki ekonomik ayırım derinleştirecektir. Toplumun zengin kesimi ekonomik güçlerini kaybetmemek için yapısal şiddeti derinleştirerek işçilerin daha ucuza çalışmasına, daha kalitesiz mal üretmeye (gıda ürünleri vb.) yönelmesi ile karşı karşıya kalınacaktır. Buradan hareketle uluslararası alandaki ekonomik etkilerin yalnızca devletlerin kendisini değil, aynı zamanda toplumun kendi içerisinde ve toplumun devlet ile ilişkisinde de çeşitli erozyonlara neden olduğu görülmektedir.

¹⁰⁵ Belkıs Saraç Ulusoy, Neoliberalizm ve Tüketim Toplumu Bağlamında Yapısal Şiddetin Reklamlarda Yeniden İnşası, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* C.9 S.43 (2016):2134-2137

Sonuç olarak ulusal ve uluslararası alanda ekonomi, yapısal şiddetin hem sebebi hem sonucudur.

2.5. Bir Alternatif olarak Akıllı Yaptırımlar

Akıllı yaptırımlar, ekonomik yaptırımların insan haklarını ihlal etmeksizin, yaptırım uygulanması gereken kişi ve kurumlara yapılan sınırlı ve spesifik yaptırımları ifade etmektedir. Ekonomik yaptırımların etkinlik, meşruluk, insan haklarına uygunluk ve kontrol dışı sonuçlar doğurabilmesi ihtimali karşısında alternatif olarak sunulmaktadır. Ekonomik yaptırımlar hedef ülkeyi ülke içerisindeki kitleyi ayırt etmeksizin kör bir şekilde hedef alırken akıllı yaptırımların sunduğu mali kısıtlamalar, doğrudan elitleri hedef alır. Bu anlamda yaptırımlar, hükümet politikasını gerçekten değiştirebilecek gruplar içinde uyum için teşvikler yaratır.

Akıllı yaptırımlara örnek olarak; bireysel varlıklar ve hükümet varlıkları dondurulabilir , elitlerin uluslararası hesaplarına erişimi de kesilebilir. Bu tür yaptırımlar daha çok siyasi baskı unsuru olabilecek elit kesimi zorlamakla birlikte, halka yönelik ikincil zararı da en aza indirmektedir. Bu anlamda mali kısıtlamalar geleneksel yaptırımların zararlı yönlerini hafifletmek açısından iyi bir alternatif oluşturmaktadır. Bunun yanında savaşa karşı da insancıl bir alternatif oluşturma potansiyeline sahiptir.¹⁰⁶

Buna rağmen, akıllı yaptırımların uygulanması çeşitli zorluklar içermektedir. Gizli finansal varlıkların yerini tespit etmek ve bu varlıkların bulunduğu üçüncü ülkelerin iş birliğini kazanmak yaptırımı uygulayacak ülke açısından zorunlu hale gelmektedir.¹⁰⁷ İnsani kaygılar yaptırımların başlatılması açısından önemli bir bileşen olsa da, insan haklarını koruma olasılığı daha yüksek olan ancak daha az etkili bir politika uygulamak devletler açısından iyi bir alternatif sunamamaktadır. Buna rağmen

¹⁰⁶ Ella Shagabudinova, Jeffrey Berejikian “Deploying Sanctions while Protecting HumanRights: Are Humanitarian “Smart”Sanctions Effective?”, *Journal of Human Rights*, C.6, S.1 (2007):62

¹⁰⁷ Beate Bull, Arne Tostensen, “Bolstering human rights by means of “smart”sanctions’ In *Human Rights Development Yearbook*” Ed. Tosten Hugo Stokke and Arne Tostensen, *Human rights in development Yearbook 1999/2000* (The Hague: Kluwer Law International/Nordic Human Rights Publications,2001),83-135.

geleneksel ekonomik yaptırımların tartışmalı meşruiyeti karşısından durum bazlı iyi bir alternatif olarak gösterilebilir.

Rusya'ya uygulanan yaptırımlar ülkenin tamamını kapsayıcı olup, meşruluğu tartışmalı, etkinlik bakımından noksan kalmıştır. Bu kapsayıcı yaptırımlar ve Rusya'yı uluslararası arenadan dışlayan tutum, Putin açısından Mussolini etkisi yaratmış, halkın Putin'in savunduğu değerlere yaklaşmasının önünü açmıştır. Öyle ki Putin, muhaliflerin ülkeden ayrılmasının da etkisiyle, bir önceki seçimden daha yüksek oy almıştır. Bununla birlikte Rusya'nın Ukrayna krizi açısından tutumunda beklenen sonuç elde edilememiştir.

3. RUSYA VE ULUSLARARASI SİSTEM

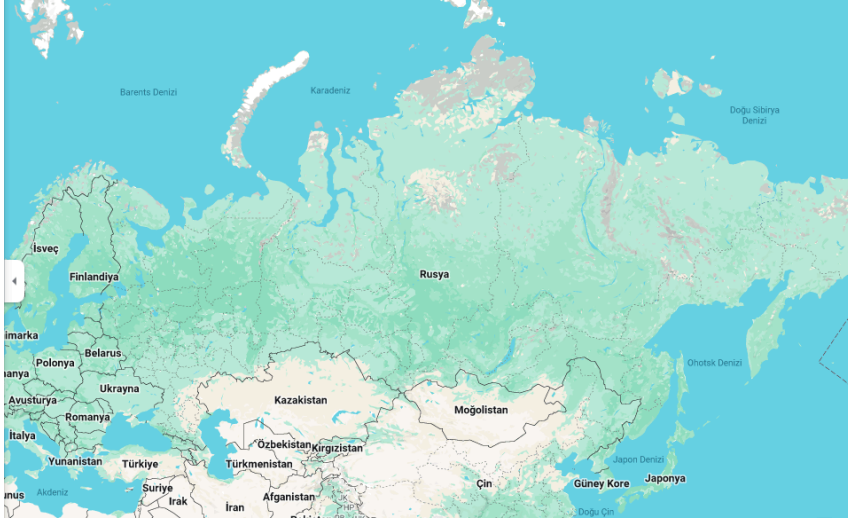
3.1. Rusya Federasyonu

Yüz ölçümü açısından Avrupa, Okyanusya ve Antarktika kıtalarından daha büyük, Avrupa'nın en büyük ülkesi olan, içinden 11 saat dilimini geçen Rusya; Ukrayna'nın 29 kat ve ABD, Çin'in 1,8 katı ¹⁰⁸ büyüklüğündedir. Dünyanın en büyük federal devleti olmakla birlikte en büyük Ortodoks ve en büyük Slav ülkesi olma unvanını da taşımaktadır.

Rusya, Kuzey Pasifik'ten Arktik Okyanusu'na, Kuzey Avrupa Ovalarından Doğu Avrupa Ovalarına, Karadeniz'e ve Hazar Denizi'ne kadar uzanmaktadır. Rusya'nın 14 ülkeyle sınırı bulunmaktadır: Azerbaycan, Belarus, Çin, Estonya, Finlandiya, Gürcistan, Kazakistan, Kuzey Kore, Letonya, Litvanya, Moğolistan, Norveç, Polonya ve Ukrayna. Sibiryaya Demiryolu ve Baykal-Amur Demiryolu, ülkenin doğusunu ve batısını siyasi, ekonomik ve kültürel olarak birbirine bağlayan iki önemli ana deniz yoludur. ¹⁰⁹

¹⁰⁸CIA, "Explore All Countries - Russia," <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#geography> (Erişim Tarihi:25.12.2023)

¹⁰⁹ Yaşar Onay, "Jeopolitik Gerçekler ve Rus Büyük Güç Politikası", *Jeopolitik Düşünce Büyük Güçler ve Türkiye*, ed. M. Cem Oğultürk, Güngör Şahin (İstanbul:Yeditepe Yayınevi), 226.

Şekil 3.1: Rusya Haritası

Kaynak: Google Earth, Russia
<https://www.google.com/maps/place/Rusya/@61.5779189,50.6611337,3z/data=!4m6!3m5!1s0x453c569a896724fb:0x1409fdf86611f613!8m2!3d61.52401!4d105.318756!16zL20vMDZibno?hl=tr&entry=ttu>

Rusya, Karadeniz kıyısındaki subtropikal iklimden kuzeydeki Arktik kuşağına, Güney Sibirya'daki sert karasal iklimden Uzak Doğu'daki muson yağmurlarına kadar çok çeşitli iklim türlerinin görüldüğü ılıman bir iklim kuşağında yer almaktadır. Yüzölçümü bakımından dünyanın en büyük ülkesi olmasına rağmen dünyanın ana deniz yolları açısından elverişsiz bir konumdadır. Bununla birlikte ülkenin büyük bir bölümünde tarım için uygun toprak ve iklim yoktur.¹¹⁰Rusya topraklarının büyük bir kısmı düz ovalıktır. Orta Sibirya ve Uzak Doğuda sıradağlar bulunmaktadır. Doğu Avrupa düzlüğü Ural'a, Batı Sibirya düzlüğü Altay Dağları'na kadar devam etmektedir.¹¹¹ Ülkedeki Ural dağlarının batısında bulunan alan Avrupa kıtası içinde sayılmaktadır. Ural'ın batısı, verimli ancak geniş düz ovaların varlığı nedeniyle, Rusya açısından her zaman savunması zor alanları ifade etmiştir.¹¹² Bu düzlükler tarihte

¹¹⁰CIA, Explore All Countries – Russia, Geogrephy <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#geography> (Erişim Tarihi: 29.12.2023)

¹¹¹ Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, Rusya Ülke Profili, <https://ticaret.gov.tr/data/5ef4643b13b8767a5802184f/Rusya%20Ülke%20Profili-Ekim2022.pdf> (Erişim Tarihi:29.12.2023)

¹¹² Yaşar Onay, “Jeopolitik Gerçekler ve Rus Büyük Güç Politikası”, *Jeopolitik Düşünce Büyük Güçler ve Türkiye*, ed. M. Cem Oğultürk, Güngör Şahin (İstanbul:Yeditepe Yayınevi), 226.

birçok kez istilaların hedefi olmuştur. Aynı zamanda bu geniş düzlükler, bereketli yeraltı zenginliğinin önemli bir unsurudur. ¹¹³

SSCB'nin dağılması sonrası ardıl devlet olarak varlığını sürdüren Rusya, 5 özerk bölge ve 83 idari birimden oluşmaktadır. İki parlamentolu başkanlık sistemiyle idare edilen, kendi anayasaları ile yasama ve yürütme organlarına sahip 21 cumhuriyet, 9 eyalet, 46 bölge, 2 federal statüye sahip şehir (Moskova ve St. Petersburg) içermektedir. Bu anayasaların Rusya Federasyonu Anayasası'na uyumlu olması gerekmektedir. Devlet başkanı yönetme, Başbakan ile birlikte hükûmet ise yürütme yetkisine sahiptir. Yasama yetkisi i, Duma ve Federasyon Kurulu'ndan oluşan Federal Meclis'e aittir. Anayasa uyarınca devlet başkanı, altı yılda bir halk tarafından seçilmektedir. Başbakan, devlet başkanı tarafından atanmakta ve yine Devlet Başkanının onayını alarak hükûmeti oluşturmaktadır. Hükûmetin göreve başlaması için Başbakanın Duma'dan güvenoyu alması gerekmektedir. ¹¹⁴

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte 15 tam bağımsız cumhuriyet ortaya çıkmışsa da eski SSCB topraklarının %80'i halihazırda Rusya'ya aittir. Buna rağmen bu parçalanma, Rusya'nın iktisadi gücünün %40'ını ve beşerî gücünün %49 unu elinden almıştır. ¹¹⁵ Orta Asya ülkelerinin bağımsızlığı, Rusya'nın bir yandan SSCB'nin nüfus artışı yüksek olan bölgelerinden mahrum kalmasına; bir yandan da kömür, petrol, doğalgaz ve tarım sahalarının kaybedilmesine neden olmuştur. Ukrayna, Moldova ve Belarus kaybedilmesi Rusya'nın Batı Avrupa'dan uzaklaşmasına sebep olmakla birlikte, Rusya'nın Ural Dağları'nın batısında kalan kısmının neredeyse tamamını kapsayan Kuzey ve Doğu Avrupa Ovası sebebiyle, hem coğrafi hem de tarihsel açıdan Rusya için büyük bir güvenlik tehdidi haline gelmiştir. Bununla birlikte Hazar denizi ve Karadeniz'deki kıyı şeritleri kısılmış, Karadeniz'deki en işlek limanlar kaybedilmiştir. Bu anlamda Rusya bulunduğu jeopolitik konum ve coğrafi şartları nedeniyle neredeyse bir kara ülkesi haline gelmiş ve çeşitli yeni güvenlik açıklarıyla karşı karşıya kalmıştır.

¹¹³ Yaşar Onay, "Jeopolitik Gerçekler ve Rus Büyük Güç Politikası", *Jeopolitik Düşünce Büyük Güçler ve Türkiye*, ed. M. Cem Oğultürk, Güngör Şahin (İstanbul:Yeditepe Yayınevi), 227.

¹¹⁴ CIA, Explore All Countries – Russia, Geogrephy <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#geography> (Erişim Tarihi: 29.12.2023)

¹¹⁵ Emin Atasoy, Doğu Avrupa Ülke Araştırmaları, (İstanbul Sentez Yayıncılık,2015),27.

3.2. Rusya'nın Demografik Dağılımı

144,236,933 kişilik nüfusuyla Rusya'nın¹¹⁶ nüfusu, ağırlıklı olarak ülkenin Baltık Denizi'nden güneyde Hazar Denizi'ne uzanan en batıdaki beşte birlik bölümünde ve doğuda Kazakistan sınırına paralel olarak yoğunlaşmıştır.¹¹⁷ Ülke nüfusunun %79'u, sanayi ve tarım üretiminin %85'ten fazlası, bilimsel ve teknolojik araştırmaların %90 dan fazlası Rusya'nın Avrupa kıtasında kalan kesimde gerçekleşmektedir.

Şekil 3.2: Rusya'nın Demografik Dağılımı

Kaynak: Geo-Ref, Russian Federation, <http://www.geo-ref.net/ph/rus.htm> (Erişim Tarihi:29.12.2023)

Rusya Avrupa kıtasının yüzölçümü %42'sini oluşturmasına rağmen Avrupa nüfusu içinde %18'lik bir paya sahiptir. Bu dengesizlik Asya kıtasında da benzer bir şekilde kendini göstermektedir. Asya kıtasının %29 unu kaplayan Rusya'nın, kıta nüfusu içindeki payı yalnızca %1'dir. Ülkenin ekonomik ve beşerî faaliyetlere uygun topraklarının, ülke topraklarının %30 unu karşlanması, yerleşme ve nüfusun coğrafi dağılımını olumsuz etkilemektedir.¹¹⁸ Bu demografik dengesizlik ülkenin Asya kıtasındaki gelişmişlik düzeyi ve hakimiyeti açısından negatif bir etki yaratmakla birlikte doğum oranlarındaki ciddi düşüş, gelecek yıllar içerisinde daha büyük sorunları beraberinde getirme riski taşımaktadır. CIA tarafından, 2023 yılı Rusya'nın

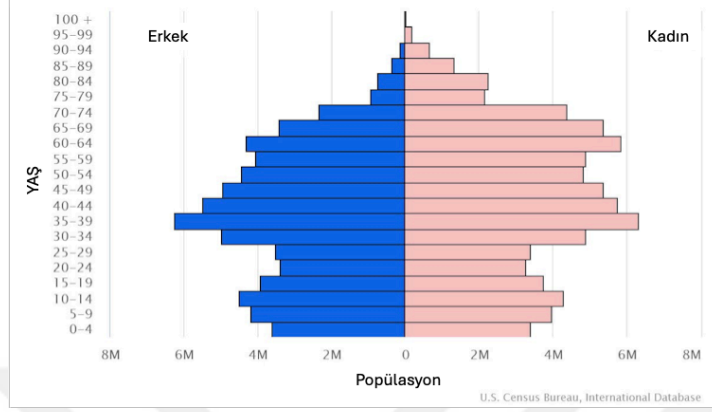
¹¹⁶World Bank, Russian Federation <https://data.worldbank.org/country/russian-federation> (Erişim Tarihi:26.03.2024)

¹¹⁷ CIA, Explore All Countries – Russia, Geography <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#geography> (Erişim Tarihi: 29.12.2023)

¹¹⁸ Emin Atasoy, Doğu Avrupa Ülke Araştırmaları, (İstanbul Sentez Yayıncılık,2015),32-33

nüfus artış hızı %0,24 olarak açıklanmıştır. Ülkenin hem kadın hem de erkek nüfus oranını en yüksek olduğu yaşlar 30-50 yaşlar arasındadır.¹¹⁹

Tablo 3.1: Rusya’da Yaşa Göre Popülasyon Dağılımı

Kaynak: CIA, Explore All Countries – Russia, Geography <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#geography> (Erişim Tarihi: 29.12.2023)

Doğum oranlarındaki bu düşüş Rusya’nın altyapı sorununu daha da tetiklemekle birlikte iş gücü, askeri kapasite, kalkınma hızı, ihracat, piyasa genişliği, vergi gelirleri ve gelecekteki olası toprak talepleri açısından son derece olumsuz bir etkiye sahiptir.

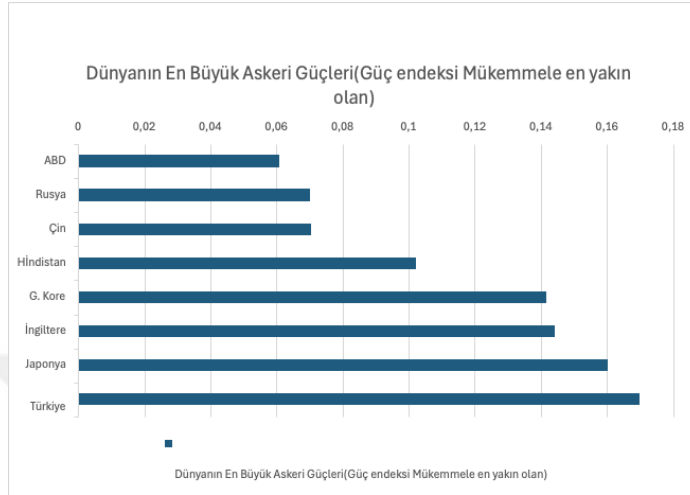
3.3 Askeri Güç

Rusya, askeri güç bakımından dünyanın en büyük ikinci gücüne sahiptir. Rus ordusu, her türlü hava, kara, deniz ve stratejik füze operasyonlarını yürütme kapasitesine sahip, askere alınmış askerlerden ve gönüllülerden oluşan karma bir güçtür; aynı zamanda siber savaş, elektronik savaş ve uzay alanlarında da faaliyet göstermektedir; Ordu, Rusya'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü korumanın yanı sıra, Rusya dışında, özellikle eski Sovyet cumhuriyetlerinde nüfuz ve gücü korumak ve yansıtmak ve ABD ve Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nden (NATO) algılanan dış tehditleri caydırmak da dahil olmak üzere Moskova'nın ulusal güvenlik hedeflerini desteklemektedir; Son yıllarda Rus ordusu hem Suriye'de hem de Ukrayna'da muharebe operasyonları gerçekleştirmiştir. Şubat 2022'de Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş ile birlikte; ordu,

¹¹⁹ CIA, Explore All Countries – Russia, People and Society <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#people-and-society> (Erişim Tarihi: 29.12.2023)

özellikle de kara kuvvetleri, 1945'te sona eren II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'daki en büyük savaşa yoğun bir şekilde katılmaya devam etmektedir.¹²⁰

Tablo 3.2: (Güç Endeksine göre)Dünyanın En Büyük Askeri Güçleri Sıralaması

Kaynak: 2024 Military Strength Ranking, <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>

Rusya Savunma Bakanlığı'nın Rus Silahlı Kuvvetleri dört ana boyuta ayrılabilir tamamen yeni bir dizi hedefe sahip olduğunu bildirmiştir:

1. Rusya Federasyonu'nun güvenliğine ya da çıkarlarına yönelik askeri ve siyasi tehditleri caydırmak
2. Rusya Federasyonu'nun ekonomik ve siyasi çıkarlarının desteklenmesi
3. Savaş dışı uygulama operasyonları düzenlemek
4. Askeri güç kullanımı

Savunma Bakanlığı'nın açıkladığı üzere Rus Silahlı Kuvvetleri; silahlı çatışma, yerel savaş, bölgesel savaş, ve büyük ölçekli savaş türlerine doğrudan müdahale etmek üzere eğitilmiştir. Bununla birlikte Savunma bakanlığının açıkladığı verilere göre Rus Silahlı Kuvvetleri 2023 yılı boyunca her gün ortalama 1500 kişinin askerlik hizmeti için başvurduğunu, ve toplamda 490,000 sözleşmeli ve gönüllü personel sayısına

¹²⁰ CIA, Explore All Countries – Russia, Military And Security <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#military-and-security> (Erişim Tarihi: 29.12.2023)

ulaşıldığını, silahların ve askeri donanımın hizmete elverişliliğinin %95 oranında korunduğu açıklamıştır.¹²¹

Açıklanan verilere göre Hava-Uzay Kuvvetleri 237 uçak ve helikopter, 86 karadan havaya füze (SAM) sistemi ve 67 radar istasyonu teslim almıştır. Donanma, 4 modern çok amaçlı denizaltı ve 8 su üstü gemisi almıştır. Kara Kuvvetleri 1.530 yeni ve geliştirilmiş tank, 2.518 piyade savaş aracı (IFV) ve zırhlı personel taşıyıcı (APC) teslim almıştır. AP-3 transfüzyon aracı ve Linza korumalı saha ambulansı özel askeri operasyona katılan tıbbi birliklerde kullanılmaktadır.¹²²

3.4. Coğrafya Mahkûmu mu? Dünyanın Merkezi mi? Rusya Jeopolitiği ve Ukrayna

Rusya'nın yüzölçümü, yer üstü ve yer altı kaynaklarının çeşitliliği açısından olumlu bir etkiye sahiptir. Bu kaynakların çeşitliliği ve özellikle yeraltı kaynaklarının zenginliği, Rusya'nın ulusal ve uluslararası alanda güçlü bir pozisyonda kalması açısından oldukça önemlidir. Yer şekilleri, iklim, toprak çeşitliliği gibi doğal koşullar ve bu koşulların çeşitliliği, Rusya'nın ekonomik ve beşerî faaliyetleri açısından çeşitlilik ve zenginlik nedeni olmuştur.¹²³ Yüzölçümünün büyüklüğü özellikle Rusya'nın Avrupa kıtasındaki devasa ovalarının neredeyse bir sonucu olarak istila nedeni olmuşsa da bu toprakların kontrol edilemez genişliği, söz konusu istilaların başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur.

Devasa topraklar, ulaşım, altyapı ve haberleşme açısından çeşitli güçlükler neden olmuştur. Yerleşim birimleri üretim tüketim bölgeleri arasındaki büyük mesafeler ulaşım maliyetlerini artırmaktadır. Bununla beraber merkezden uzakta kalan bölgelere devletin sağlık eğitim gibi hizmetleri götürmesi zorlaşmakta ve maliyeti artmaktadır. Bunun yanında dünyanın en büyük ülkesi olan Rusya'nın topraklarının çok büyük bir kısmı tarıma elverişsizdir. Farklı doğal bölgeler arasındaki sık fiziki koşullar, ülke içindeki dengesiz ekonomik gelişmeyi, işsiz nüfus dağılımını ve bölgeler arasındaki sosyo ekonomik farklılaşma yaratarak geri kalmış idari birimlerin ortaya çıkmasının

¹²¹Ministerstvo Oborony Rossiyskoy Federatsii, Itogi Deyatelnosti Vooruzhennukn Sil Rossiyskoy Federatsii (2023) <https://itogi2023.mil.ru/> (Erişim Tarihi:16.02.2024)

¹²² A.g.b

¹²³ Emin Atasoy, Doğu Avrupa Ülke Araştırmaları, (İstanbul Sentez Yayıncılık,2015),34.

nedenidir. Rusya'nın devasa coğrafyası, elbette tarihinin de bir getirisi olarak, etnik ve dinsel bakımdan heterojen bir ülke yaratmıştır. Bu heterojen yapı ve alt yapı sorunları, çeşitli ayrılıkçı hareketlere de zemin yaratmaktadır. Bu anlamda büyüklük ve çeşitlilik, dağılma tehdidini de beraberinde getirmektedir.¹²⁴

Rusya'nın devasa coğrafyasına karşın, jeopolitik konumunun kendisine yüklediği, Rusya'nın coğrafya mahkûmu olarak görülmesinin temel nedenlerinden biri de okyanuslara doğrudan erişim sağlayan bir sıcak su limanına sahip olmamasıdır. Bu durum Rusya'nın ticaret hızını yavaşlatmanın yanı sıra Rus filolarını küresel bir güç haline gelmesinin de önünde ciddi bir engeldir.¹²⁵ Murmansk gibi kutup limanları, yılın uzun bir dönemi dolmuş haldedir. Rusya'nın Pasifik Okyanusu'ndaki en büyük limanı ile Vladivostok da aynı iklim şartlarından etkilenmenin yanında, Japon deniziyle çevrelenmiştir. Rusya'nın Kuzey denizine açılan kapısı Skagerrak Boğazı ise dar olmasının yanı sıra NATO üyesi Danimarka ve Norveç için kontrolü altındadır.¹²⁶ Sivastopol ve Kırım, dünyanın sahip olduğu tek ılık su limanı olması nedeniyle Rusya için hayati bir önem taşımaktadır.

Geçmişte Karadeniz'i yalnızca Türklerle paylaşan Rusya, Soğuk Savaş sonrası, NATO ve Avrupa birliği üyesi diğer devletlerle de paylaşmak durumunda kalmış ve bölgedeki baskın rolü zayıflamıştır. Bu anlamda Rusya, Batılı devletler tarafından yalnızca karadan değil, aynı zamanda tek ılık su limanını barındıran Karadeniz'den de çevrelenmeye başlamıştır. Ukrayna'nın da Batı yanlısı tutumu, Rusya açısından savaş nedeni olarak görülmüştür. Ukrayna; Rusya'ya benzeyen ve Rusya'nın işgale olanak veren büyük düzlükleri ve Kırım'ı barındırması dolayısıyla Rusya'nın iki büyük coğrafi zafiyetinin kesişim noktasıdır. Bunun yanında Rus ekonomisinin temeli olan mineral yakıt ihracatının ulaşımındaki 5 doğalgaz boru hattının 3'ü Ukrayna üzerinden geçmektedir. Tarihsel anlamda da Rusya'nın işgali için rota olarak görülmüş Ukrayna'nın, Moskova'nın yanı başındaki bir NATO müttefiki haline gelmesi, Rusya açısından bir varoluş meselesidir.

¹²⁴ Emin Atasoy, *Doğu Avrupa Ülke Araştırmaları*, (İstanbul Sentez Yayıncılık,2015),34.

¹²⁵ Tim Marshall, *Coğrafya Mahkumları*, İstanbul: Epilson Yayınevi,2019),26

¹²⁶ Yaşar Onay, "Jeopolitik Gerçekler ve Rus Büyük Güç Politikası", *Jeopolitik Düşünce Büyük Güçler ve Türkiye*, ed. M. Cem Oğultürk, Güngör Şahin (İstanbul:Yeditepe Yayınevi), 233.

Doğu Avrupa'nın en önemli devletlerinden biri olan Ukrayna; Belarus 1,111 km; Macaristan 128 km; Moldova 1,202 km; Polonya 498 km; Romanya 601 km; Rusya 1,944 km, Slovakya 97 km olmak üzere 7 ülke ile karadan; Türkiye, Gürcistan ve Bulgaristan ile Karadeniz yoluyla denizden komşudur. Ukrayna, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmış olup, özel statüye sahip olarak tanımlanan 24 idari bölge, 2014'te Rusya tarafından ilhak edilen Kırım Özerk Cumhuriyeti(KÖC), Kiev ve Sivastopol'den oluşmaktadır¹²⁷. Kiev, 603.628 kilometrekarelik bir alanı ve toplam 16.500 kilometrelik sınır uzunluğunu kapsayan Ukrayna'nın başkentidir. Ukrayna Anayasasına uyarınca Ukrayna üniter bir devlet olup, resmi dil Ukraynacadır. Devlet başkanı, beş yıllık bir süre için seçilen Ukrayna Cumhurbaşkanıdır. ¹²⁸

Şekil 3.3: Ukrayna Fiziki Haritası

Kaynak: <https://www.freeworldmaps.net/tr/ukrayna/ukrayna-fiziki-haritasi.jpg> (Erişim Tarihi: 20.02.2024)

Coğrafya, dil, etnik köken, din ve ekonomik yapı gibi farklılıklar, Ukrayna toplumunu birbirinden farklı iki kimliğe görmüştür. Bunlardan birincisi Ukraynalılar ile Rusların ortak bir etnik kökeni, kültürü ve dile sahip olduğu savunan “Doğu Slav” kimliği; diğeri ise Ukraynalıları Ruslardan ayrı gören, Ukrayna'nın yerli halkını yalnızca

¹²⁷ Muhammet Kaçmaz,. “Avrasya Denkleminde Jeopolitik Kırılma, Ukrayna” . *Türk Coğrafya Dergisi* C.74, S.157,(2020):157

¹²⁸ V.L. Luçikov, *Voorujennyj Konflikt Na Territorii Ukrainy, Hronologiya Vipolneniya Minskih Dogovorennostey*. (Liga Ofitserov,2021),3.

Ukraynalılar olarak kabul eden ve yalnızca Ukrayna'nın kendine has kültürünü paylaşan herkesi kucaklayan "kültür temelli" kimliktir. ¹²⁹

Rus devletinin oluşum sürecinde olduğu gibi Ukrayna açısından da coğrafi, iklimsel ve jeopolitik meseleler, bu süreci etkileyen ana faktörlerdir. Coğrafi açıdan, her iki devletinde ayırt edici özelliği yeryüzü şekillerinin tekdüzeliğidir. Neredeyse tüm uzunluğu boyunca tek bir form (ravnina) hakimdir. Bu durum Doğu Avrupa'yı, sıradağların tekdüzeliği böldüğü ve çok çeşitli yeryüzü şekillerinin gözlemlenebildiği Orta ve Batı Avrupa'dan temelde ayırır. ¹³⁰ Ukrayna'nın bu yapısı Rusya açısından tarih boyunca coğrafi bir zafiyet oluşturmuştur. Bu anlamda Rusya ile ilişkilerinde önemli rol oynamaktadır. Avrupa ve Asya'nın kavşağında yer alan Ukrayna, uzun süredir rakip güçlerin savaş alanı olmuştur. Kaynakları, Rusya ile ortak tarihi, Rus ekonomisinin temel taşlarından olan enerji kaynakları açısından boru hatlarının çoğunluğunu coğrafyasında bulundurması ¹³¹ gibi birçok husus Ukrayna'yı Rusya'nın güvenliği açısından hayati bir yere koymaktadır. Benzer biçimde Brezinski de, Ukrayna'nın katalizör görevi gördüğüne, Rusya'nın bölgedeki rolünü koruyabilmesi açısından Ukrayna'nın vurabileceği darbeye dikkat çekmiştir. ¹³²

Avrupa Birliği (AB) genişlemesi artık Doğu Avrupa'nın hemen hemen her yerinde gerçekleşmiş olmasına rağmen, bölgedeki hiçbir ülke, hem tarihi hem de jeopolitik açıdan Ukrayna kadar önemli olmamıştır. Bunun nedeni, Batı yanlısı bir Ukrayna'nın, coğrafyası gereği Rusya'yı karadan saldırıya açık hale getirmesidir. Ukrayna'nın; AB'ye dahil olmuş diğer Doğu Avrupa ülkelerine benzer bir şekilde AB ve NATO tarafından devşirilmesini kendi ülkesi için yaratılan bir "Truva Atı" olarak görmüştür. ¹³³ Benzer bir şekilde Putin, Kırım'ın Rusya için önemini, Kudüs'ün Müslümanlar ve Yahudiler açısından önemine benzetmiştir. Nitekim Rusların Ortodoks Hristiyanlığı

¹²⁹ Gökhan Cin, Hasan Hüseyin Tekin, "Rusya'nın Hibrit Savaş Kapasitesinin Kırım ve Donbass Vakaları Üzerinden Analizi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C.17, S.37(2021):214

¹³⁰ N. A. Rozinskaya, "Sotsialno- Ekonomiyeskoe Razvitie Drevnerusskovo Gasudarstva", *Sotsialno-Ekonomiyeskaya İstoriya Rasii S Drevneyşih Vremen Do Naçala XXI V.*, ed. A.G. Khudokormov, T.A. Drobyshevskaya, (Moskova: Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi), 9-10.

¹³¹ Erbil, Yazgan. «Rusya-Ukrayna Doğalgaz Krizi ve Enerji Güvenliği.» Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (2010)

¹³² Zigniew Brezinski, *Büyük Satranç Tahtası Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklikleri*. İstanbul: İnkilap Kitapevi. (1997)

¹³³ Alperen Kürşad Zengin, "Rusya Federasyonu'nun Ulusal Güvenlik Politikalarına Yön Veren Belgeler ve Etki Eden Güvenlik Yaklaşımları" Yüksek Lisans Tezi. (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2019):69

kabul edişî açısından büyük öneme sahip olan bu coğrafya ve Rusya'nın kendine atfettiği Ortodoksluğun son kalesi olma ve 3. Roma Fikri'nin temellerinin atılması açısından da önemlidir.¹³⁴

SSCB'nin dağılması sonrası Rus coğrafyası birçok açıdan hapsolmuş ve coğrafyasının getirdiği zafiyetlere yenileri eklenmiştir. Bu zafiyetlerden en önemlisi, Rusya'nın tek ılık su limanının Sivastopol olmasıdır. Bu liman Rusya'nın hem güvenliği hem de ekonomik ilişkileri açısından hayati önem taşımaktadır. Bununla birlikte Karadeniz'de söz sahibi olmanın da anahtarı görevindedir. Bu anlamda Kırım ve Sivastopol'ün Rusya'dan ayrılması Rusya'yı birçok açıdan hayati zafiyetler ile baş başa bırakacaktır. Rus donanması Karadeniz'i kullanamama durumunda, kuzey güzergahını tercih etmek zorunda kalması, Danimarka, İzlanda, Grönland, Norveç, ve Büyük Britanya'yı geçerek Atlantik'e ulaşması gerekmektedir.¹³⁵ Buranın hem iklimsel açıdan hem de Rusya'nın askeri çıkarları açısından uygulanabilir olmaması, Büyük Petro'dan bugüne dek Karadeniz'in hususi önemini korumasına neden olmuştur. Bunun yanında Rusya için önem arz eden kömür ve demir madenleri Ukrayna'dan çıkmaktadır. Rusya için AB ve NATO karşısında tampon bölge oluşturan Ukrayna'nın Batı'nın stratejik üssü ve yeni tampon bölgesi olması Rusya açısından kabul edilebilir değildir.¹³⁶

Rusya açısından Ukrayna'daki en büyük tehlikelerden biri, SSCB'den miras aldığı toplum mühendisliği çalışmalarına darbe vurulmasıdır. Bu anlamda Ukrayna büyük dönüşümlere imza atmıştır. Gitgide artan Ukrayna milliyetçiliği ve bağımsız Ukrayna fikri, Ukrayna'daki Rus etnik nüfusu da büyük oranda etkilemiştir. Bölgedeki Rusların önemli bir kısmı kendilerini her şeyden önce Ukrayna vatandaşı olarak tanımlamakta, bu anlamda kimliklerini ilk önce ortak vatandaşlığa dayandırmakta ve bu yıllar içinde artmaktaydı. Yapılan sosyolojik anketlere göre, 2004'te Ukrayna vatandaşı olan Rusların %34,5'i, kendilerini öncelikle Ukrayna vatandaşı olarak algılıyordu; 2005'te

¹³⁴ Merve Suna Özel, «Rus Dış Politikasında Ukrayna Krizi ve Türkiye'ye Etkileri.» IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı I. IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi (2015):74

¹³⁵ Yaşar Onay, Jeopolitik Gerçekler ve Rus Büyük Güç Politikası. Jeopolitik düşünce Büyük Güçler ve Türkiye (İstanbul: Yeditepe Yayınevi. 2020),232.

¹³⁶ Betül Yüce Dural, Ukrayna'nın Çeşitli Göstergelerinin Avrupa Birliği Ülkeleri ile Karşılaştırılması ve Olası Brilik Üyeliliğinin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi (Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,2015):107

bu oran %40,3 , 2006'da ise %42,9'du.¹³⁷ Bu Rusya açısından Ukrayna'dan tarihsel bir kopuşun önünü açmaktaydı.

Böylece Rusya ilk defa kendisi açısından hayati öneme sahip olan Ukrayna'yı tam manasıyla kaybetmenin eşiğine gelmiştir. Batının bir parçası olacak bir Ukrayna'nın önündeki bütün engeller yavaş yavaş kaldırılmıştır. Bu durum konsept bakımından bir kara devleti olan Rusya için, karada büyük bir zafiyetin göstergesidir. Bu anlamda Rusya, Ukrayna konusunda savaştan kaçınmamıştır.

Ukrayna açısından Rusya'nın Stratejik hedefi, NATO ve AB'nin doğu sınırlarında askeri bir çatışma yaratarak onları Avrupa güvenlik sisteminin Rusya'nın çıkarları doğrultusunda revize edilmesini müzakere etmeye zorlamaktır. İkincil stratejik hedefler ise Ukrayna, Karadeniz ve Baltık istikametlerinde askeri-politik güç dengesini Rusya lehine değiştirmek, Avrupa ve Avrupa-Atlantik dayanışmasını yok etmektir. Rus tarafı Ukrayna'yı Avrupa güvenlik sisteminin askeri-stratejik, jeopolitik ve jeoekonomik alanındaki kilit halkalardan biri olarak görmektedir.¹³⁸

Kırım'ın ilhakı Rusya'nın her türlü jeopolitik iddiası ve güvenlik algılamaları açısından atılmış en belirleyici adımlardan biridir.¹³⁹ Kırım'ın ilhakından sonra Rusya, Karadeniz'deki enerji ve güvenlik sorunlarını kendi lehine çevirerek bölgedeki gücünü pekiştirmiştir.¹⁴⁰ Rusya'nın KÖC'yi ve Sivastopol şehrini geçici olarak işgal etmesi, Hitler sonrası Avrupa'da egemen bir devletin topraklarının bir kısmını ilhak etmeye yönelik ilk girişim olması nedeniyle uluslararası hukuk düzeninin temellerini sarsmaktadır.¹⁴¹

¹³⁷ İnsitut İstorii Ukraini, Ensiklopediye İstorii Ukraini, Vid Redaktsiynoi Kolegii, http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Rosiiany_Ukraini (Erişim Tarihi: 13.01.2024)

¹³⁸ M.M. Shevchenko, O.S. Zozulia, H.S. Khrapach, A.V. Lepikhov, "Rasisko- Ukrainaska Biyna: Ocoblivosti Realizatsii Zagroz Derjavnomu Suverenitety Ukraini Ta Perspektivi Vihodu Z Viyni" , *Natsionalnava Universitety Obaroni Ukraini İmeni Ivan Cherniakhovskiyi*, C.2S.75 (2022):6

¹³⁹ Yaşar Onay,Jeopolitik Gerçekler ve Rus Büyük Güç Politikası. *Jeopolitik düşünce Büyük Güçler ve Türkiye* (İstanbul: Yeditepe Yayınevi. 2020),233

¹⁴⁰Mustafa Keskin, "Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Rus Dış Politikası: Ukrayna Müdahalesi" *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi* C3., S.2 (2015):55

¹⁴¹ Mykola Zhelezniak, Oleksandr Ishchenko, Okupatsiya Aneksiya Kırımı ? Za Danimi Ukraynskih Entsiclopedia, *Encyclopedia Herald of Ukraine*, S.14 (2022) <https://evu.encyclopedia.kyiv.ua/doi/10.37068/evu.14.6.pdf> (Erişim Tarihi:16.02.2024)

Ukrayna'nın, Avrupa ve Rusya açısından en önemli özelliklerinden biri de doğalgaz hatları açısından transit ülke özelliği göstermesidir. Rusya'nın ekonomisinin temel taşlarından olan doğalgaz ihracatı büyük oranda Ukrayna üzerinden gerçekleşmektedir. Rusya'nın sahip olduğu doğalgaz rezervini politikleştirerek dış politikada Batılı devletlere "karşı yaptırım" uygulamayı öngörmüşse de her iki taraf açısından da daha uygun bir alternatif bulunamamıştır. Avrupa devletleri doğalgaz ihtiyacını karşılayabilmek adına çeşitli çözümler bulmanın yollarını ararken Rusya Ukrayna'yı By-Pass ederek doğal gaz ihracatı için farklı güzergâh arayışına girmiştir. Buna rağmen Avrupa daha uygun bir doğalgaz alternatifi bulamadığı gibi Rusya da doğalgaz tedariki açısından Ukrayna'ya bağımlılığını %80'in altına indirememiştir.

Şekil 3.4: Bölgedeki Boru Hatları Haritası

Kaynak: Janicek, Frantisek, Miroslava Smítková, Juraj Kubica. "Energy mix in Central European countries of the V4 group: The quest for stability.", *21st World Energy Congress Konferansı*,(2010):12

SSCB'nin dağılması sırasında Ukrayna, Sovyet ekonomisinin temel direklerinden birini oluşturmaktaydı. Yüzölçümünün %2,7'sini ve nüfusunun yüzde 18'ini oluşturmasına rağmen, Ukrayna SSCB'nin gayrisafi yurtiçi hasılasının (GSYH) neredeyse %17'sini üretmekteydi.¹⁴² Ukrayna, SSCB'nin Avrupa'dan Asya'ya geçiş kapısı ve sınırdaki kalesi görevindeydi. Bu anlamda kendi dönemimin süper gücü ve Avrasya'nın lideri olan SSCB'nin ardıl devleti olan Rusya için de Ukrayna konumu gereği; Avrupa ve Asya, Akdeniz ve dünya ile ticaret açısından bir kapı niteliindedir.

¹⁴² V.L. Luçikov, *Voorujennyj Konflikt Na Territorii Ukrainy, Hronologiya Vipolneniya Minskih Dogovorennostey*. (Liga Ofitserov,2021),10.

Avrasya lideri olma iddiası için Batıya devşirilmemiş bir Rusya, bu anlamda hayatidir. Bununla birlikte Ukrayna'nın bağımsızlığı, Rusya'nın Karadeniz'deki varlığını bitirmenin yanında, diğer Sovyet cumhuriyetleri ne örnek teşkil ederek Rusya'nın bölgesel liderliğini kısıtlamıştır.¹⁴³Bunun dışında Ukrayna'nın dünyada en çok Ortodoks Hristiyan bulunduran ülkelerden biri olması ve Moskova Patrikhanesinin egemenliğini kabul etmeyerek yakın zamanda İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi izniyle birlikte özerk bir yapılanma oluşturması da Rusya'nın Ortodoks dünyanın lideri ve temsilcisi olma iddiasının da önünde büyük bir engel oluşturmaktadır.

Rusya; Ukrayna'da yaşayan Rus azınlığı üzerinden Ukrayna'ya müdahale hakkını kendinde bularak kendi deyimiyle "Neo-Nazilere" karşı buradaki Rus halkını koruduğunu savunmuş ve Ukrayna ile yıkıcı bir savaşa girmiştir. Bu durum Rusya'nın eski Sovyet ülkelerinde kalan etnik Ruslar vasıtasıyla neler yapabileceğini ve bu süreçte hiçbir uluslararası yaptırımın yolundan dönmesine izin vermediğini göstermiş, eski Sovyet ülkelerinin neredeyse tamamında Rus azınlık bulunması hem eski Sovyet ülkeleri başta olmak üzere Avrupa kıtasının tamamı için tedirgin edici bir örnek teşkil etmiştir.

Donetsk ve Luhansk'taki ayrılıkçı "Halk Cumhuriyetlerinin" kendi içlerinde Minsk Anlaşmalarına aykırı olan yarı devlet yapıları kurması ve bu yapılara Rusya'nın tam destek sağlaması,¹⁴⁴ eski Sovyet ülkelerinin özerk ve Rusya'dan ayrı bir duruş sergileyemeyeceğini göstererek uluslararası arenada ciddi bir çıkmaza yol açmıştır. Rusya, Kırım'da yerel seçimlerin yapılması, yarımadanın Rusya ile bağlantı yolları üzerinde çalışılması¹⁴⁵ ve hatta Rusya'nın Ukrayna'ya savaş açtığı sırada öncelikli olarak Kırım'a giden su yollarının denetimini sağlaması gibi çeşitli çalışmalar Kırım'ın ülkenin geri kalanıyla entegrasyonunu sağlarken Rusya'nın gerektiğinde Batıyla karşı karşıya gelebileceğini, Ukrayna'nın Batılılaşmasına izin verilmeyeceğini sert bir biçimde göstermiştir.

¹⁴³ Zbigniew Brezinski, Büyük Satranç Tahtası Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri. (İstanbul: İnkılap Kitapevi. 1997),133.

¹⁴⁴ Sabine Fischer, "The Donbas Conflict Opposing Interests and Narratives, Difficult Peace Process" *German Institute for International and Security Affairs* (2019):5

¹⁴⁵ Adnan Seyaz, "Reform Arayışının Gölgesinde Ukrayna: 2020", *KARADENİZ: 2020 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler*, ed.Özgür Tüfekçi (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları,2021),312.

Tarihsel ve coğrafi olarak her zaman dünya jeopolitik çıkarlarının, küresel ticaret ve ekonomi yollarının ve medeniyet süreçlerinin kesişme noktasında yer alan Ukrayna, şu anda küresel ölçekte köklü değişikliklerin odağında ve modernitenin dönüştüğü ve dünya ilişkilerinin yeni bir geleceğinin ortaya çıktığı Avrasya alanındaki sıcak noktalardan biri olmaya devam etmektedir.¹⁴⁶

3.5. Uluslararası Sistemde Rusya'nın Yeri

Rusya geçmişten bugüne; siyasi, ekonomik, coğrafi, askeri gibi birçok yönden uluslararası sistemde belirleyici bir role sahip olmuştur. Avrupa ve Asya'yı birleştiren Rusya, özellikle edebiyat, müzik ve bilim alanlarında önemli keşiflere, zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Petrol, doğal gaz, kömür gibi doğal kaynaklarıyla dünyanın en büyük petrol ve doğal gaz üreticilerinden biri olan Rusya, uluslararası pazarlarda büyük birer güç olmasının yanı sıra uluslararası sistem içerisinde de bu gücünü pekiştirmektedir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, ABD'nin temsil ettiği Neo-liberal politikalar dünya üzerindeki pek çok yönetimin yeniden şekillenmesine önyak olmuştur. Böylece Neo-liberalizm egemenliğine girmiş dünya düzeni içerisinde Rusya, büyük Rus mirasını yüceltmek ile elinde kalanları korumak arasında bir seçim yapmak zorunda kalmıştır.

Avrupa evrenselciliği¹⁴⁷ ve uluslararası arenadaki liberal hâkim görüş Batının “ötekilerinin” bile Batı retoriğini merkezinde kendilerine bir öteki yaratmasına neden olmuştur. Çin'in tianxia'sı, Avrupa'nın normatif gücü ve Amerika'nın neo-liberalizmi, yirmi birinci yüzyılın dünya siyaseti içerisinde birbirini desteklemek veya karşı karşıya gelmek konusunda görece uyumlu olan farklı politik bakış açıları ortaya sunulmuştur. Rusya'nın Avrasyacılığı da benzer bir şekilde, çeşitli kimlikleri ve çok sayıda dış politika fikrini kapsamak ve dünya siyasetine Rus temelli bir perspektif yaratmak açısından geniş bir şemsiye oluşturmaktadır. Bu şemsiye; Avrasyacılık,

¹⁴⁶ Mykola Zhelezniak, Oleksandr Ishchenko, Okupatsiya Aneksiya Kırımı ? Za Danimi Ukraynskih Entsiclopedia, *Encyclopedia Herald of Ukraine*, S.14 (2022) <https://evu.encyclopedia.kyiv.ua/doi/10.37068/evu.14.6.pdf> (Erişim Tarihi:16.02.2024)

¹⁴⁷ Immanuel Wallerstien, *Avrupa Evrenselciliği Gücün Retoriği*, (İstanbul: BGST Yayınla (Wallerstien 2018)rı,2018):10

tarihi uygarlık kökleri, jeopolitik, milliyetçi, muhafazakâr ve giderek artan şekilde Batı karşıtı gibi çeşitli fikirleri barındıran esnek bir çerçeve oluşturmuştur.

Rusya'nın Avrasyacılığının çok daha içe kapanık ve kendi kendine yeten bileşenlerine ilişkin egemen Rus kavramsallaştırması, Avrasya'nın geçirgenliğine ve onun daha geniş bir küresel bağlama açıklığına uymamakla birlikte bu farklılık Rusya'ya özgü değildir. Donald Trump'ın seçilmesi, Britanya'nın Brexit oyu ve Avrupa genelinde yükselen sağcı popülizm dalgası, benzer gerginlikleri ortaya koymaktadır.¹⁴⁸

Bununla birlikte, Rusya'nın Avrasyacılığı gibi, kendi kendine yeten doğası ve determinist nitelikleriyle onun uygarlık versiyonu yalnızca Rusya'da değil, Fransa'da da yankı bulmaktadır. Rusça gibi Fransızca da uluslararası bir dildir. Rusya'nın günümüz toprak sınırları dışındaki nüfuz etkisine benzer bir şekilde Fransa da emperyalizmin sona ermesinden çok sonra bile Afrika'da nüfuz alanına sahiptir. Rusya gibi Fransa da Fransız dilini, değerlerini ve çıkarlarını savunmak için iddialı bir kamu diplomasisi uygulamaktadır. Dolayısıyla Avrasyacılığın jeopolitik ve uygarlık soyunun önemli yönleri özellikle Rusya'ya özgü değildir. Tıpkı Amerika ve Fransa'nın kendi dünya görüşlerine sıkı sıkıya bağlı kalması gibi, Rusya da aynıını yapmaktadır.

Avrasya'nın jeopolitik ve medeniyetle ilgili anlamlarının esnekliği, Rusya'ya güvenlik ve ekonomi politikalarını şekillendirme ve meşrulaştırma konusunda serbestlik sunmaktadır. Bu esnekliğe rağmen, Rusya hedeflerine ulaşmada bir dereceye kadar başarı elde etmiş olsa da, kendi kendine yeten ve içe dönük Avrasya dünya görüşü, küreselleşmiş bir dünyada bölgesel ve ulusal sistemlerin geçirgenliğini hazmetme konusunda her zaman yeterli bir imaj çizmemektedir. Bu anlamda Rusya için Avrasyacılık hem meşru gerekçe hem de sınır haline gelmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünden bu yana, Rus güvenlik politikası, "dondurulmuş" savaşların geliştirilmesinde, toprak anlaşmazlıklarında savaş alanında zaferler kazanma ve Rusya'nın hayati öneme sahip olduğunu düşündüğü durumlarda siyasi nüfuzunun devam etmesini sağlamanın bir yolu olarak oldukça yenilikçi olmuştur. Bu savaşlar NATO'nun seferberlik eşliğinin altında

¹⁴⁸ Peter J. Katzenstein, Nicole Weygandt, "Mapping Eurasia in an Open World: How the Insularity of Russia's Geopolitical and Civilizational Approaches Limits Its Foreign Policies", Cambridge University Press, C.15, S.2 (2017):428

gerçekleşmektedir. Putin'in ilk başkanlığı sırasında (2000-2008) yaptığı reformlar, Rus devletine yeni ve eski savaş biçimlerini birlikte kullanma kapasitesi ve kaynakları sağladı; örneğin 2008'de Gürcistan'da ve 2014'ten bu yana Kırım ve Ukrayna'da kesin zaferlerle sonuçlanmasa da Rusya açısından bu çatışmalar ABD ve Avrupa'nın askeri tepkilerindeki zayıflığı ortaya çıkararak Rusya'nın çok kutupluluk iddialarını güçlendirmesine olanak tanımaktadır.

Rusya; uluslararası alandaki yadsınamaz gücü ve gittikçe güçlendirdiği çok kutupluluk iddialarıyla uluslararası siyaseti yönlendirmede büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte bugün Ukrayna'daki savaş, hem NATO ile “sembolik güc mücadelelerini” hem de Moldova'nın Transdinyester bölgesi, Güney Osetya ve Gürcistan'daki Abhazya da dahil olmak üzere Avrasya'daki diğer ayrılıkçı etnik bölgelerdeki “donmuş çatışmaları” yansıtmaktadır.¹⁴⁹ Rusya Federasyonu dışişleri bakanlığı tarafından Rusya'nın dış politika konseptini ifade ederken “Herhangi bir devletin ve devletlerarası birliklerin askeri alanda küresel hakimiyet kurma çabalarını etkisiz hale getirmek, güçlerini kendi sorumluluk alanlarının dışına yansıtmak, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında birincil sorumluluğu üstlenmek, bazı devletlerin güvenliğinin diğer ülkelerin meşru çıkarlarına zarar vermesi konusunda bölücü çizgiler çizmek ve güvenliği sağlamak için geniş iş birliği oluşturmak”¹⁵⁰ şeklinde açıklamış ve bir anlamda Batı'ya karşı suçlayıcı ve Batı karşısında kısmen birleştirici bir rol üstlenmiştir. Sonuç olarak Rusya, Batı'nın en önemli “ötekilerinden” biri haline gelmiştir.

3.6 Rus Ekonomisinin Temelleri ve Karşılıklı Bağımlılıklar

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından bu yana, uluslararası toplumda yer alan neoliberal politikaların baskınlığı, ekonomik faktörün devletler arası ilişkiler içerisindeki öneminin artmasına ve birçok yönden yeni bir uluslararası ilişkiler niteliğinin ortaya çıkmasına neden olmuş, birçok devletin uluslararası arenadaki temel siyasi hedefleri değişmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra küresel finans şirketleri, ulus ötesi

¹⁴⁹ Peter J. Katzenstein, Nicole Weygandt, “Mapping Eurasia in an Open World: How the Insularity of Russia's Geopolitical and Civilizational Approaches Limits Its Foreign Policies”, Cambridge University Press, C.15, S.2 (2017):432

¹⁵⁰ The Ministry of the Foreign Affairs of the Russian Federation, The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation https://mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1860586/ (Erişim Tarihi: 25.02.2024)

şirketler ve bankalar, uluslararası ilişkilerde ve güç ilişkilerinde önemli bir yer edinmişlerdir. Önceki tarihsel dönemlerle karşılaştırıldığında, Paranın daha elverişli kullanımı ve hammaddelere erişim arzusu ivme kazanırken, toprak ve nüfuz alanları için mücadele önemini korumuştur. Güvenlik anlayışı çeşitlenmiş, ekonomik güvenlik, enerji güvenliği gibi yeni tanımlar ortaya çıkmıştır. Devletler zaman içerisinde gelişmişlik düzeyine bağlı olarak ayrılmıştır. Buna rağmen küresel ve bölgesel anlamda ekonomik bütünleşmenin yaşanması, gelişmişlik durumlarına bakılmaksızın bütün ülkeleri etkisi altına almıştır.¹⁵¹

Bu anlamda uluslararası ilişkiler sistemi kavramı açısından, dünyanın ekonomik olarak en gelişmiş yedi devletini bir araya getiren G7, G20 gibi yapılar öne çıkmaktadır. Avrupa'da devletlerarası ilişkileri değiştiren Avrupa Birliği ve Avrupa ekonomik entegrasyonu önemli bir rol oynamıştır. Kuzey ve Güney Amerika ile Asya-Pasifik bölgesinde de ekonomik entegrasyon süreçleri oluşmakta ve gelişmektedir. Uluslararası siyaset ve ekonomi arasındaki etkileşim mekanizmaları dönüşüme uğramıştır. Uluslararası finans şirketleri ve ulus ötesi sermaye gibi standart dışı koşullar, ülkelerle karmaşık ilişkiler içine sokmuştur. Bu süreçlerin etkisi altında, uluslararası politik-ekonomik ilişkiler çok daha karmaşık hale gelmiş, ekonomi ve uluslararası ilişkiler politikleştirilmiştir.

Küresel dünya, tüm diğer varlıkların, bir bütünlüğe bağlı , bu bütünlüğe hizmet eden, aslen hiyerarşik, primidal bir yapıyı ifade eder. SSCB'nin çöküşünü takip eden Rusya'daki devrim, küresel dünyaya entegre olmasını sağlamıştır. Resmi olarak sekiz dünya gücünden biri olan Rusya kendi açısından bir çelişki içerisinde kalmıştır. Küreselleşme pek çok açıdan iyidir ancak Rusya, Çin, Hindistan, Pakistan ve diğer bazı ülkeler için bu durum her zaman geçerli olmayabilir. Bu nedenle Rusya, özellikle son dönemde, Kuzey Atlantik modellerine göre küreselleşen dünyaya karşı daha farklı bir tutum sergilemiş, merkezi otoriteyi mümkün mertebe korumayı seçmiştir.¹⁵² Bunun yanında Rus ekonomisi hala SSCB'nin genel bir yansımasıdır.

¹⁵¹ Yılmaz Ulvi Uzun, Rusya-Ukrayna Krizinin Küresel Ekonomiye ve Enflasyonu Yansımaları, *Olağanüstü Dönemlerde Enflasyon Olgusu ve Çözüm Önerileri*, ed. Sebahattin Koç, Yılmaz Ulvi Uzun (İstanbul:Ekin Kitabevi Yayınları,2023),200.

¹⁵² V.A. Aleşin, A.U. Arhipov, E.M. Martişin, E.V. Fomiçeva, "Possiya v Globaliziruyuşeysya Mirovoy Ekonomike", *Mejdunarodnaya Nauçna-Praktičeskaya Konferatsiya*, (Rostov: Ekonomiçeskiy Vestnik Rastovskava Gasudarsvennovo Universteta):150

Rusya Federasyonu'nun dünya ekonomisine entegrasyonu, devletten bireysel ve özel sektöre, petrol ve hammadde ticaretinden ithalatın kitlesel tüketimine kadar her alanda gerçekleşmektedir. Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) 2021 verilerine göre ihracat hacmi 530 milyon doları aşmıştır.¹⁵³ Çin, Almanya, Hollanda, ABD, Belarus ve İtalya başlıca ticaret ortakları ¹⁵⁴olup Rus ekonomisi, büyük ölçüde dünya hammadde piyasasına bağımlıdır. Bu bağımlılık ülkenin tükenbilir doğal kaynaklarının sömürülmesine yol açmakta, ekonominin yapısını kırılgan hale getirmekte ve Rus ekonomisinin gerçek potansiyelini önemli ölçüde azaltmaktadır. Rusya'nın devlet çıkarlarının gerçekleştirilmesindeki ana yönlerden biri, dünya pazarındaki rekabet gücünün güçlendirilmesidir.¹⁵⁵

¹⁵³ World Trade Organisation, Russian Federation and the WTO https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/russia_e.htm (Erişim Tarihi: 05.03.2024)

¹⁵⁴ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Rusya Federasyonu'nun Ekonomisi <https://www.mfa.gov.tr/rusya-ekonomisi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 5.3.2024)

¹⁵⁵Ozov Aslan Anatoleviç, Vzaimozavisimost İ Vzaimovliyanie Politiki İ Ekonomiki V Epohu Globalizatsii, *Humanitariy Yuga Rasii*, C.23 S.1 (2017): 224

4. 2014 VE 2022 YILLARI RUSYA FEDERASYONU

4.1. Rusya-Ukrayna İlişkilerinin kronolojisi üzerine değerlendirme

Genel manada Rus devleti 7-9. yüzyıllarda Orta Rusya Ovası ve Azak bölgesi topraklarında kurulmuş, oluşumunda başta nehir yolları olmak üzere ticaret yolları büyük rol oynamıştır. Bu topraklarda 6. yüzyıldan itibaren prenslikler veya küçük şehir devletleri şeklinde ayrı devlet oluşumları meydana gelmiş¹⁵⁶ ve 9. Yüzyılda güneyde Hazarlar ve kuzeyde Normanlar(Varegler-Ruslar) olmak üzere Doğu Avrupa iki siyasi nüfuz sahasına bölünmüştür.¹⁵⁷ Hazar Türklerinin kurduğu Kiev, ‘Kuyu ev’ anlamında ‘Kuyev’ olarak adlandırılmış ve zamanla bugünkü söyleniş biçimine dönüşmüştür.¹⁵⁸ Bununla birlikte Rus tarihinin ele alınışında çeşitli görüşler savunulmaktadır. Rus tarihi hakkındaki kimi görüşler bu tarihi Orta çağ Kiev Rus’una dayandırırken aynı dönem bölgede yaşanan istila dönemleri sebebiyle bazı Rus tarihçiler Kiev Knezliği’ni de içine alacak şekilde Altın Orda Devletine ve dolayısıyla Moskova Knezliği’ne dayandırmaktadır.¹⁵⁹

Ukrayna’nın savunduğu görüş ise Ukrayna halkının anlaşılandan çok daha fazla Avrupalı olduğu şeklindedir. Bu görüşe göre, Ukrayna uygarlığı aslen Kuzey Karadeniz’deki Yunan kolonizasyonu zamanına,7. yüzyıla kadar uzanan Ukrayna topraklarındaki Grek-Romen etkileriyle atılmıştır. Ukrayna Avrupa uygarlığından, Roma kültürünü, hukukunu, Latincesini ve Hıristiyanlık biçimindeki devlet dinini miras almış ve Ukrayna kimliği bu kültürel-tarihsel etkilerin gölgesinde, Grek-Romen temelinde ortaya çıkmıştır.¹⁶⁰ Buna rağmen baskın görüş Eski Rus devletinin -Kiev- 9. yüzyılın ikinci yarısında, günümüzde Rusya, Ukrayna ve Belarus gibi devletlere ait olan topraklarda ortaya çıktığıdır. Yine de bu ikilem bugün de dahil olmak üzere

¹⁵⁶ N. A. Rozinskaya, “Sotsialno- Ekonomiyeskoe Razvitie Drevnerusskovo Gasudarstva”, *Sotsialno-Ekonomiyeskaya İstoriya Rasii S Drevneyşih Vremen Do Naçala XXI V.*, ed. A.G. Khudokormov, T.A. Drobyshevskaya, (Moskova: Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi), 9-10.

¹⁵⁷ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan1917’ye Kadar*,(Ankara: Türk Tarih Kurumu,2023),21.

¹⁵⁸ Ömer Göksel İşyar, “Avrasya’da Devletlerin Şekilleniş, Yükseliş ve Düşüş Süreçleri: Türk ve Rus Örnekleri” *OAKA*, C.3, S.6 (2008):112

¹⁵⁹ Ömer Çağrı TECER, “Jeopolitik ve Tarihsel Bir Rekabet Sahası Olarak Ukrayna ve Dış Politika Parametreleri”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* C.3, S.4 (2014):100

¹⁶⁰ Leonid Zalizniak, *Ukraina Ta Rasiya: Viyna Tsvilzattsy*, Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository C.3, S.4 (2017):4

Ukrayna'nın Batı'nın komşusu mu yoksa Batının parçası mı olduğu ikileminin bir parçası olarak devam etmektedir.

Kiev (Rus) devleti en büyük gücüne 978'den 1054'e kadar olan Büyük Vladimir ve oğlu Bilge Yaroslav'ın hükümdarlıkları döneminde ulaşmıştır. Bu dönemde Kiev, Doğu Avrupa'nın ana siyasi merkezi haline gelerek, hukuk normlarının oluşturulması(Rus Hukuku), kültürün gelişmesini ve mimari şaheserlerin yaratılmasını sağlayan reformlardan geçmiştir. Devlet inşasındaki bir diğer önemli adım da 988 yılında Bizans Patrikhanesi'nden Hıristiyanlığın kabul edilmesi ve bunun sonucunda merkezi Kiev'de olan Rus Ortodoks Kilisesi'nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. XII. yüzyılın ortasında ise Kiev devleti bağımsız prensliklere bölünmeye başlamış, devletin nihai parçalanması 1240 yılında Moğol istilası ve Kiev'in harap edilmesinden sonra gerçekleşmiştir.¹⁶¹

Moğolların Kiev'i işgalinden sonra kuzeye doğru göçen Ruslar, burada önce Moskova knezliğini daha sonra da Rus çarlığını kurmuştur. 12. yüzyılda Kiev knezliğine bağlı Slav gruplarının farklı bölgelerde kendi idari yapılarını kurmaları ile birlikte Rusya ve Ukrayna tarihleri de artık birbirinden ayrı bir şekilde gelişmeye başlamıştır. Bu ayrılık bugün de Ukrayna ve Rusya'nın tarihi kökenleri açısından çeşitli fikirlerin oluşmasına neden olmuştur.1169 yılında Kiev'in bu ayrılan gruplar tarafından yağmalanması Rus etnogenezinde yeni oluşumların ve etnik parçalanmalarının da başlangıcı olmuştur.¹⁶²

Jeopolitik faktör buradaki ilerlemelerde son derece önemli bir rol oynamıştır. Eski Rus devletinin oluşum merkezi olan Kiev Rusyası'nın kuzey doğusunda var olan kendine özgü siyasi boşluk orada uzanan topraklarda, Slavlar ve Normanlardan daha düşük bir gelişme aşamasında olan ve kendi devletleri olmayan Ogro-Fin kabileleri yaşıyordu. Bu kabileler Slav-Normanların topraklarına doğru genişlemesine etkili bir şekilde

¹⁶¹ V.L. Luçikov, *Voorujennyj Konflikt Na Territorii Ukrainy, Hronologiya Vipolneniya Minskih Dogovorennostey*. (Liga Ofitserov,2021),4.

¹⁶² Cengiz Buyar, Ubeydullah Şener, "Tarihi Perspektiften, Sosyo-Ekonomik Değerler Açısından Rusya-Ukrayna Savaşı ve Orta Asya Ülkelerine Etkileri" *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi* C:7, S.2(2022):137-138

karşı koyamadılar ve bu durum hem Kiev Rus tarihinin hem de sonraki dönemin merkezi anlarından biri haline gelmiştir. ¹⁶³

Ukraynalı ve Zaporoga Kazakların Moskova ile yakın münasebetleri ise aslen 16. Yüzyılın sonlarında tesis edilmiştir. Leh tahakkümünün Ortodoksluk da dahil olmak üzere zaman içerisinde gittikçe şiddetlenmesi ile birlikte Kazaklardan bazı zümreler Moskova'nın hizmetine girmeye başlamışlardır. 1625 kazak ayaklanmaları sırasında da Kiev'in Ortodoks ruhanileri Ukrayna'yı Moskova hakimiyeti altına almayı tasarlanmışlardır. Hetman B. Khmelnytsky 1648'den itibaren Moskova'ya elçiler göndererek Kazakların Çar tarafından himaye edilmesini talep etmişse de bu dönem Rusya ile Lehistan arasında ebedi sulh devam etmesi ve Rusya'nın iç durumunun müsait olmaması nedeniyle bu istek kabul edilememiştir. Buna karşılık, Ukrayna, Osmanlı padişahının himayesine ihtiyaç duymuştur. Ancak bu himaye umulan sonuçlar elde edilememiş, Ukrayna'daki Leh tahakkümü kaldırılamamıştır. ¹⁶⁴

Rus hükümetinin Osmanlı Devleti'nin etkisinin Rusya sınırlarında genişlemesine izin verme konusundaki isteksizliği, sonunda Çarlık hükümetini Zaporoga Ordusu'nu himayesi altına almaya sevk etmiştir. Aynı zamanda Çarlık Rusya'sında bölge yönetiminden sorumlu olan Zemstvo Konseyi, Çarın Polonya-Litvanya Milletler Topluluğu ile barış anlaşmasını bozmasına ve Ukrayna için savaş başlatmasına izin vermiştir. Ocak 1654 başlarında, Rus heyeti, Ukrayna'nın Çar'ın "yüksek eli" altında kabul edildiğini ilan etmek ve bu kabulün şartlarını görüşmek üzere Ukrayna'ya gelmiş, Mart 1654 tarihinde Pereyaslav Anlaşması nihayete varmıştır. ¹⁶⁵. Bunun sonucunda Lehlere karşı 1654 yılında giriştikleri savaş ile Rusların Smolensk'i almaları ile Ruslar açısından ilerleyiş başlamıştır. Polonya ile Rusya arasında yaşanan savaşlar Ukrayna'nın bu iki ülke arasında bölünmesiyle sonuçlanmış, Ruslar Ukrayna'nın Kiev'i de barındıran sol yakasını almıştır. Kiev'in saldırı açısından avantajlı yapısı ve Rusların ilerleme arzuları sonucunda Osmanlı ve Rusya karşı

¹⁶³ N. A. Rozinskaya, "Sotsialno- Ekonomiyeskoe Razvitie Drevnerusskovo Gasudarstva", *Sotsialno-Ekonomiyeskaya İstoriya Rasii S Drevneyşih Vremen Do Naçala XXI V.*, ed. A.G. Khudokormov, T.A. Drobyshevskaya , (Moskova: Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi), 21.

¹⁶⁴ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*,(Ankara: Türk Tarih Kurumu,2023),245.

¹⁶⁵ İnsitut İstorii Ukrayni, Ensiklopediye İstorii Ukrayni, Rasiysko-Ukrainska Ugoda 1654 http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=ukrajnsko_rosijjskyjj_dogovir (Erişim Tarihi:26.03.2024)

karşıya gelmiş, 1676-1681 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında imzalanan Bahçeşehir Anlaşması ile Dinyeper sınırında iki devlet arasında paylaştırılmıştır.¹⁶⁶

16. yüzyılda Rus çarlığının hakimiyetine giren Ukrayna, özellikle I. Petro ve II. Katherina döneminde Rus devletinin merkezîleştirilmesi üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemki sıkı yönetim uygulamaları, Ukrayna kimliğinin baskı altına alınmasına neden olmuştur. Rus Çarlığı, Ukraynalıları ve Belarusları, Rus kimliğinin bir parçası olarak görmüş Ukrayna kimliğinin ve dilinin gelişmesini tehdit olarak algılamışlardır. Bu anlamda bu halkların Ruslaştırılması için birtakım çalışmalar yürüterek I. Petro'dan itibaren Ukraynacanın her alanda kısıtlanmasına yönelik çalışmalar ve kararlar gelmektedir.¹⁶⁷

30 Aralık 1922'de Ukrayna, Sovyetler Birliği'ne dahil olmuştur. Moskova'daki merkezi hükümetin izni olmadan bağımsız herhangi bir politika izleme hakkı kalmayan Ukrayna halkının ulusal bilinci komünist rejimin baskısı altında kalmıştır. Sonuç olarak 1920'lerde Ukrayna yerel halkın işgal olarak algıladığı Sovyet rejimine karşı SSCB'deki en büyük ayaklanma dalgası yaşanmıştır. Gelişen kuraklık, Stalin'in totaliter politikaları, radikal ekonomik reformlar ile getirilen endüstrileşme çalışmaları ve yanlış tarım politikaları neticesinde 1930'lu yılların başından itibaren temel gıda maddelerinin üretiminde ciddi oranda düşüşler ortaya çıkmıştır. Bu düşüşler; Ukrayna, Volga, Güney Ural, Kuzey Kafkasya, Kazakistan, Batı Sibiry gibi bölgelerde kitlesel ölümlere yol açmıştır. Bu kitlesel ölüm olayları tarihte golodomor (açlıktan ölme) olarak adlandırılmıştır. 1932 ve 1933 yıllarında yaşanan bu açlık sürecinde toplamda 8 milyon 792 bin civarında kişinin hayatını kaybettiği ve ölenlerin yaklaşık 3,9 milyona yakınının, merkezi hükümetin isyanlar karşısında uyguladığı baskıcı önlemlerinin de bir karşılığı olarak Ukraynalı olduğu ileri sürülmektedir. Ukrayna Meclisi 1932-1933 yıllarında yaşanan bu olayları Ukrayna halkına uygulanmış bir soykırım olarak ilan etmiştir.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Ömer Çağrı Tecer, Jeopolitik ve Tarihsel Bir Rekabet Sahası Olarak Ukrayna ve Dış Politika Parametreleri Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi C:3, S.4 (2014):101

¹⁶⁷ Cengiz Buyar, Ubeydullah Şener, "Tarihi Perspektiften, Sosyo-Ekonomik Değerler Açısından Rusya-Ukrayna Savaşı ve Orta Asya Ülkelerine Etkileri" Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi C:7, S.2(2022):137-138

¹⁶⁸ Cengiz Buyar, Ubeydullah Şener, "Tarihi Perspektiften, Sosyo-Ekonomik Değerler Açısından Rusya-Ukrayna Savaşı ve Orta Asya Ülkelerine Etkileri" Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi C:7, S.2(2022):137-138

Ukrayna milliyetçileri Rusya'dan bağımsız bir Ukrayna devletini kurmak amacıyla Stepan Bandera liderliğinde 1940 yılında Ukrayna Milliyetçileri Teşkilatı'nı kurmuş, zaman içerisinde Ukrayna milliyetçilerinin tamamı, teşkilata üye olup olmamasına bakılmaksızın teşkilata üye olanları ifade eden "banderovtsı" lakabı ile anılmıştır. Teşkilata üye olduğu tespit edilen kişiler sert bir şekilde cezalandırılmıştır. İkinci dünya savaşının başlamasından itibaren 1950'li yıllara kadar devam eden banderovtsı olayların nedeniyle Ukrayna milliyetçileri, vatana ihanet, faşistlik ve Nazilik ile suçlanmışlardır. Daha sonraki dönemlerde devlete yapılan büyük suçlarda banderovtsı terimi, Rusya için olumsuz bir propaganda terimi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Günümüzde hala propaganda terimi olarak kullanılan bu terim, Kırım'ın işgali sonrası mecliste Putin tarafından, Kırım'ın, Banderov taraftarlarının dışındaki herkesin evi olacağını belirtirken kullanılmıştır.¹⁶⁹ Ukrayna'daki yönetimi meşru kabul etmediğini, Ukrayna'da gücün Bandera'nın modern temsilcilerinin eline geçtiğini ifade etmiştir. Ukrayna,SSCB bünyesinde yaklaşık 70 yıl boyunca varlığını sürdürmüş, SSCB'nin dağılması ile bağımsızlığını kazanmıştır.¹⁷⁰

4.1.2. Bağımsız Ukrayna Fikri ve Kırım'ın İlhakı

Ukrayna'nın Batı ve Rusya arasında yaşadığı git gel ve Rusya'nın bölgedeki bakışı, Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanmasından itibaren başlamıştır. Rusya'nın mevcut sınırları kabul etmesi dahi 157 Rusya Duma'sı milletvekilinin 1999 tarihinde mevcut sınırların dokunulmazlığının onaylanması konusunda başlattığı soruşturmayı sona erdiren Rusya Federasyonu Federal Kanunu'nun 2 Mart yürürlüğe girmesiyle gerçekleşmiştir. Bunun üzerine Ukrayna tarafından 1998 yılında ve Rusya tarafından 2 Mart 1999 yılında kabul edilen dostluk, iş birliği ve ortaklık anlaşması imzalanmıştır. Belgenin onaylanmasının ardından, belgenin bağımsız bir Ukrayna için Sovyet Ukrayna'sının iç idari sınırlarını güvence altına aldığı gerekçesiyle protestolar düzenlemişlerdir. Rusya ve Ukrayna'nın aralarındaki sınırı tam olarak belirlemesi ise 2003 yılında imzalanan, Ukrayna-Rusya Devlet Sınırı Antlaşması ile gerçekleşmiştir.

¹⁶⁹ Glavred, Putin Snova Vspomnil İ "Boevikov" Maydana <https://glavred.info/politics/274413-putin-snova-vspomnil-banderu-i-boevikov-maydana.html> (Erişim Tarihi:26.03.2024)

¹⁷⁰ Cengiz Buyar, Ubeydullah Şener, "Tarihi Perspektiften, Sosyo-Ekonomik Değerler Açısından Rusya-Ukrayna Savaşı ve Orta Asya Ülkelerine Etkileri" Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi C:7, S.2(2022):137-138

Aynı dönem Moskova, 2003 dış politika konseptinde, uyarıda bulunmaksızın ve uluslararası yapıların rızası olmaksızın önleyici saldırı yapma hakkını açıkça ilan etmiştir.¹⁷¹

Ukrayna'nın bağımsızlığını kazandığı ilk dönemde, ülke üzerinde Rus baskısı devam ederken, Turuncu devrim Ukrayna- Rusya ve Ukrayna-Batı ilişkileri açısından dönüm noktası olmuştur. Turuncu Devrim, Ukrayna vatandaşlarının 2004 başkanlık seçimlerinde hükümet yanlısı aday Viktor Yanukoviç lehine “kitlesele hile” yapılmasından kaynaklanan bir protesto eylemidir. Bu olaylara, cumhurbaşkanı adayı Viktor Yuşçenko'nun ve “Bizim Ukrayna” olarak bilinen muhalefet partisinin destekçileri tarafından kullanılan renk adı verilmiştir.¹⁷² Bu devrim ile birlikte, Doğu Avrupa'da süren nüfuz mücadelesi Ukrayna üzerinden alevlendirilmiştir.¹⁷³ Devrim ile birlikte Viktor Yuşçenko başkanlık koltuğuna oturmuş, Ukrayna yönünü Batıya çevirmiştir. Buna rağmen beklenen reformların bu dönem yapılamaması 2010 seçimlerini olumsuz etkilemiştir.

Rus yanlısı olarak bilinen Viktor Yanukovic 'in 2010'da iktidara gelmiştir. Bu dönem Rusçanın ikinci dil olarak kabul edilmesi, Kırım'daki deniz üssünün Rusya'da kalması, Abhazya ve Güney Osetya'nın(Gürcistan) tanınması ve gibi Rus yanlısı tavra rağmen Yanukoviç, Batı yanlısı Yulia Timoşenko'ya karşı kazanmıştır. Fakat 2013 senesinde Yanukovic 'in AB ile Ukrayna arasında planlanan İşbirliği Anlaşması'nı imzalamaktan vazgeçmesiyle ülkedeki devrimin ayak sesleri tekrar kendini göstermiştir. Kırım'ın ilhaki ile sonuçlanacak olan Ukrayna krizi, Ukrayna hükümetinin, Batı ile yakınlaştığı 2013 yılının Kasım ayında başlamıştır. AB ile yapılacak iş birliği Anlaşması ile Batı ile ilişkilerini geliştirmek isteyen Ukrayna hükümetinin kararları Rusya tarafından veto edilmiştir. Rusya'dan gelen baskılar sonucunda Ukrayna hükümeti, öngörülen ortaklık anlaşmasının imzalanmayacağını açıklayarak Rusya ile iş birliği yapmaya karar vermiştir. Hükümet yanlısı partilerin, muhalefete göre vatandaşların protesto hakkını tehdit edebilecek yasaları parlamentoda oylamasının ardından 16 Ocak 2014 tarihinde yeni bir yoğun protesto

¹⁷¹ Pavlo Gay-Nijnik, *Rasiya Proti Ukraini (1990–2016): Vid Politiki Şantajı İ primusu Do Viyni Na Poglinnanya. Ta Sprobi Znişennya*, (Kiev:Diplomatiçnai Akademii Ukraini,2017),75-76-77.

¹⁷²Natsionalnyy Memorialnyy Komileks Geroiv Nebecnoi Cotni-Muzey Pevolyutsii Gidnosti, Pomarançeva Revolyutsiya <https://maidanmuseum.org/uk/storinka/pomarancheva-revolyciia> (Erişim Tarihi: 30.03.2024)

¹⁷³Muhammet Koçak, “Bölgesel Çatışmadan Küresel Krize Doğu Ukrayna”. *SETA* S.135 (2015):9

dalgası başladı. Oylama işlemi otomatik bir oy sayım sistemi kullanılmadan manuel olarak gerçekleştirilmiştir. Bu durum protestocuların hükümetin eylemlerini "darbe" ve "putsch" olarak adlandırmasına yol açtı.¹⁷⁴ Avrupa Birliği ile yakın ilişkilerin kurulmasını ve entegrasyonu talep eden Ukrayna halkı Yanukovic'i protesto gösterilerine başlamış, durumun kontrol edemeyen Yanukoviç Ukrayna'yı terk ederek Rusya'ya sığınmıştır.¹⁷⁵ Bu olayın akabinde Ukrayna Parlamentosu, Cumhurbaşkanı'nı azlederek geçici bir hükümet oluşturmuş ve iktidarın değiştiğini tescil etmiştir.¹⁷⁶

Yanukovic 'in görevinden alınması ve Ukrayna'daki Rus etkisinin zayıflamasıyla Rusya, 27 Şubat'ta Kırım yarımadasına gayri nizami silahlı gruplarca desteklenen ve herhangi bir arması olmayan Rusya Federasyonu'nun askeri birlikleri çıkararak kontrolü ele geçirmiş, durumu ülke içi bir krizden uluslararası soruna dönüştürmüştür. Rus birliklerinin halihazırda Sivastopol'deki Rus Karadeniz donanması üssünde bulunması Rusya'nın işini büyük ölçüde kolaylaştırmış, kısa sürede yarımadadaki kilit stratejik yerler Rus kuvvetlerinin kontrolü altına alınmıştır. Rus birlikleri, Kırım Parlamento binasını ele geçirerek ve Kırım milletvekillerini bir olağanüstü toplantı yapmaya zorlamıştır.¹⁷⁷ Kırım'ın geleceğini bir referandum ile belirleme kararı alınmış, egemen devlet olmak ile Rusya'ya katılmak arasında yapılan referandum sonucunda %97 oranında Rusya'ya katılma kararı alınmıştır. Söz konusu referandumun Ukrayna ve KÖC'nin anayasalarına aykırı olduğu ifade edilmişse de değişen bir durum olmamış Kırım Rusya'nın bir federe birimi haline gelmiştir. Bu durum Rusların yoğun olarak yaşadıkları Ukrayna'daki diğer bölgeleri de, bünyesinde Rusları bulunduran diğer komşu ülkeleri de benzer olayların meydana gelip gelmeyeceği konusunda endişeye sokmuştur.¹⁷⁸ Yine bu dönem Ukrayna'nın doğusundaki ayrılıkçı hareketlere destek vererek burada yaratılacak donmuş çatışma

¹⁷⁴V.L. Luçikov, *Voorujennyj Konflikt Na Territorii Ukrainy, Hronologiya Vipolneniya Minskij Dogovorennostey*. (Liga Ofitserov,2021),25.

¹⁷⁵ Ali Konak, "Kırım'ın İlhakı ile Sonuçlanan Ukrayna Krizi ve Ekonomik Etkileri", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi* C.4,S.8(2019):85

¹⁷⁶ Abdulkadir Baharççek, Osman Ağır, Kırım'ın Rusya Federasyonu'na Bağlanması'nın Rusya'ya Komşu Ülkelere Olası Etkileri Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi S.52 (2015):36

¹⁷⁷ Valeriy Morkva,"Rusya'nın 2014 İlhakı Sonrası Kırım'da Kırım Tatarlarının Durumu", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.21 S.2 (2021)377

¹⁷⁸ Abdulkadir Baharççek, Osman Ağır, Kırım'ın Rusya Federasyonu'na Bağlanması'nın Rusya'ya Komşu Ülkelere Olası Etkileri Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi S.52 (2015):36

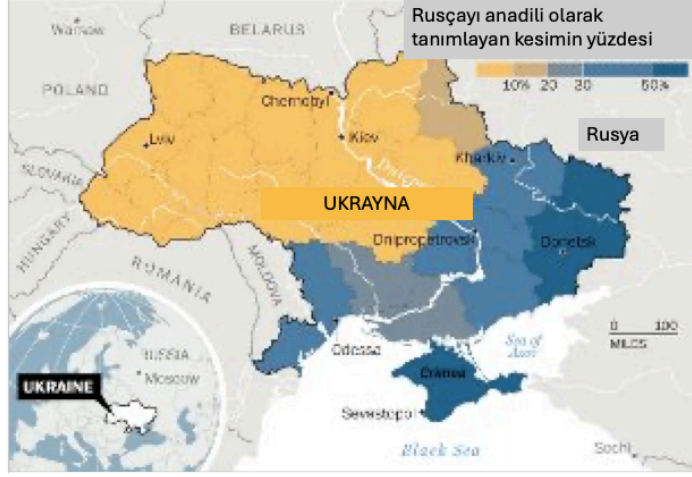
bölgesinin ilk adımını atmıştır. Sonuç olarak Ukrayna'daki kriz, Batı ile Rusya arasındaki mücadelenin sonuç ve tezahürüdür.

Rusya'nın buradaki ayrılıkçılara verdiği açık destek nedeniyle Batılı devletler ekonomik yaptırımlar uygulamış ve diplomatik yollar ile müdahale etmişse de Rusya geri adım atmamıştır. 2013'te Ukrayna'nın, Viktor Yanukoviç liderliğinde, Avrupa Birliği Ortaklık Anlaşmasını imzalamayı reddetmesi üzerine başlayan Yevromaidan olayları, 2014'te Onur Devrimi ile Yanukoviç'in görevden alınmasıyla sonuçlanmış, 2014'ten itibaren Petro Poroşenko ve Volodimir Zelenski de Batı yanlısı bir tutumu, Rusya'nın bölgede giderek daha saldırgan bir politika izlemesine sebep olmuş ve bölgedeki krizler derinleşmiştir.

Esasen Rusya, 2003 yılındaki dış politika konseptinin ilan edilmesinden itibaren resmi olarak Ukrayna ve diğer eski SSCB ülkelerinin Rusya'nın güvenliğine tehdit edecek şekilde hareket etmesine izin vermeyeceğini açıkça belli etmiştir. Ukrayna'nın Rusya etkisinden ani çıkışı, Rusya'nın bölgede daha keskin eylemlerde bulunmasına vesile olmuştur. Askeri müdahalede bulunmasının meşrulaştırıcı sebebi olarak da bölgedeki Rus nüfus ve Rusya'nın , Batı'nın çevreleme politikası karşısında müdahale mecburiyeti savunulmaktadır.¹⁷⁹ Bununla birlikte Ukrayna tarafından Kırım'ın ilhakı dönemi gizli ve açık olmak üzere iki şekilde incelenmektedir. Kırım ilhak edilmeden kısa bir süre önce, Kırım'ın Rus yanlısı eski başkanı Yuri Meşkov'un Kırım'a dönüş girişimi de dahil olmak üzere, Kırım'da Rus aktivitesi artmıştı. Bu aktiviteler Kırım halkının Yevromaidan olaylarına olumsuz bakmasına neden olmuştu. Bu anlamda Ukrayna, 2014 olayları gizli ilhak dönemi ve açık ilhak şeklinde ikiye ayrılmıştır.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Ahmet Nafiz Ünalmiş, Şafak Oğuz, "Karadeniz'de Rusya-ABD Rekabeti ve Ukrayna Kriz" *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* .C.5, S.7 (2009.):2

¹⁸⁰ Mykola Zhelezniak, Oleksandr Ishchenko, Okupatsiya Aneksiya Kırımı ? Za Danimi Ukraynskih Entsiclopedia, *Encyclopedia Herald of Ukraine*, S.14 (2022) <https://evu.encyclopedia.kyiv.ua/doi/10.37068/evu.14.6.pdf> (Erişim Tarihi:16.02.2024) 1

Şekil 4.1: Ukrayna’da Rusçayı Anadil Olarak Tanımlayan Popülasyonun Yüzdelik Dağılımı

Kaynak: Journal GGN, Ucrânia: um país fragmentado <https://jornalgggn.com.br/noticia/ucrania-um-pais-fragmentado/> (Erişim Tarihi:15.04.2024)

2001 nüfus sayımı uyarınca, ülke içerisindeki nüfus yoğunluğu %17,3 olan Ukrayna'daki Rusların sayısında %26,6 oranında belirgin bir azalma meydana gelmiştir. Bu dönem Rus nüfusunun arttığı tek bölge, Sivastopol şehri olmuştur. Bu eğilimin ana nedeni, etnik kimliklerini serbestçe ifade edebilme olanağıydı. Bu nedenle, Ukrayna'daki Rus nüfusunun azalma nedeni, birçok etnik grupta yaygın olan demografik kriz veya aktif göçten çok, Ukrayna'da yaşayan birçok Rus'un milli kimlik değişikliği yaşanmıştır. Rus nüfusun demografik yoğunluğu ülkenin farklı bölgeleri için çeşitlilik göstermektedir.¹⁸¹ Kırım’da yaklaşık %65’i bulan Rus etnik kökenli nüfus, Ukrayna’nın batısına gidildikçe azalmaktadır. ¹⁸² Bu durum Rusya’nın Ukrayna’ya müdahalesinde meşrulaştırıcı unsur olarak kullanılmış, bünyesinde Rus etniği bulunduran bu eski SSCB ülkelerini tedirgin etmiştir.

Yaptıkları çeşitli uyarılardan sonra Batılı devletler Rusya’ya yönelik yaptırım kararı almış; birçok politikacı kara listeye alınmış, 33 Rus ve Ukraynalı kara listeye alınmış, ABD ise bir banka ve 31 iş adamına yaptırım uygulamış ve bazı vizeleri iptal etmiştir. Eski Rusya Dışişleri Bakanı Igor İvanov, her ulusun Rusya’ya yaptırım uygulamakta

¹⁸¹İnsitut İstorii Ukrayni, Ensiklopediye İstorii Ukrayni, Rassiyani V Ukraini http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Rosiiany_Ukraini (Erişim Tarihi:26.03.2024)

¹⁸² Mesut Kayaer, “Ukrayna ve Türkiye- Ukrayna ilişkileri” Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: KATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. (2004):8

serbest olduğunu, ancak yaptırım uygulayan ülkelere ekonomik bakımdan bir karşılık gelebileceğini, yaptırımlarla problemlerin çözüme kavuşmadığını belirtmiştir. Diğer yandan 2014 Aralık ayında rublenin dolar karşısındaki değer kaybı ve petrol fiyatlarındaki %50 oranındaki düşüşün Rusya’da ekonomik krize neden olmuştur.¹⁸³

4.1.3 Kırım’ın İlhakı Sonrası Ekonomik Yaptırımlar

Kırım’ı ilhakı sonrasında Rusya, çeşitli yaptırımlara maruz kalmıştır. Bu yaptırımlar kapsamında, 6 ayda bir yenilenmek üzere toplamda 1706 kişiye seyahat kısıtlamaları getirilmiş ve varlıkları dondurulmuş, AB tarafından finanse edilen yeni yatırımlar dondurulmuş, Rusya’ya ait 419 organizasyonun Avrupa sermaye piyasalarına erişimi sınırlandırılmış,¹⁸⁴ Rusya’ya silah satışına ambargo koyulmuş, ülke içinde faaliyette bulunan yabancı sermaye ülkeyi terk etmiş ve ABD tarafından G8 zirvesinin iptal edilebileceği belirtilmiştir.¹⁸⁵

Bununla birlikte bu dönem petrol fiyatları ani bir değişime uğramıştır. 2014 yılının başına varil başına yaklaşık 110-120 dolar olan petrol, , aynı yılın sonunda 60 dolara kadar gerilemiş, 2015’in başında 50 doların altına inmiştir. Bu dönem petrol üretilen bölgelerde, özellikle Ortadoğu’da istikrarsızlıklar artarak devam etmesine rağmen fiyatlarda gerçekleşen olumsuz değişimin önlenememiştir. Bununla birlikte bu düşüşte Suudi Arabistan’ın da rolünün olduğu söylenebilir.¹⁸⁶

Şirket düzeyinde yapılan analizler ise , Rusya'ya ihracat yapan şirket sayısının keskin bir şekilde düştüğünü göstermektedir. 2012 yılında yaklaşık 28.500 şirket Rusya pazarına hizmet verirken, 2014 yılından itibaren istikrarlı bir şekilde düşerek 2018 yılında yaklaşık 18bine inmiştir. Rusya'nın şirketlerin toplam ihracatı içindeki ortalama payı 2012'de yaklaşık %28 iken 2018'de %16'ya düşmüştür. Rusya'ya ihracat yapan şirketlerin yaklaşık 4'te 3'ü, toplam ihracatlarının %10'undan daha azını buraya yapmaktadır. Dolayısıyla 2014'ten bu yana Rusya'nın bir satış pazarı olarak

¹⁸³ Abdulkadir Baharççek, Osman Ağır, Kırım’ın Rusya Federasyonu’na Bağlanmasının Rusya’ya Komşu Ülkelere Olası Etkileri Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi S.52 (2015):39

¹⁸⁴ Europäischen Rat: Rat Der Europäischen Union, EU-Sanktionen gegen Russland aufgrund der Krise in der Ukraine (seit 2014)<https://www.consilium.europa.eu/de/infographics/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine/> (Erişim Tarihi:13.04.2024)

¹⁸⁵ Deutschlandfunk, Erste Sanktionen gegen Russland (2014) <https://www.deutschlandfunk.de/krim-krise-erste-sanktionen-gegen-russland-100.html> (Erişim Tarihi:13.04.2024)

¹⁸⁶ Holger Görg, Anna Jacobs, Saskia Meuchelböck, “Konjunkturschlaglicht Auswirkungen der Russland-Sanktionen”, *Wirtschaftsdienst* C.102, S.9(2022):735

önemindeki genel ekonomik düşüş, hem ihracatçı sayısının hem de Rusya'daki şirketlerin ilerlemesini önemli ölçüde azaltmıştır. Buna ek olarak analizler, toplam Alman ihracatının çoğunluğunun, ihracat işlerinin yalnızca küçük bir bölümünü Rusya'da gerçekleştiren şirketler tarafından yapıldığını göstermektedir. 2018 yılında Rusya'ya yapılan ihracatın toplam değerinin %68'i, ihracatlarının %10'undan daha azını Rusya'ya yapan şirketler tarafından gerçekleştirilmiştir¹⁸⁷

Tüm bu gelişmeler ışığında, Rusya'da 2013 yılının son çeyreğinde gerçekleşen %2 oranında büyüme, 2014 yılında %0,8'e kadar gerilemiş; borsa %50 den fazla düşerken, ruble dolar karşısında 6 ayda %80 değer kaybına uğramış, Rusya Federasyonu Merkez Bankası'nın (RFMB) rezervleri erimiş, Rus vatandaşlarının alım gücü azalmıştır. Rusya, Kırım'a harcamak üzere yıllık ortalama 4,5 milyar dolarlık mali bir yükümlülük altına girmiş, Kırım'la karadan iletişimi sağlamak amacıyla yaklaşık 4 milyar dolara Kerç köprüsünü inşa etmiştir. Ayrıca Kırım'da yaptırımlara maruz kalmış, ekonomik ve ticari ilişkiler kesilmiştir.

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sürecinde Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımların ağırlıklı olarak AB tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. ABD'nin, bu süreçte ağırlıklı olarak konunun siyasi boyutuyla ilgilendiğini ve bölgede güçlenmesinin önüne geçmek üzerine politika yürüttüğünü, Rusya'ya yönelik izlediği politikada, AB'yi desteklemiş, bununla birlikte AB'den farklı bir ekonomik yaptırım uygulama girişiminde bulunmamıştır.¹⁸⁸

Batı tarafından Rusya'ya uygulanan yaptırımlar, yalnızca Rusya'ya değil, Ukrayna ve AB ülkelerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Yaptırımlar karşısında geri adım atmayan Rusya, AB tarafından uygulanan yaptırımlar karşılık olarak, doğalgaz ve enerji kaynaklarını etkili bir şekilde kullanmıştır. Bununla birlikte Rusya'nın ekonomik kriz yaşamasıyla birlikte, Ukrayna ve Rusya arasındaki yoğun ekonomik ilişkiler nedeniyle Ukrayna da ekonomik krize girmiştir. Ayrıca Yanukoviç'in devrilmesinden sonraki hükümetin Batı yanlısı tutumu, Ukrayna'ya satılan doğalgazın fiyatı arttırılmasına neden olmuş, Ukrayna'nın Rusya'ya olan borçlarını ödemesi için

¹⁸⁷ Holger Görg, Anna Jacobs, Saskia Meuchelböck, "Konjunkturschlaglicht Auswirkungen der Russland-Sanktionen", *Wirtschaftsdienst* C.102, S.9(2022):735

¹⁸⁸ Ali Konak, "Kırım'ın İlhakı ile Sonuçlanan Ukrayna Krizi ve Ekonomik Etkileri", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi* C.4,S.8(2019):90

baskı kurmuş ve borcunu ödemediği gerekçesi ile gaz ihracatında kesintiye gitmiştir. Bu durum AB'yi de birçok yönden sıkıntıya sokmuştur.

Rusya'nın Almanya başta olmak üzere bazı mal ve hizmet gruplarında batı ülkeleri için önemli bir partner ülke olması, AB'nin yaptırımlarının etkinliğinin sınırlı kalmasına neden olmuş, yaptırımlar süresince AB'nin kendisi de zarar görmüştür. 2013 yılı itibariyle %32,4 oranında AB'nin Rusya'dan doğalgaz ithalatı devam etmiş, Kırım'ın ilhakından sonra AB'nin doğal gaz ithalatında önemli bir azalış gerçekleşmemiştir. Doğalgaz arzı, Rusya tarafından AB'ye karşı yoğun bir şekilde baskı aracı olarak kullanılmış olsa da, Rusya'nın zaman içerisinde doğalgaz ihraç edeceği ülke çeşitliliğini sağlayamamış olması her iki taraf açısından da farklı bir yola girme ihtimalini ortadan kaldırmıştır.

4.1.4. 2022 Ukrayna-Rusya Savaşı

Rusya'nın Donbass bölgesindeki rolüne ilişkin literatür oldukça çeşitli ve bazen de çelişkilidir. Kimi zaman bu çatışma, Rusya ile Batı arasındaki gerilimin bir parçası olarak görülürken; Rusya'nın Ukrayna politikasının tepkisel ve doğal olarak Batıya karşı planlı bir durumun olmadığı ve hatta başlangıçta Rusya'nın Donbass bölgesinde aktif olarak savaşmak gibi bir niyeti olmadığı savunulmaktadır. Bununla birlikte Donbass bölgesindeki etnik kimlik açıklamalarına odaklanarak bu durumun eski Sovyet ülkelerinin birçoğu açısından tehdit içermesine dikkat çeken başka görüşler de bulunmaktadır.¹⁸⁹

Elbette Rusya, NATO'nun Rusya'yı çevrelemesinden duyduğu rahatsızlığı uzun süredir rahatsızlığını dile getirmekteydi. Bu genişleme ile birlikte ABD'nin bu bölgelerde bulundurduğu konvansiyonel ve nükleer silahların bölgenin dengesini bozmakla birlikte, Mihail Gorbaçov'a Batı tarafından verilen güvencelerin de ihlali olduğu savunulmaktadır.¹⁹⁰ Rusya açısından birçok yönden hayati değer taşıyan Ukrayna'nın gittikçe büyüyen Batı yanlısı tutumu, yaşanan krizlerin derinleşmesine neden olmuştur.

¹⁸⁹ Jeremie Ntagengerva, "The Russian Bear in the Donbass Territory" (Yüksek Lisans Tezi ,Radboud University Nijmegen School of Management,2021):6

¹⁹⁰ Sevgi Sezer, "Rusya-Ukrayna Savaşının Jeopolitik Sonuçları", *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.17, S.1, (2024): 163

Rus politikası hem bir değişim hem de bir devam niteliğindedir. 2014'ten önceki yıllara bakıldığında Rusya ile Ukrayna arasında şiddetli bir çatışma yaşanmadığı görülmektedir, bu anlamda Rusya'nın dış politikası Ukrayna açısından daha sert ve çatışmacı olmak üzere değişime uğramıştır. Bununla birlikte ikili ilişkilerin Turuncu devrim onur devrimi gibi meseleler de dahil olmak üzere bir süredir hali hazırda yokuş aşağı gitmekte olması Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü politikasında yönelim ve çıkar bağlamında bir değişime gitmekten çok devam niteliğinde olduğu görülmektedir. Bu anlamda Rusların 2022'de Ukrayna'yı işgali, komşu devletler arasında bir çatışmanın başlangıcı değil; Ukrayna'nın bağımsızlığı ile başlayan gizli bir çatışmanın bir sonraki seviyeye tırmanma aşamasıdır. Rusya'nın askeri sinyalleri ve NATO'nun Ukrayna'daki etkisine karşı yasal garantiler talep eden ultimatolar da dahil olmak üzere müzakere önerileri, Rusya'nın Ukrayna'nın egemen güvenlik kararlarına karşı tavizsiz tutumunun açık işaretleridir ve Batının Rusya'ya uyguladığı ekonomik yaptırımlar ise Rus hükümetinin Donbass bölgesine girmesine ve Minsk II protokolünün uygulanmasından geri adım atmasına engel olamamıştır.¹⁹¹

Rusya, Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanmasından bu yana Ukrayna'nın egemenliğini etkileyen Karadeniz Filosunun akıbeti, gaz tedariki, Donbass bölgesi ve Kırım yarımadasındaki etnik Rusların azınlık hakları, 2004 Turuncu Devrim ve 2013-2014 Yevromeydan/Onur Devrimi gibi birçok meseleyi Kiev üzerinde baskı kurmak için kullanmaktaydı. Bunun yanında süreç boyunca Rusya, Ukrayna'nın Rus yanlısı bir politika izlediğinden emin olmak için askeri olmayan yöntemler, kullanmış çeşitli kişi ve kuruluşlara destek vermişti. Moskova'nın artan baskısıyla birlikte, Kiev'in Batı'ya yönelimi giderek daha da netleşti. Rusya ile Ukrayna arasındaki savaşın bir sonraki tırmanma aşaması 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmeye ve Donbass'ın bir kısmını vekaleten kontrol etmeye karar vermesiyle başladı. Savaşın ilk sekiz yılında Rusya'nın askeri müdahalesi bir şekilde sınırlı kalmış olsa da, 2022 yılında Rusya'nın rejim değişikliği ve ilhakı hedefleyen tam ölçekli askeri işgali, Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesinin en aşırı ve dolayısıyla en riskli adımını temsil etmektedir.¹⁹²

¹⁹¹ Jeremie Ntagengerva, "The Russian Bear in the Donbass Territory" (Yüksek Lisans Tezi ,Radboud University Nijmegen School of Management,2021):7-8

¹⁹² Joris Van Bladel "Kapitel 1 Der Ukraine-Krieg als Folge geopolitischer Rivalität?", *Russlands Angriffskrieg gegen die Ukraine*, ed. Kira Frankenthal, Olha Husieva, Stefan Hanse(Glashütte :Nomos Glashütte,2022),25.

Batı'nın verdiği yanıtlar da yatıştırıcı değildir. Mikhail Gorbaçov'un sadece 33 yıl önce Strazburg'da veciz bir şekilde formüle ettiği ve öncelikle Batıda hayal edilen ortak bir Avrupa evini yaşamak yerine, Avrupa yavaş ama kararlı bir şekilde “ortak” bir Avrupa evine doğru tehlikeli bir yolculuğa çıkmıştır ve NATO egemen devletlerin stratejik kararlarını ve toprak bütünlüklerini kutsal kabul ederek Rusya'nın NATO'nun açık kapı politikasına müdahale etme girişimleri kabul edilemez olarak görmektedir. Bununla birlikte uzun yıllardır tarafsız statüdeki İsveç ve Finlandiya NATO'ya üye olmak için başvuruda bulunması bu anlamda tarihi bir gelişmeden başka bir şey değildir. Buna ek olarak, Avrupa Birliği (AB) Rusya'yı uluslararası toplumdan izole etmek için büyük mali ve ekonomik yaptırımlar uygulayarak Ukrayna'nın arkasında birleşmiştir.¹⁹³

Avrupa çatısı Ukrayna'nın arkasında yerini almışsa da etkili tepkiler vermek AB ülkeleri açısından birçok zorluğu içermektedir. Bununla birlikte Putin, yakın geçmişten beri Almanya ve Çin ile ittifak kurabileceği bir pozisyon için çabalamakta, kıta birliğinin oluşumu yönünde ilerlemektedir. Almanya açısından bu ittifak mümkün görülmemekle birlikte, Almanya'nın Rusya'yı dikkate almadan eylemde bulunması da mümkün değildir. Merkel'in açıklamasına göre alman ekonomisinde 300.000 kişi Rusya ile bağlantı yoluyla iş sahibi olmaktadır. Bununla birlikte Almanya'nın Rus gazına ve hammaddesine olan bağımlılığı da bu ilişki açısından belirleyicidir.¹⁹⁴ Büyük bir çoğunluk prensipte NATO'yu desteklese de, daha önce yapılan kamuoyu araştırmalarının sonuçları NATO'nun doğudaki ortaklarına somut askeri destek sağlama konusunda istekli olunmadığını ortaya koymuştu.¹⁹⁵Buna rağmen Almanya hükümeti henüz Batı'nın bir parçası olarak pozisyonunu korumakta, savaşa hazırlandığını belirten hamlelerde bulunmaktadır.

2019'da Volodimir Zelenskiy'in Ukrayna Devlet başkanı olarak göreve başlamasıyla Rusya-Ukrayna arasındaki gerginlik son noktasına ulaşmıştır. Zelensky ile birlikte Ukrayna'nın NATO ve AB üyeliği öncelikli hale gelmiş, Rusya tarafından Nazi olarak tanımlanan kişiler önemli pozisyonlara atanmış, Ukrayna'nın Donbass bölgesindeki

¹⁹³ A.g.e.19

¹⁹⁴ Jirov G.B, “Aneksiya Kırımı: Piriçini Ta Naclidki”, *Zbirnik Naukovih Prats Biyskovogo Institut Kiivckovo Natsionalnovo Universitetu İmeni Tarasa Şevçenka*, S.5 (2014):69

¹⁹⁵ Arthur de Liedekerke, “Kapitel 11 Die Cyberdimension in Russlands Angriffskrieg gegen die Ukraine”, *Russlands Angriffskrieg gegen die Ukraine*, ed. Kira Frankenthal, Olha Husieva, Stefan Hanse(Glashütte :Nomos Glashütte,2022),243

Javelin füzeleri kullanmaya başlanmış, Ukrayna güçleri Rusya sınırlarına yakın bölgelerde tatbikatlar yapmış,¹⁹⁶ ABD'den Ukrayna'ya silah tedarik edilmiş ve Kara Deniz'deki Amerikan gemisi ile F16 ve F22'ler(Romanya'ya 2016'da konuşlandırılmıştır)¹⁹⁷ bölgede konuşlandırılmıştır. Tüm bunlar Rusya açısından büyük bir tehdit olarak görülmüştür.

Kırım'ın ilhakından sonra, Ukrayna'nın Donbass bölgesindeki (Luhansk ve Donetsk) çatışmalar bölgedeki istikrarsızlaştırmayı artırmıştır. Rusya, 21 Şubat 2022'de Donbass'taki ayrılıkçı grupların bağımsızlığını tanımış, aynı dönemde Rus Parlamentosu orduyu kullanma yetkisini hükümete vermiş ve 24 Şubat'ta Rusya hava ve füze saldırıları düzenleyerek savaşı başlatmıştır. Ek olarak Rusya, Herson ve Zaporozya bölgelerinin de kendisine katıldığını ilan etmiştir. Putin, bu savaşı operasyon olarak nitelendirirken, Rusya'da söz konusu savaşı, savaş olarak adlandırmak suç sayılmıştır. Putin başlangıçta, Zelenski'nin Batı yanlısı politikaları karşısında, onun iktidardan ayrılması durumunda Ukrayna ile diyalog kurulabileceğini dile getirmiş, ancak zamanla bu olasılık ortadan kalkmıştır. Sonuç itibarıyla, halihazırda devam eden Rusya-Ukrayna savaşı, binlerce kişinin hayatını kaybetmesine, yaklaşık 8 milyon insanın ülkeden göç etmesine ve milyarlarca dolarlık sosyal ve ekonomik maliyetlere yol açmıştır.

4.1.5. Savaş Sonrası Rusya Federasyonu'na Yönelik Ekonomik Yaptırımlar

Rusya ile Ukrayna arasındaki savaş sonucunda ekonomik yaptırımların sayısı rekor seviyelere ulaşmış ve Rusya, uygulanan yaptırımın büyüklüğü açısından dünyada birinci ülke haline gelmiştir. Batılı ülkeler tarafından uygulanan yaptırım önlemlerinin temel amacı, ülke ekonomisini zayıflatmak, onu kriz ve temerrüt durumuna sokmak ve Rusya'nın bağımsız gelişimini engellemektir¹⁹⁸ Elbette bu durum Rusya Federasyonu açısından çeşitli ekonomik sonuçlar doğurmuştur. 8 Mart 2022 tarihli verilere göre ABD, Rus petrol ve gaz ürünlerinin ihracatına yasak getirmiştir. Bu

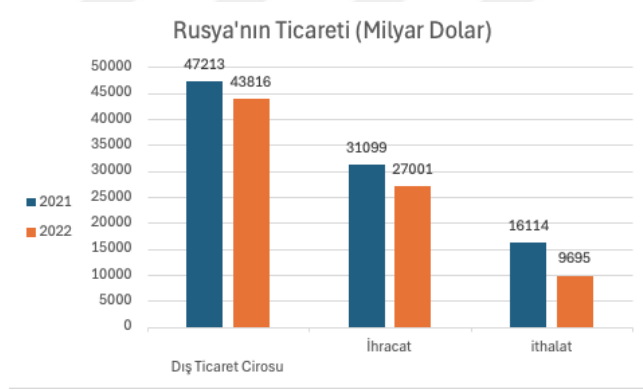
¹⁹⁶ The Guardian, Russia and Belarus begin military drills near Belarusian border with Ukraine, <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/10/russia-belarus-military-drills-near-belarusian-border-ukraine> (Erişim Tarihi:18.05.2024)

¹⁹⁷ USA Air force, F-22 Raptors, arrived in Romania, <https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/741668/f-22-raptors-arrive-in-romania/> (Erişim Tarihi:18.05.2024)

¹⁹⁸ Svetlana Yurevna Pertseva, Farzona Abdurasulovna Aminjonova, Sabina Sultanovna Bakiyeva, "Otsenka Vliyaniya Sanktsiy Zapada Ha Formirovanie Byujeta Rassii V Usloviyah Globalizatsionnih Protsessov", *Etap: Ekonomičeskaya Meortiya Analiz Praktika*, S.1 (2023):31

dönemden itibaren ABD'nin toplam petrol ve gaz ürünleri ithalatının %8'ini oluşturan Rusya'dan petrol ve gaz tedariki askıya alınmıştır. Sonuç olarak, galon benzinin fiyatı 2 dolardan 5 dolara çıkmıştır. ABD'de üretilen tüm malların ihracatına da yaptırımlar getirilmiş ve bu nedenle bazı yabancı markaların Rusya Federasyonu'ndaki faaliyetleri durdurulmuştur. Bir dizi büyük Rus bankasının Bankalararası Finansal Telekomünikasyon Derneği (SWIFT) bankalar arası ödeme sistemiyle bağlantısı kesilmiş ve Rusya'da MasterCard ve Visa ödeme sistemlerinin faaliyetleri askıya alınmıştır. Ekonominin çeşitli sektörlerindeki birçok yabancı şirket, hükümetlerinin baskısı altında, yatırımları ve ürün ve ekipman tedarikini durdurarak Rusya'dan ayrılmıştır.¹⁹⁹ Şubat 2022'nin sonunda Japonya, Çek Cumhuriyeti, İsviçre, Letonya, Litvanya ve diğerleri Rus vatandaşlarına vize vermeyi askıya almıştır. Büyük Britanya, ABD, Moldova, Kanada, Norveç, İzlanda ve diğer bazı AB ülkeleri, Rusya Federasyonu ile hava trafiğine hava sahalarını kapatmıştır.²⁰⁰ Yurt içi ekonomi önemli ölçüde petrol ve gaz sektöründen elde edilen gelirlere bağımlı olması ekonomiyi daha da kırılgan bir yapıya sürüklemiştir.

Tablo 4.1 : 2014-2022 Rusya'nın Ticareti

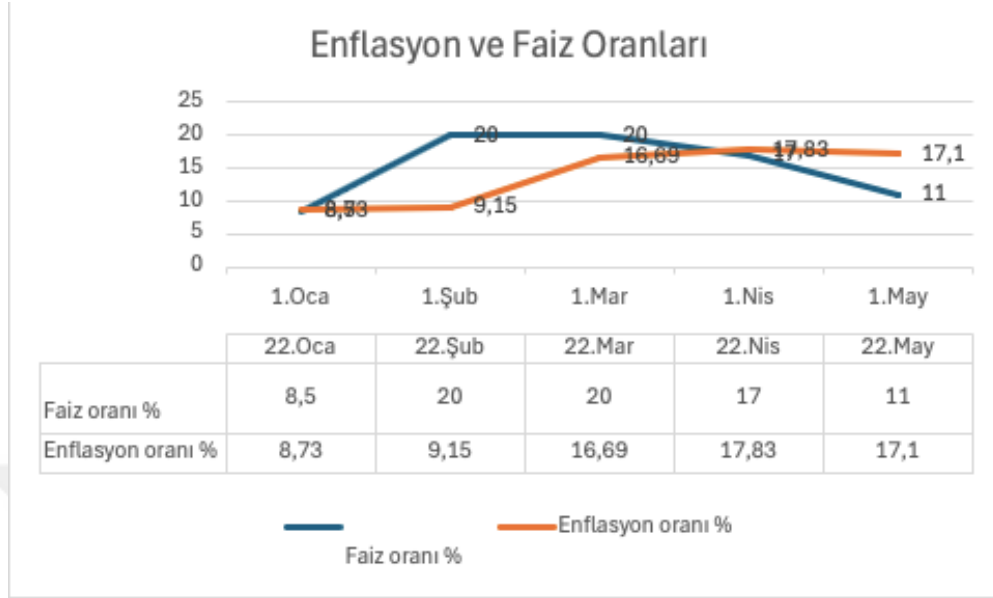

Kaynak: Rusya Federasyonu Merkez Bankası'ndan alınan istatistiksel verilere dayanarak derlenmiştir.

¹⁹⁹ Olga İvanova Soldatenkova, "Atsetnka Effektivnosti Sanktionnovo Vozdeystviya Na Rassiyskuyu Federatiyu: Metodicheskiy Aspekt", *Rassiyanskiy Vneşneekonomičeskii Vestnik*, S.10(2023):42

²⁰⁰ Svetlana Yurevna Pertseva, Farzona Abdurasulovna Amindjonova, Sabina Sultanovna Bakiyeva, "Otsenka Vliyaniya Sanktsiy Zapada Ha Formirovanie Byujeta Rassii V Usloviyah Globalizatsionnih Protsessov", *Etap: Ekonomičeskaya Meortiya Analiz Praktika*, S.1 (2023):29

Tablo 4.2: Yıl İçerisinde Rusya'da Faiz Oranı ve Enflasyon Seviyesindeki Değişimlerin Dinamikleri

Kaynak: Rusya Federasyonu Merkez Bankası'ndan alınan istatistiksel verilere dayanarak derlenmiştir.

Bununla birlikte Batı'nın başlattığı geniş çaplı ekonomik yaptırımlar, söz konusu yaptırımlara aktif olarak katılmayan ülkeler arasındaki ticari bağları bozmanın yanında, Rusya'nın uluslararası ticarete sıkı bir şekilde entegre olması; yaptırımlar sonrası dünya ekonomisindeki birçok endüstrinin işleyişini sağlayan kaynakların tedarik zincirlerinin bozulmasına ve mevcut küresel politik-ekonominin istikrarsızlaşmasına yol açmaktadır. Bu anlamda dünya pazarındaki mevcut durum, bir başka küresel çapta ekonomik krizin oluşmasına yol açmakta, küresel emtia piyasasındaki durum halihazırda altın, tarım ürünleri ve petrol için rekor fiyatlara işaret etmektedir. Birçok ülkenin para birimlerinin değeri keskin bir şekilde değişmesi, dış ekonomik ve dış ticaret faaliyetleri çerçevesinde finansal planlama ve bütçeleme süreçlerini zorlaştırmaktadır.

AB'nin açıklamaları uyarınca; Rusya'nın 24 Şubat 2022'de Ukrayna'yı geniş çaplı işgalinin başlamasından bu yana AB, Rusya'ya karşı büyük ve benzeri görülmemiş yaptırımlar uygulamıştır. Bu yaptırımlar, Kırım'ın ilhakı ve Minsk anlaşmalarının uygulanmaması nedeniyle 2014 yılından bu yana Rusya'ya uygulanan mevcut tedbirleri tamamlayıcı niteliktedir. Yaptırımlar hedefe yönelik kısıtlayıcı tedbirleri (bireysel yaptırımlar), ekonomik yaptırımları, diplomatik tedbirleri ve vize tedbirlerini

içermektedir. Bu yaptırımlar, Rusya'nın eylemlerinin ciddi sonuçları olmasını ve Rusya'nın saldırganlığını sürdürme kabiliyetinin etkili bir şekilde engellenmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bireysel yaptırımlar ise Ukrayna'nın toprak bütünlüğü, egemenliği ve bağımsızlığına zarar veren eylemleri desteklemek, finanse etmek ya da gerçekleştirmekle sorumlu olan ya da bu tür eylemlerden fayda sağlayan kişilere yöneliktir. Ukrayna'nın işgaline karışmasına tepki olarak Belarus; İnsansız hava araçlarının üretimi ve tedariki ile bağlantılı olarak İran'ı da içermektedir. Ayrıca AB, Alexei Navalny'nin ölümü nedeniyle insan haklarının kötüleştiğini gerekçe göstererek çeşitli kişi ve kuruluşlara da yaptırımlar uygulamıştır.²⁰¹

Uygulanacak kısıtlayıcı tedbirler arasında gerçek kişiler için seyahat kısıtlamaları, mal varlıklarının dondurulması ve listede yer alan kişi ve kuruluşlara fon veya diğer ekonomik kaynakların sağlanmasının yasaklanması yer almaktadır. Yaptırımlar 2,100'den fazla kişi ve kuruluşa uygulanmaya devam etmektedir. Söz konusu yaptırımlar, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik devam eden haksız ve kışkırtılmamış askeri saldırganlığına tepki olarak uygulanmıştır. Konsey, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve bağımsızlığını zayıflatan veya tehdit eden sorumlulara yönelik kısıtlayıcı tedbirleri 15 Eylül 2024 tarihine kadar altı ay daha uzatmaya karar vermektedir.

Bunun yanında Rusya yaşanan ekonomik zorluklar karşısında öncelikli bir eylem planı imzalamıştır. Bu plana göre sosyo-ekonomik kalkınma için mali destek sağlaması amaçlanarak, ekonomik yaptırımların etkisi altında zor durumda kalan işletmelere yönelik imtiyazlı kredi programlarının başlatılması öngörülmüştür. Rusya Federasyonu Hükümeti Kararnamesine göre, bu tedbirin uygulanması için sanayi, ticaret ve tarımsal-sanayi kompleksi alanındaki kuruluşların işletme sermayesini yenilemek amacıyla federal bütçeden 66 milyar ruble tahsis edilmiştir. Avrasya Ekonomi Komisyonu Konseyi'nin kararı, bireylere yönelik gümrüksüz mal ithalatı sınırının 1 Ekim 2022'ye kadar 1.000 avroya çıkarılmasını ve ithalat gümrük vergilerinin 6 ay süreyle "sıfırlanmasını" kararlaştırılmıştır.

²⁰¹ Europäischen Rat: Rat Der Europäischen Union, EU-Sanktionen gegen Russland aufgrund der Krise in der Ukraine (seit 2014)<https://www.consilium.europa.eu/de/infographics/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine/> (Erişim Tarihi:13.04.2024)

Bunun yanında uluslararası büyük şirketlerin Rus pazarından çekilmesiyle yurtiçinde gelişen talep fazlası ve ekonomik krizi önlemek amacıyla Rusya Federasyonu tarafından verilen ekonomik teşvikler; iç ekonomiyi istikrarsızlaştırmaya yönelik uygulanan yaptırımların, Rusya'da yeni büyüme ve gelişme noktaları arayışına katkıda bulunan yaptırım karşıtı mekanizmaları tetiklemiştir.²⁰² Böylece talep fazlasının yaratacağı ekonomik kriz, ulusal markalaşmanın teşvikiyle yumuşatılmıştır. Bu anlamda Rusya merkantilist bir politika benimsemeye mecbur bırakılmıştır.

Rusya'ya uygulanan yaptırımlar artarak devam etmektedir. Son yaptırımlardan, konsey üyeleri, askeri yetkililer ve hükümet yetkilileri de dahil olmak üzere yüzlerce kişi daha yaptırımlar listesine alınmış, bu kişilerin birçoğuna vize yasağı getirilmiştir. RFMB varlıklarının yaklaşık yarısı yaptırımı uygulayan devletler tarafından dondurulmuştur. Savaşın Ukrayna için 600 milyon dolar ve Rusya'ya için ise 900 milyon maliyeti olduğu tahmin edilmektedir. Yüzlerce global firma, Rusya pazarından çekilmiştir. Küresel enerji devleri Rus enerji şirketleri ile ortaklığına son vermiştir. Rusya'nın resmi rezervi, gıda stokları ve enerji rezervi, Rusya'nın kısa vadede yaptırımlardan beklenenden daha az etkilenmesine neden olmuşsa da uzun dönemde yıkıcı etkilere maruz kalmaya adaydır.²⁰³

4.2. 2014 ve 2020 Sonrası Yaptırımların Rusya Ekonomisi Üzerinde Etkinliği

Rusya; ekonomi, demografik dağılım, altyapı gibi pek çok yönden dengesiz bir profil çizmektedir. Ekonomik anlamda özellikle petrol ve gaz endüstrisi, Rusya'ya uygulanan dünya çapındaki yaptırımlara rağmen Rus ekonomisinin önde gelen endüstrilerinden biri olmaya ve ekonomisinin temel taşı görevi görmeye devam etmektedir.²⁰⁴ Bununla birlikte coğrafyasının büyüklüğü, altyapı çalışmalarının ülke içi dağılımını olumsuz etkilemiş ve bu alandaki gelişmeler büyük oranda Rusya'nın batısına yığılmıştır. Bu durum nüfusu da etkilemiş ve ülkenin batı kesiminde yığılma yaşanmasına neden olmuştur. Bütün bu dengesizlikler ekonomi başta olmak üzere

²⁰² Svetlana Yurevna Pertseva, Farzona Abdurasulovna Amindjonova, Sabina Sultanovna Bakiyeva, "Otsenka Vliyaniya Sanktsiy Zapada Ha Formirovanie Byujeta Rassii V Usloviyah Globalizatsionnih Protsessov", *Etap: Ekonomiçeskaya Meortiya Analiz Praktika*, S.1 (2023):32

²⁰³ Cengiz Buyar, Ubeydullah Şener, "Tarihi Perspektiften, Sosyo-Ekonomik Değerler Açısından Rusya-Ukrayna Savaşı ve Orta Asya Ülkelerine Etkileri" *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi* C:7, S.2(2022):140.

²⁰⁴ M. V. Vsyakih, A. V. Bakaeva, "Sanktsii V Otnoşenii R.F. İ İx Posledcviya", *Problemy Ekonomiki i Menedjmenta*, C.6 S.46 (2015): 144

Rusya'nın çeşitli yönlerde güvenlik sorunları yaşamasına neden olmaktadır. Rus ekonomisindeki doğalgaz dominasyonu, Rusya'nın bu alanda by-pass edilmesi halinde ekonomisinin göreceği ciddi zarardan kaçınamayacağı bir senaryo yaratmaktadır.

Bu bağlamda yaptırımların bir sonucu olarak, yeni sahaların işletmeye alınması ertelenmekte, bu da kaynak ihracatında bir azalmaya yol açmakta ve sonuç olarak Rusya Federasyonu konsolide bütçesinin petrol ve gaz gelirleri düşmektedir. Petrol ve gaz sektöründeki yaptırımlar, Rus şirketlerinin Batı teknolojilerini ve ekipmanlarını kullanmasının yasaklanması, mevcut projelerin dondurulması ve yenilerinin imzalanmasının reddedilmesidir. Bunun dışında Gazprombank, Rosselkhozbank, VTB, VEB, Sberbank gibi devlet iştiraki olan büyük Rus bankalarının Avrupa ve Amerika finans piyasalarına erişiminin yasaklanması sonucunda bankacılık sektöründe likidite krizi açığa çıkmıştır. İşletmeler kredi temininde zorluklar yaşamakta, işletme sermayesi ve yatırım programlarının finansmanında güçlüklerle karşılaşmaktadır. Halk, tüketici ve ipotek kredilerinin faiz oranlarında artış yaşamaktadır. Bankacılık sektörünün likidite krizine ek olarak ticari işletmelerin iflas tehdidi, uzun vadeli yatırım projelerinin reddedilmesi, tüketici faaliyetlerindeki düşüş ve işsizlikteki artış sosyal gerilimin büyümesine neden olarak ülke istikrarına zarar vermektedir.

Gıda sektöründe ise yabancı gıda ürünleri ve gıda hammaddelerinin ithalatının yasaklanması sonucunda sosyal gerilimde artış yaşanmaktadır. Öte yandan yaptırımlar, tarımsal sanayi kompleksi ve gıda sektöründe ithal ikameci politikanın geliştirilmesini teşvik etmektedir. Yaptırımların tüketici üzerindeki baskısı ise, gerekli malların fiyatlarındaki değişimde, emekliler ve çocuklar da dahil olmak üzere tüm nüfusun asgari geçiminin artışı şeklinde kendini göstermiştir.

Rusya, kendisine yönelik yaptırımlar sonrasında zorunlu merkantilizmin bir getirisi olarak, Rus işletmelerinin yatırım faaliyetlerini desteklemek için çeşitli sektörlerde ek ödenekler sağlanmasını öngörmüştür. 2014'ten günümüze dek çeşitli bütçe politikaları ile yaptırımların sonuçları hafifletilmeye çalışılmış, ülke içi tarım, girişimcilik ve yatırımlar desteklenmiştir. Bu dönemde Rus ekonomisinin büyüme hızındaki yavaşlama ve giderek büyüyen yapısal dengesizlik, ülke bütçesinin dağılımında da değişiklikler meydana getirmiştir. Örneğin, Ulusal Refah Fonu ve Emeklilik Fonu,

Rusya karşıtı yaptırımlara maruz kalan işletmelerin finansmanı için ana kaynaklar haline gelmiştir.²⁰⁵

Duma Finans Piyasası Komitesi Başkanı Anatoly Aksakov, Batı'nın yaptırımlar ile Rus ekonomisini tamamen yok etmeyi planlamışsa da ekonominin sadece yıkılmadığını, emin ve başarılı bir şekilde ilerlediğini belirtmiştir. " GSYH'nin geçen yıl neredeyse yüzde 4 oranında artması, finans sektörü de dahil olmak üzere bir başarı olarak görülmektedir. Bunun nedeni aktif olarak borç vermeleri ve birçok işlemi finanse etmeleridir. Ve işletme endüstrilerindeki ekonomik büyümenin daha da önemli olduğu söylenmelidir. Bazı sektörlerde bu büyüme yüzde onlarla ölçülmektedir. Bu da ekonomimizin çok dirençli ve çok yaşayabilir olduğunu gösteriyor" dedi. Parlamenterin de belirttiği gibi, Rusya'yı bir dizi ekonomik yapıyı yeniden inşa etmeye zorladığı için bir anlamda Batı'ya yaptırım baskısı için "teşekkür edilebilir". "Yaptırımlar bir anlamda olumlu bir misyonu yerine getiriyor, çünkü bizi ekonominin yapılarını yeniden inşa etmeye, ürünlerin derinlemesine işlenmesine dayanmaya, ekonominin hammadde profilinden uzaklaşmaya zorluyor. Yaptırımlar, ne yazık ki daha önce bu kadar hızlı gelişmeyen ekonominin bu alanlarının gelişmesini teşvik etti" diyerek sözlerini tamamlamıştır.²⁰⁶

RFMB verilerine göre, Rus bankaları 2023 yılında 3,3 trilyon ruble gibi rekor bir net kar elde etmiştir. ²⁰⁷25 Ocak'ta ABD'nin Avrupa ve Avrasya İşlerinden Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı James O'Brien, Rus ekonomi liderlerinin son yıllarda Rusya'nın Batı yaptırımlarıyla başa çıkmasına yardımcı olma konusunda gerçek bir yetenek gösterdiklerini itiraf etmiştir.²⁰⁸

4.2.1. Rusya'ya Uygulanan Yaptırımların Dünya Ekonomisine Etkisi

SSCB'nin çöküşünün gelişmiş kapitalist ülkeler için bir dizi avantajı olmuştur. Bunlardan en önemlisi, bu ülkelerin üreticilerinin ana rakiplerinden kurtulmaları ve

²⁰⁵ Nataliya Stepanova Plaskova, "Sanktsii İ İh Vliyaniye Na Ekonomiku Rossii." *Bolshaya Yevraziya:Razvitiye, Bezopasnost, Sotrudnichestvo*, C.3, S.1 (2020):215

²⁰⁶

²⁰⁷İzvestiya, V GD Ukazali Na Nesbyvshiesya Mechty Zapada Otnositelno Antirossiiskikh Sanktsiy <https://iz.ru/1642747/2024-01-31/v-gd-ukazali-na-nesbyvshiesia-mechty-zapada-otnositelno-antirossiiskikh-sanktcii> (Erişim Tarihi:05.03.2024)

²⁰⁸ İzvestiya, V GD Ukazali Na Nesbyvshiesya Mechty Zapada Otnositelno Antirossiiskikh Sanktsiy <https://iz.ru/1642747/2024-01-31/v-gd-ukazali-na-nesbyvshiesia-mechty-zapada-otnositelno-antirossiiskikh-sanktcii> (Erişim Tarihi:05.03.2024)

dünya pazarındaki paylarını eski Sovyet ülkelerinin aleyhine artırma fırsatı elde etmeleridir. Buna karşın, Rusya Federasyonu'nun dünya pazarında rekabet edebilecek çok fazla sanayisi bulunmamaktaydı. Bunların en önemlileri petrol ve gaz endüstrisi, savunma endüstrisi, nükleer enerji, havacılık ve uzay endüstrileriydi.²⁰⁹Buna rağmen bu endüstrilerin katma değeri, Rusya Federasyonu'nun ortaya çıktığı andan itibaren uluslararası arenada hem ekonomik hem de siyasi anlamda önemli bir oyuncu olmasında pay sahibi olmuştur.

Vladimir Putin Ekim 2016'da "Russia Calling" forumunda Rusya'ya yönelik yaptırımlara ilişkin görüşünü şöyle ifade etmiştir: "Kötü şöhretli yaptırımların bizi gerçekten etkilemediğini bir mantra gibi sık sık tekrarlıyoruz. Ancak etkiliyor. Her şeyden önce teknoloji transferinin kısıtlanmasında bir tehdit görüyorum. Bu arada bu sadece Rusya'ya değil, Rus ekonomisine de zarar veriyor ama bir bütün olarak dünya ekonomisi, çünkü Rus ekonomisi de elbette küresel ekonominin önemli bir sektörüdür".²¹⁰

Bununla birlikte, Rusya karşıtı kısıtlamaların küresel ekonomik sistemin gelişimi üzerindeki olumsuz etkisi uzmanların ezici çoğunluğu tarafından kabul edilmektedir. Nitekim IMF'ye göre yaptırımlar dünya ekonomisinin "parçalanmasına" ve ayrı "bloklara" bölünmesine yol açmıştır. Gelecekte bu parçalanma daha da şiddetlenerek ve buna sermaye, işgücü ve uluslararası ödemelerin sınır ötesi hareketine getirilen yeni kısıtlamalar eşlik edecektir.

DTÖ de 2023 raporunda, Batı'nın Ukrayna'daki askeri operasyon nedeniyle Rusya'ya karşı uyguladığı yaptırımlar dünya ekonomilerinin çoğunu olumsuz etkileyeceği konusunda uyarılarda bulunmuştur.²¹¹ Raporda, ikili ticaret gerilimlerinin bile küresel ekonomiye yüksek oranda entegre olmuş ülkelerde büyümeyi azaltabileceği belirtilmiştir. Buna örnek olarak Washington ve Pekin arasında yaşanan ve Çin'de GSYH'nin %0,3'ü, ABD'de ise GSYH'nin %0,1'i oranında refah kesintilerine yol açan gerilimler gösterilmektedir. Benzer şekilde, Rusya Federasyonu'na uygulanan

²⁰⁹ M. V. Vsyakih, A. V. Bakaeva, "Sanktsii V Otnoşenii R.F. İ İx Posledecviya", *Problemy Ekonomiki i Menedjmenta*, C.6 S.46 (2015): 144

²¹⁰ Nataliya Stepanova Plaskova, "Sanktsii İ İh Vliyaniye Na Ekonomiku Rossii." *Bolshaya Yevraziya:Razvitiye, Bezopasnost, Sotrudnichestvo*, C.3, S.1 (2020):215

²¹¹World Trade Organization, WTO Annual Report 2023
https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/anrep23_e.htm

ekonomik yaptırımların çoğunun ekonomi üzerinde olumsuz bir etki yaratacağı ve Rusya Federasyonu'nun reel GSYH'de en büyük düşüşü yaşayacağı tahmin edilmektedir.²¹² Buna rağmen DTÖ, ABD'nin imalat kapasitesinin Çin'den, 2017-2020 yılları arasında ABD'ye mal ihracatında yüzde 40'luk bir artış görülen Vietnam da dahil olmak üzere diğer ülkelere kaymasını örnek göstererek, jeopolitik gerilimlerin genellikle sadece ticari bağların koptuğu birkaç ülkenin ekonomisini etkilediğini, tarafsız kalan üçüncü ülkelerin ise bundan fayda sağlayabileceğini belirtmiştir.

Rusya'nın altın ve döviz rezervlerinin önemli bir kısmının fiilen "dondurulması", birçok ülkeyi bu alandaki stratejilerini yeniden değerlendirmeye sevk etmiştir. Özellikle Batı'dan bağımsız bir politika izlemek isteyen ülkeler, tasarruflarını aktif bir şekilde külçe altın olarak depolamaya geri dönmekte: Dünya Altın Konseyi'ne göre 2022, altın alımlarında rekor yıl olmuştur²¹³.

Arjantin ve Brezilya devlet başkanlarının girişimiyle, iki ülke arasında ve uzun vadede tüm Mercosur bloğunda bir para birimi birliği oluşturulması için çalışmalar başlatılmış, BRICS ülkelerinin ulusal para birimlerine dayalı uluslararası bir rezerv para birimine ilişkin tartışmalar yoğunlaşmıştır. Dolar ve Euro'ya alternatif para birimlerinin uluslararası ödemelerdeki payı artmaktadır. AB para biriminin konumunun zayıflaması ve SWIFT sistemindeki özgül ağırlığı özellikle dikkat çekici hale gelmiştir (bu yılın şubat ayından bu yana %38'den %34'e düşmüştür). Türkiye, Hindistan, Endonezya, BAE ve diğer bazı ülkeler de ulusal para birimleriyle ticarete geçme çabalarını hızlandırmıştır.

Petrol ve doğalgaz sektöründeki yatırımlar 886 milyar dolardan 794 milyar dolara düşmüştür. Mevcut durum AB'de dizel sıkıntısına ve rafine ürün fiyatlarında artışa neden olmaktadır. Yaptırımı uygulayanlar genellikle AB ülkeleri olmasına rağmen Rus yakıtını yabancı satıcılardan şişirilmiş tarifelerle satın almak zorunda kalmışlardır. Aynı dönemde, yenilenebilir enerji yatırımları 326 milyar dolardan 446 milyar dolara yükselmiştir. Burada özellikle elektrikli araçlar başta olmak üzere yeni nesil araç

²¹²RBC Telekanal, VTO Otsenila Vliyaniye Sanktsiy Protiv Rossii Na Mirovuyu Ekonomiku <https://www.rbc.ru/economics/12/09/2023/650047f39a7947bbca68129d> (Erişim Tarihi: 26.03.2024)

²¹³ World Gold Council, Gold Demand Trends Full Year 2022 <https://www.gold.org/goldhub/research/gold-demand-trends/gold-demand-trends-full-year-2022> (Erişim Tarihi:26.03.2024)

parçalarının üretimindeki Çin liderliği, Batı'nın Rusya karşısında aldığı tavrın sorgulanmasına neden olmaktadır.

Batı ülkeleri Rusya'dan gelen gaz arzını ikame etme ihtiyacı nedeniyle küresel tedarik zincirlerini yeniden yönlendirmek için bir rota belirleyerek ve Asya'daki enerji ithalatçısı ülkelere ve gelişmekte olan ülkelere doğrudan ve dolaylı zarar vermişlerdir. Bloomberg'e göre, büyük ölçüde gelişmekte olan piyasalara yapılan tedarikten nedeniyle 2026 yılına kadar AB'deki LNG tüketimi 2021 yılına kıyasla neredeyse %60 artarak yılda 120,3 milyon tona ulaşacağı öngörülmektedir. Bu nedenle, 2025 yılında Hindistan'a LNG arzı tahmini yılda 6,4 milyon ton azaltılarak yılda 24,4 milyon tona, Pakistan'a ise yılda 6,7 milyon ton azaltılarak yılda 10,8 milyon tona düşürülmüştür.²¹⁴

Genel manada bakılacak olursa, başta Avrupa borsaları olmak üzere dünya ekonomisi ciddi şekilde zarar görmüş, dünya hisse senedi fiyatları keskin bir şekilde düşmüştür. ABD ve Avrupa'da tahvil getirileri düşmüş, ABD doları ve Japon yeni gibi güvenli para birimleri yükselmiştir. Petrol ve doğal gaz fiyatları yükselmiştir. Rusya ve Ukrayna tarafından ihraç edilen buğday ve mısır gibi diğer emtia fiyatları da yükselmiştir. Aynı zamanda Rus rublesi keskin bir düşüş yaşamıştır.²¹⁵

4.2.2. Ekonomik Yaptırımlar ve Rusya'da Toplumsal İstikrar

Ekonomik yaptırımların Rusya'da istikrarsızlığa neden olması konusunu açıklığa kavuşturmak için üç sorunun daha araştırılması gerekmektedir:

- 1) Rus toplumunun daha önceki ekonomik krizlere nasıl tepki verdiği;
- 2) Mevcut durumun nasıl farklılaştığı;

²¹⁴ Posol'stvo Rossiyskoy Federatsii v Respublike Panama, O posledstviyakh antirossiyskikh sanktsiy dlya mirovoy ekonomiki /?TS https://panama.mid.ru/ru/o_posledstviyakh_antirossiyskikh_sanktsiy_dlya_mirovoy_ekonomiki_/?TS_PD_101_R0=08765fb817ab2000b42d1aa261afa69c73b468adc5cdd98ff0d777aff229766af55325096e858a050879ba19a214300095dca3fab3598cee916af50218f9271f7826151c7f3322cabdf133fc532ec8ceb55252776b03e9dce198315ce4d9af1 (Erişim Tarihi: 29.03.2024)

²¹⁵ Telekanal, VTO Otsenila Vliyaniye Sanktsiy Protiv Rossii Na Mirovuyu Ekonomiku <https://www.rbc.ru/economics/12/09/2023/650047f39a7947bbca68129d> (Erişim Tarihi: 26.03.2024)

3) Yaptırımların Rusya'ya kendisini suçlamaya ve olanlardan sorumlu tutulmasına fırsatı verip vermediği.²¹⁶

“Suçlu kim?” sorusu protestoların harekete geçmesi konusunda kilit bir faktördür. Ancak ekonomik yaptırımlar söz konusu olduğu zaman bu soruya cevap bulmak zorlaşabilmektedir. Bunun nedeni; Küba, İran, Mussolini İtalya'sı gibi tarihte de görüleceği üzere ekonomik yaptırımlar “düşman” dış güçlerin işi olarak etiketlenmektedir. Bu anlamda kolektif yaptırımlar hedef ülkede halk nezdinde “lider etrafında toplanma etkisi” yaratarak siyasi direnç nedeni haline gelmektedir. Bununla birlikte, Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ele geçirmesinin ardından uygulanan yaptırımların etkisini inceleyen bir çalışma, daha az varlıklı katılımcıların yaptırımların etkisi konusunda endişe duyma olasılığının daha yüksek olduğu tespit etmekle birlikte, ABD ve AB yaptırımlarını halk arasında Rus hükümetine suçlamayı arttırdığına dair kanıt bulamamıştır.²¹⁷

Buna ek olarak, rejimin türü de ekonomik yaptırımların etiketlenmesi, halkın tepkisi ve istikrara olan etkisi konusunda farklılıklar gösterebilmektedir. Küba, İran ve Kuzey Kore, gibi ekonomik yaptırımlara dayanıklılık gösteren ülkeler, açık bir iktidar ideolojisi olan ve kilit halk desteğine sahip devrimci rejimlerdir. Buna karşın Rusya, ademi merkezietçi bir profil sergilemekle birlikte ideolojik olarak çeşitli mesajlar veren kişi bazlı otoritenin dikkat çektiği bir rejimdir. Sürdürülen rejimin ademi merkezietçi yapısı yaptırımlara karşı otoriteyi daha savunmasız getirebilmektedir. Ademi merkezietçi rejim içerisinde liderlerin kendilerini güç piramidinin tepesine yerleştirilmesi, ülkedeki gidişatın nihai sorumlusu olarak görülmesine neden olmaktadır. Bu durumda suçun atfedilebileceği net bir yönetici grubunun kolaylıkla bulunabilmektedir. 1990'lardaki ekonomik çöküşe rağmen, Yeltsin rejiminin hızlı özelleştirmeleri ve zayıflığı, yaşanan ekonomik kriz için belirli suçlular bulmalarını zorlaştırmıştı. Her ne kadar "sosyal patlama" yaşanmamış olmasına rağmen madencilerin Trans-Sibirya demiryolunu ablukaya almasıyla sonuçlanan "demiryolu

²¹⁶ İddle, Sanktsii Ekonomicheskiye Trudnosti İ Sotsialnaya (Ne)Stabilnost V Rossii <https://ridl.io/ru/sanktsii-ekonomicheskie-trudnosti-i-sotsialnaya-ne-stabilnost-v-rossii/> (Erişim Tarihi: 29.03.2024)

²¹⁷ İddle, Sanktsii Ekonomicheskiye Trudnosti İ Sotsialnaya (Ne)Stabilnost V Rossii <https://ridl.io/ru/sanktsii-ekonomicheskie-trudnosti-i-sotsialnaya-ne-stabilnost-v-rossii/> (Erişim Tarihi: 29.03.2024) (Sanktsii Ekonomicheskiye Trudnosti İ Sotsialnaya (Ne)Stabilnost V Rossii tarih yok)

savaşları" ile büyük bir grev dalgasını tetiklenmişti. Putin Rusya'sında ise ekonomide devlet kontrolünün artmasıyla bu durum değişmiştir.²¹⁸ Buna rağmen yaptırımların kolektif bir profil sergilemesi suçun atfedileceği yöneticinin sorumluluğu üstünden atmasına da olanak vermektedir.

Rusya'da yapılan bir araştırmada "Yaptırımlar sizin için ne anlama geliyor?" sorusuna katılımcıların %30'u "Rusya Federasyonu'na gıda maddesi ithalatının yasaklanması" cevabını verirken, aynı oranda katılımcı "iç piyasada fiyatların artması" seçeneğini işaretlemiştir; katılımcıların %13'ü için yaptırımlar "iç piyasada mal açığı" anlamına gelmektedir; %12'si "rublenin devalüasyonu"; %9'u "Rus yetkililerin ABD'ye girişinin kısıtlanması"; %6'sı ise "Rus yetkililerin yurtdışındaki hesaplarının bloke edilmesi" cevabını vermiştir. "Yaptırımların Rus ekonomisi üzerindeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?" sorusuna katılımcıların %54'ü "olumsuz"; %36'sı "olumlu" (Rus mallarının üretimi, ithal ikamesi başladı,) ve %10'u "etkisi yok" yanıtını vermiştir.

"Mevcut yaptırımlar uzatılmalı mı yoksa iptal mi edilmeli?" sorusu sorulduğunda Katılımcıların %48'i yaptırımların "belirli ülkeler için kısa bir süre daha devam etmesi" gerektiğine inanırken, %27'si yaptırımların "acilen kaldırılmasını" istemiş, %25'i ise "ithal ikamesinin geliştirilmesi için devam etmesi" yanıtını vermiştir.²¹⁹Anketten anlaşılacağı üzere yaptırımların olumsuz etkisi halkın çoğunluğu tarafından kabul etmekle birlikte büyük bir kısmı belirli yaptırımların sürdürülmesini desteklemektedir.

Putin'in onaylanma oranı geçen yıla oranla daha da yükselerek 76.69'dan 87.28'e²²⁰ulaşmış olsa da toplumsal koşullar giderek tahammül edilemez hale gelmesi halinde, halkın onu iktidardan uzaklaştırılması gerektiği inancında birleşme ihtimalini de ortaya çıkarmaktadır. Arap Baharı ayaklanmaları ve Sovyet sonrası devletlerde yaşanan "renkli devrimler" bu konuda örnek teşkil etmektedir. Rusya'nın ortalama yaşam standartı savaş ve yaptırımların öncesinde de bir süredir durağan hale gelmişti.

²¹⁸ A.g.y

²¹⁹ İlyasova Kristina Olegovna, Agayeva Diana Rasimovna.

Anisimova Ekaterina Dmitrievna, "Otsenka Vliyaniya Sanktsionnoy Politiki Na Ekonomiku Rossii: Rezultaty Sotsiologicheskogo Oprosa", *Journal of International Economic Affairs* C.6,S.4(2016):120-122

²²⁰RBC Telekanal, Rezultaty Vyborov Prezidenta Rossii Infografika

<https://www.rbc.ru/politics/18/03/2024/65f46f899a79473113ba1384> (Erişim Tarihi:03.04.2024)

Yaptırımlar sonrası kötüleşen yaşam standartlarından sonra Rusya orta vadede yaşam standartlarının daha da kötüleşmesine izin vermek ile ekonomik büyümeyi canlandırmak için reformlar uygulamak arasında bir ikilemde kalabilir. Ancak her iki adım da istikrarsızlaştırıcı protestolara yol açabilir.²²¹ Putin'in 2024'te yeniden seçilmişse de kötüleşen ekonomik durumun eşlik ettiği komşu ülkelerdeki son kitlesel protestolara karşı halkına sert yaptırımlar uygulamaktan başka bir seçeneği olmayabilir. Kazakistan, Belarus gibi ülkelerde her şeye rağmen yeniden seçilen başkanlar Rusya'nın açık desteğini almaktaydı. Burada asıl soru Rusya aynı duruma düştüğünde Putin iktidarını destekleyecek bir ülkenin olup olmadığıdır.

4.2.3. Ekonomik Yaptırımların Rus Karar Alıcıları Üzerindeki Etkisi

Rusya'ya karşı uygulanan yaptırım politikası genel olarak ne kadar etkili olduğu sorusunun daha çok cevabı etkinliğin nasıl anlaşıldığına bağlıdır. Yaptırımlar bir dış politika aracıdır. Kısıtlamaların uygulandığı ülke politikasını çeşitli yönlerde değiştirmeye zorlamak için kullanılmaktadır. Bu anlamda etkinlik, kısıtlamaların hedef ülkenin dış veya iç politikasını nasıl etkilediğine göre değerlendirildiğinde Rusya'ya yönelik yaptırımların görece etkisiz kaldığı görülmektedir. Moskova'nın Ukrayna meselesine yaklaşımının giderek sertleştiği görülmektedir. Rus diplomasisinin talep ve çağruları, sorunun müzakereler yoluyla çözülmeye çalışıldığı 2022 yılına kıyasla daha tehditkâr bir hal almaya başlamıştır.

Yaptırımlar, kısıtlamaların gevşetilmesi karşılığında siyasi tavizlerin alternatifsiz bir senaryo olacağı koşulları yaratamamıştır. Rusya'nın mali ve ekonomik sistemleri, Batı ile bağların ciddi şekilde zarar görmesine rağmen, dayanıklılık göstermiştir. Elbette yaptırımların etkileri zaman içinde daha farklı sonuçlara yol açma ihtimali de barındırmaktadır. Bu anlamda yaptırım uygulayan ülkeler, dış piyasalardaki olumsuz koşullarla birlikte yaptırımların kümülatif etkisinin er ya da geç Rus ekonomisine zarar vereceği üzerine çeşitli görüşler bildirmişlerdir. Öte yandan Rusya da bu süreyi yeni koşullara uyum sağlamak için kullanmaktadır. Çatışma ne kadar uzun sürerse, Rusya yaptırımları başlatan ülkelerle ilişkilerinde o kadar az bağımlı olur ve eski ekonomik karşılıklı bağımlılık bir silah olarak o kadar az kullanılabilir. Yaptırımların etkilerinin

²²¹İddle, Sanktsii Ekonomicheskiye Trudnosti İ Sotsialnaya (Ne)Stabilnost V Rossii <https://ridl.io/ru/sanktsii-ekonomicheskie-trudnosti-i-sotsialnaya-ne-stabilnost-v-rossii/> (Erişim Tarihi: 29.03.2024)

birikmesi, örneğin endüstriyel varlıkların ve altyapının modernizasyonunda zorluklar gibi çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Ancak bunlar daha çok alternatif tedarikçi arayışı veya ithal ikamesi ile ilgili bir dizi yerel sorun olmakla birlikte genel bir etkiye sahip değildir ve henüz Moskova'nın dış politika çizgisini etkileyebilecek sonuçlar doğurmamıştır. Bununla birlikte Kremlin, ekonomik baskılar karşısında, 2012-2013 yılları arasında Rusya Federasyonu Ekonomik Kalkınma Bakanlığı yapmış son dönem başbakan yardımcısı Andrey Belusov'u savunma bakanı olarak atamıştır.²²²

Yaptırımların Rusya'nın siyasi gidişatını değiştirememiş olması diğer ülkelerde de daha önce görülmüş bir sonuçtur. ABD'nin yüksek teknoloji alanında Çin'e karşı uyguladığı yaptırımlar Pekin'i kendi teknolojik tabanını geliştirmeye teşvik etmektedir. Çin'deki insan haklarını ve etnik azınlıkları koruma bahanesiyle uygulanan yaptırımların da bir etkisi olmamıştır. Kuzey Kore'ye yönelik toplam kısıtlamalar da benzer bir şekilde politika değişikliği açısından sonuç vermemiştir. Yaptırımlara rağmen Kuzey Kore hem füze hem de nükleer silah geliştirmiştir.

Rusya'ya uygulanan yaptırımlar verilen zararın miktarı açısından etkili sayılabilir. Siyasi gidişatı etkilememekle birlikte birçok mal ve teknoloji Rusya için daha pahalı hale gelmiştir. Rusya'nın yaptırım öncesinde küresel tedarik zincirleri ile yakın entegrasyonu, Batı teknolojisi ve çeşitli Batı sektörlerine bağımlılığı, zararın artması için ön koşullar yaratmış ve sanayi sektörleri başta olmak üzere birçok mal ve hizmet alanı zarar görmüştür. Bununla birlikte, bazı yüksek teknoloji ürünlerinin ikamesinin zorluğu ve üreticilerinin, dost ülkelere bile olsa, Batılı tedarikçilere bağımlılığı yaptırımların uzun vadeli olumsuz etkisini garanti altına almaktadır. Rus bankalarına yönelik yaptırımlar nedeniyle ortaya çıkan finansal işlemlerin zorlaşmasıyla ilgili de çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. İşlemler daha karmaşık ve daha maliyetli hale gelmiştir. Rusya ana emtia ihracatını Çin, Hindistan ve diğer dost ülkelere yeniden yönlendirebilmişse de bu ülkelere ciddi indirimler yapıldığı ve lojistik daha karmaşık hale geldiği için buradan da büyük zarar uğramıştır.²²³

²²² Belusov Andrey Removiç, Ministerstvo Oborony Rossiyskoy Federatsii (Minoborony Rossii), <https://structure.mil.ru/management/minister.htm> (Erişim Tarihi: 06.07.2024)

²²³ Ivan Nikolayevich Timofeyev, Rossiyskiy sovet po mezhdunarodnym delam, Dva goda pod sanktsiyami: naskol'ko effektivny vvedennyye Protiv Rossii Ogranicheniya? <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/dva-goda-pod-sanktsiyami-naskolko-effektivny-vvedennyye-protiv-rossii-ogranicheniya/> (Erişim Tarihi: 07.04.2024)

Tüm bunlara rağmen Duma Finans Piyasası Komitesi Başkanı Anatoly Aksakov 31 Ocak'ta Izvestia'ya verdiği demeçte yaptırımların genel manada Rus ekonomisi üzerinde de Batı'nın umut ettiği etkiyi yaratmadığını belirtmiştir. Benzer bir şekilde Financial Times da, Rus ekonomisini yaptırımlarla izole etme girişimlerine rağmen Rus bankalarının 2023'te 2022'ye kıyasla 16 kat daha fazla kazandığını bildirmiştir.²²⁴ Bu anlamda yaptırımlar Rus ekonomisine çeşitli açılardan zarar verse de, Rus karar alıcıları açısından beklenen sonucu vermemekle birlikte, Rusya'nın iç pazarını geliştirmesine ve uluslararası ekonomiye daha az bağımlı olması üzerine gelişme göstermesine neden olmuştur. Yine de Rusya, elbette ekonomik yaptırımların devlete ve Rus halkına verdiği zarardan kaçınmamıştır.

²²⁴ İzvestiya, V GD Ukazali Na Nesbyvshiesya Mechty Zapada Otnositelno Antirossiyskikh Sanktsiy <https://iz.ru/1642747/2024-01-31/v-gd-ukazali-na-nesbyvshiesia-mechty-zapada-otnositelno-antirossiiskikh-sanktcij> (Erişim Tarihi:05.03.2024)

5. SONUÇ

SSCB'nin dağılması sonrası Rusya'nın ülke içinde ve uluslararası alanda sahip olduğu birçok sorun ve zafiyet Rusya'nın kendi coğrafyasına hapsolmaması için çeşitli stratejiler üretmesine sebep olmuştur. Eski statüsünü geri kazanmak isteyen Rusya, SSCB döneminde yapılan "toplum mühendisliği" çalışmaları üzerinden eski SSCB ülkelerine etki etmeye çalışmakta ve bu yolla eski gücünü geri kazanmak istemektedir. Bu amaçla özellikle Rusya açısından kritik ülkelerde Rus nüfusu koruma iddiaları üzerinden çatışma bölgeleri yaratılmakta ve ülkelerin iç ve dış siyaseti etkilenmekte ve Rusya'dan bağımsız bir duruş sergileyecek güce ulaşmalarını engellemektedir.

Ukrayna'da yaşanan savaş ile birlikte Rusya'nın eski Sovyet ülkelerinin kendinden bağımsız bir politika sergilenmesi halinde neler yaşanabileceği gözler önüne serilmiştir. Bu doğrultuda Rusya'ya uygulanan Batı yaptırımlarının, amaçlanan doğrultuda bir sonuca yol açmaması ile Rusya'ya gerçek bir tepki verememiş Batılı devletler, kendilerine olan güvenin sarsılmasına yol açarken özellikle ABD'nin kendi çıkarları doğrultusunda stratejik öneme sahip olan ülkelerin savaş alanına çevrilmesine göz yumacağı görülmüştür. Rusya'nın buradaki sert tutumu ve Batı'nın Rusya'yı uluslararası alanda izole etme konusunda diğer ülkelere yaptığı baskı karşısında Rusya ile ilişkilerini sürdüren devletler ile geliştirdiği ilişkileri yeni bir konjonktürün oluşmasına kapı aralamaktadır.

Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi ve eski Sovyet zamanlarına yapılan atıfların Doğu Avrupa ülkeleri başta olmak üzere Avrupa kıtasının bütününde tedirginlik yaratmış ve güvenlik açısından tehdit olarak algılanmıştır. Bu süreçte yapılan yaptırımların ve Avrupa Birliği'nin kriz yönetiminin başarısız olması özellikle Doğu Avrupa ülkelerini güvenlik açısından dayanaksız bırakmıştır. Bununla birlikte Ukrayna'nın tüm çağrılarına rağmen Ukrayna'nın Avrupa Birliğine alınmaması ve yapılan askeri yardımların sınırlı kalması Batıya olan güveni azaltmıştır. Rusya'nın hukuksuz eylemlerinin karşısında ağırlıklı olarak ekonomik yaptırımlar baskı aracı olarak kullanılmışsa da bu yaptırımlar Rusya'yı kararından döndürememiştir. Diğer yandan Rusya, eylemlerini önleyici meşru müdafaa çerçevesinde meşrulaştırmakta, Batının kendisine karşı uyguladığı çevreleme politikasının kendi açısından yarattığı güvenlik tehdidinde vurgu yapmakta ve Ukrayna'daki Rus vatandaşlarını, buradaki Neo-Nazilere karşı koruduğunu ileri sürmektedir.

Neoliberalleşmiş küresel sistem içerisinde, askeri gücün yanında ekonomik baskıların da kullanılmaya başlaması ülkelerin birbirleri üzerindeki baskısını bireyin günlük yaşam standartlarını tehdit etme yoluyla gerçekleşmesini sağlamıştır. Neoliberal uluslararası sistem içerisinde birbiriyle iç içe geçmiş ekonomik ilişkiler, zorlayıcı diplomasiyle özellikle ekonomi üzerinden kullanılmasının önünü açmıştır. Küreselleşmenin getirdiği karşılıklı bağımlılık ülkelerin birbirlerine karşı çok yönlü kırılganlıklar geliştirmesine, bununla birlikte bağımlılıkları da içinde bulunduran çift taraflı ilişkiler, bu kırılganlıkların kullanılmasında uygulayıcı ülkenin de zarar görme ihtimalini beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte ülkelerin birbirlerine bağımlılığı her zaman eşit değildir. Bu durum, kolektif yaptırımlarda fikir ayrılıklarının yaşanmasına neden olabilmektedir.

Bunun yanında ülkelerin birbirine bağımlı buldukları konular da her zaman aynı olmayabilmektedir. Bu anlamda bir ülke bir diğerine yaptırım uygulama kararı aldığı durumda, yaptırım uygulanan ülke, uygulayıcı ülkelerin kendine bağımlı oldukları sektörler uyarınca karşı yaptırım uygulayarak uygulayıcı ülkeye zarar verebilmektedir. Rusya örneğinde görüldüğü üzere, Elbette Rusya'ya uygulanan yaptırımlar, verilen zararın miktarı ve ülke ekonomisine olan etkisi çerçevesinde etkili olmuştur. Rus ekonomisi zarar görmüş, yaptırımlar yoluyla Rusya'nın ithalat ve ihracatında yaratılan açık; Çin, Hindistan ve diğer dost ülkelere yeniden yönlendirebilmişse de bu ülkelere ciddi indirimler yapıldığı ve lojistik daha karmaşık hale geldiği için Rusya buradan da büyük zarar uğramıştır. Ancak Rusya'ya yaptırım uygulayan devletler de karşı yaptırımlara maruz kalmış, özellikle ekonomik anlamda güçlü bağları bulunan Avrupa ülkeleri hem kendi uyguladıkları yaptırımlardan hem de Rusya'nın uyguladığı karşı yaptırımlardan zarar görmüştür. Bununla birlikte doğalgaz tedarikinde büyük oranda Rusya'ya bağımlı olan söz konusu devletler, alternatif bir güzergâh aramışsa da bu alternatiflerin kullanılması henüz mümkün olmamıştır.

Nitekim 2014-2022 yıllarında Rusya ve Ukrayna arasında yaşananlarda da ekonomik yaptırımların, Rusya'nın sürdürmekte olduğu politika ve eylemleri durdurmak bir yana, tam tersi bir etkiyle Rusya'nın duruşunun daha fazla keskinleşmesinin önünü açmıştır. Bununla birlikte savaşa destek verip vermediğine bakılmaksızın, uygulanan yaptırımlardan Rus halkının tamamı son derece olumsuz etkilenmiş, halkın alım gücü düşmüş, buna karşın yaptırımlar halk içerisinde ters bir etki yaratarak siyasi direnç

oluşturmuş ve bu durum yapılan anketlere yansımıştır. Bununla beraber Vladimir Putin'in seçimlerdeki oy oranı 76.69'dan 87.28'e yükselmiştir.

Bununla birlikte ekonomik yaptırımlar; etkinliği açısından olduğu kadar meşruluğu açısından da tartışmalıdır. Ekonomik yaptırımların etkinlik gösterebildiği örnek ülkeler genellikle zayıf ekonomili ve yaptırımlarla toplumsal anlamda ciddi hasarlar alan ülkeler olup, buralarda yaptırımın etkinliği sağlansa da meşruluğu tartışmalıdır. Devletlere uygulanan yaptırımlar doğası gereği kitlesel bir uygulama olması nedeniyle tam anlamıyla meşru bir zemine oturması mümkün değildir. Yaptırımların etkinliği ne olursa olsun, eleştirmenler yaptırımların çoğu zaman amaçlanan hedefi ıskaladığını ve çoğu zaman yardım etmeyi amaçladıkları gruplara zarar verdiğini iddia etmektedirler. Asıl etki, kendilerini koruyamayan ve değiştirilmesi amaçlanan politikalar üzerinde çok az etkisi olan sivil nüfus üzerindedir.

Sonuç olarak; ekonomik yaptırımların devlet ve toplum bazında istikrara etkisine bakıldığında, devletlerin olağan işleyişine zarar vermek açısından devlet istikrarında etkili olmasına karşın, yaptırımların çıkış amacı olan siyasi yönlendirme konusunda büyük oranda başarısız kalmış; Rusya başlattığı savaşı devam ettirmiştir. Toplumsal bazda ise özellikle uluslararası arenanın büyük bir kısmı tarafından uygulanan topyekûn bir yaptırım uygulaması, siyasi direnci beraberinde getirebilmektedir. Bunun yanında bu tip ekonomik yaptırımlar, yaptırım uygulanan ülkenin mevcut liderinin, ülkenin işleyişindeki olumsuzlukların sorumluluğunu yükleyeceği yeni bir fail yaratılmasına olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla devletlere yönelik yaptırımlar, yaptırımların uluslararası politikanın temel bir bileşeni olmasına rağmen, sadece münferit durumlarda devlet davranışlarını yönlendiren bir araç olarak değerlendirilebilmektedir. Ek olarak ekonomik yaptırımların büyük oranda hedefini şaşırması ve yaptırımlardan en çok etkilenen kesimin toplumun ekonomik anlamda en alt tabakası olması; salgın hastalıklar, artan bebek ölümleri gibi yaşama hakkını tehdit etmesine ve yaptırımların meşruluğunun sorgulanmasına yol açmıştır. Bu anlamda, caydırıcı olarak kullanılmak istenen ekonomik baskıların meşruluk konusundaki noksanlığı ve insan haklarına uygunsuzluğunun yanı sıra ekonomik yaptırımların siyasi dirence sebep olarak beklenenin tersi yönde sonuçları doğurabileceği hipotezinin doğrulandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Buna anlamda, ekonomik yaptırımların bu denli kullanıldığı bir dönemde yaptırımların çerçevesi ve uluslararası hukuk ve kuruluşların liderliğinde akıllı yaptırımlara geçişin sağlanması önem arz etmektedir. Akıllı yaptırımlar, ekonomik yaptırımlara, geçici bir çözüm sunmakla birlikte daha meşru ve insani bir alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın var olan uluslararası sistemin neoliberal yapısı, bu yaptırımların yerini daha güdümlü ve insan haklarına uygun bir yaptırımın almasına imkân tanımamaktadır. Bu nedenle ekonomik yaptırımların ve ekonomik savaşın çerçevesinin belirlenmesi ve yaptırımların hukuki zemininin kesinleştirilmesi, akıllı yaptırımlara geçişin kolaylaştırılması bakımından önem arz etmektedir.

Kaynakça

Al, Arzu. *Politika-Ekonomi Kesişmesi: Yeni Bir Bilim Dalı Olarak Uluslararası Politik Ekonomi*, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi . 2015.

Aleşin,V.A., A.U. Arhipov, E.M. Martişin ve E.V. Fomiçeva,. *Possiya v Globaliziruyuşeysya Mirovoy Ekonomike*, Mejdunarodnaya Nauçna-Praktičeskaya Konferatsiya. Rostov: Ekonomiçeskiy Vestnik Rastovskava Gasudarsvennovo Universteta.

Alptekin, Musa Yavuz. *İktisat Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Yayıncılık. 2020.

Anatoleviç, Ozov Aslan. *Vzaimozavisimost İ Vzaimovliyanie Politiki İ Ekonomiki V Epohu Globalizatsi*, Humanitariy Yuğa Rasii, . 2017.

Arefieva, Olena, Svitlana Tulchynska, Olha Popelo, Serhii Arefiev ve Tetiana Tkachenko, *The Economic Security System in the Conditions of the Powers Transformation*, International Journal of Computer Science and Network Security 35-42. 2021.

Atasoy, Emin. *Doğu Avrupa Ülke Araştırmaları*. İstanbul: Sentez Yayıncılık. 2015.

Ateş,Davut ve Gülizar Samur Gökmen,. *Bir Akademik Disiplin Olarak Uluslararası Politik Ekonominin Sınırları*, Sosyal Bilimler Dergisi, . 2013.

Aydın, Ahmet Buğra. *Uluslararası Hukukta Önleyici ve Öngörücü Meşru Müdafaa Hakkı*”, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları,. 2012.

Baharççek, Abdulkadir ve Osman Ağır, *Kırım'ın Rusya Federasyonu'na Bağlanması'nın Rusya'ya Komşu Ülkelere Olası Etkileri*, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi. 2015.

Başaran, Anıl, *İktisadi Düşünce Tarihinde Denge Kavramının Dönüşümü: Merkantilizm ve Fizyokrazi Öncesi Dönem Üzerine Bir Bakış*, İktisat ve Tarih içinde, yazar Hüseyin Özel Güler Aydın. Ankara:: Siyasal Kitapevi. 2020.

Battır, Orhan ve Levent Yiğittepe,, “*Rusya-Ukrayna Savaşında Yaptırımlar ve Enerji Güvenliği; Karşılıklı Ekonomik Bağımlılıklar Perspektifinden Bir Değerlendirme*” Yönetim ve Ekonomi Dergisi. 2023.

Bayram, Mürsel ve Hüseyin EMİROĞLU. 2020. *Çin Tarzı Uluslararası İlişkilerin Analitik Çerçevesi: Yeni Haraççılık*, Asya Araştırmaları Dergisi 27-42.

Bladel, Joris Van. *Kapitel 1 Der Ukraine-Krieg als Folge geopolitischer Rivalität?*, Russlands Angriffskrieg gegen die Ukraine , içinde, yazar Olha Husieva, Stefan Hanse Kira Frankenthal. Glashütte : Nomos Glashütte. 2022.

Boz, Çiğdem. *Adam Smith ve Amartya Sen*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2012.

Bozdağlıoğlu, Yücel ve Çınar Özen.. *Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık*, Uluslararası İlişkiler Dergisi 59-79. 2004.

Brasis, Ojornal De Todos.. *Ucrânia: um país fragmentado*, Erişildi: 4 15, 2024. <https://jornalgnn.com.br/noticia/ucrania-um-pais-fragmentado/> .

Brauch, Hans Günter. *Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü*, Uluslararası İlişkiler Dergisi 1-47. 2008.

Britannica. *Economic Warfare*,. <https://www.britannica.com/topic/economic-warfare>.
(Erişim Tarihi: 12.25.2013)

Brzezinski, Zbigniew. *Büyük Satranç Tahtası*. İstanbul: İnkılap Yayınevi. 1997.

Bull, Beate ve Arne Tostensen,. “*Bolstering human rights by means of “Smart” Sanctions*, Human rights in development Yearbook 1999/2000 içinde, yazan Ed. Tosten Hugo Stokke and Arne Tostensen. Hague/Lahey: Kluwer Law International/Nordic Human Rights Publications. 2001.

Buyar, Cengiz ve Ubeydullah Şener,. *Tarihi Perspektiften, Sosyo-Ekonomik Değerler Açısından Rusya-Ukrayna Savaşı ve Orta Asya Ülkelerine Etkileri*, Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi. 2022.

Charter of the United Nations. 1945–1954. “*Article 103*”, *Repertory of Practice (1945–1954)*,
https://legal.un.org/repertory/art103/english/rep_orig_vol5_art103.pdf.
(Erişim Tarihi: 12 23, 2023.)

CIA. *Explore All Countries - Russia*,. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#geography> . (Erişim Tarihi: 12 25, 2023.)

Cin, Gökhan ve Hasan Hüseyin Tekin, *Rusya'nın Hibrit Savaş Kapasitesinin Kırım ve Donbass Vakaları Üzerinden Analizi*, Güvenlik Stratejileri Dergisi. 2021.

Cohen, Benjamin. *International Political Economy: An Intellectual History*. New Jersey:: Princeton University Press. 2008.

Çaytaş, Şaban. *Tereyağından Silah Yapmak (?) : Ekonomik Yaptırımların Savunma Harcamalarına Etkisi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, . 2020.

Çetin, Halis. *Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 2003.

Dedeoğlu, Beril. *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları. 2014.

Değdaş, Ulaş Can. *Uluslararası Hukukta Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı*, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, . 2018.

Deutschlandfunk, *Erste Sanktionen gegen Russland (2014)* ..
<https://www.deutschlandfunk.de/krim-krise-erste-sanktionen-gegen-russland-100.html> . (Erişim Tarihi: 4.13. 2024.)

Dmitrievnag, Anisimova Ekaterina. “*Otsenka Vliyaniya Sanktsionnoy Politiki Na Ekonomiku Rossii: Rezultaty Sotsiologicheskogo Oprosa*” Journal of International Economic Affairs . 2016.

Dural, Betül Yüce, Ekrem Emiraliyev, *Ukrayna'nın Çeşitli Göstergelerinin Avrupa Birliği Ülkeleri ile Karşılaştırılması ve Olası Birlik Üyeliğinin Swot Analizi ile Değerlendirilmesi*, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 104-126. 2015.

Erbil, Yazgan. *Rusya- Ukrayna Doğalgaz Krizi ve Enerji Güvenliği*, Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Erenel, Fahri.. *Geleceğin Güvenliği*, TASAM 365-375. 2020

Eğilmez, Mahfi. *Tarihsel Süreç İçinde Dünya Ekonomisi*, . İstanbul: Remzi Kitabevi. 2018.

Ercan, Fuat. *Toplumlar ve Ekonomiler*. İstanbul: Bağlam Yayınları. 2021.

Europäischen Rat: Rat Der Europäischen Union, *EU-Sanktionen gegen Russland aufgrund der Krise in der Ukraine (seit 2014)*, <https://www.consilium.europa.eu/de/infographics/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine/>. (Erişim Tarihi: 4. 13. 2024.)

Fischer, Sabine. *The Donbas Conflict Opposing Interests and Narratives, Difficult Peace Process*, German Institute for International and Security Affairs . 2019.

Galtung, Johan. *Cultural Violence*, Sage Journals Journal of Peace Research. 1990.

Galtung, Johan. *Violence, Peace, and Peace Research*, Sage Journals Journal of Peace Research. 1969.

Gay-Nijnik, Pavlo. *Rasiya Proti Ukraini (1990–2016): Vid Politiki Şantaju İ primusu Do Viyni Na Poglinnanya. Ta Sprobi Znişennya*. Kiev: Diplomatıçnai Akademii Ukraini. 2017.

Geo-Ref., *Russian Federation*. <http://www.geo-ref.net/ph/rus.htm> . Erişim Tarihi: 12. 29.2023.

Gilpin, Robert, *The Political Economy of International Relations*, New Jersey: Princeton University Press,. 1987.

Glavred, *Putin Snova Vspomnil İ "Boevikov" Maydana*, 2014 <https://glavred.info/politics/274413-putin-snova-vspomnil-banderu-i-boevikov-maydana.html>.. (Erişim Tarihi: 03 26, 2024.)

Görg, Holger, Anna Jacobs, Saskia Meuchelböck, *Konjunkturschlaglicht Auswirkungen der Russland-Sanktionen*, Wirtschaftsdienst . 2022.

Gözler, Kemal. *İngilizce Karşılıklarıyla Hukukun Temel Kavramları*, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım,. 2016.

Günay, Enver. *Antik Çağ Ekonomileri ve Gelenek ile Çok Tanrılı Dinlerin Etkisinde Oluşan Antik Çağdaki İktisadi Düşüncelerin Özellikleri*, :» International Journal of Academic Value Studies (International Journal of Academic Value Studies). 2015.

Hafner, Gerhard. *Völkerrechtliche Grenzen und Wirksamkeit von Sanktionen gegen Völkerrechtssubjekte*, Heidelberg Journal of International Law (HJIL) Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, S. 2016.

Heywood, Andrew. *Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*. Düzenleyen: Fahri Bakırcı. Ankara: BB101 Yayınları. 2016.

Historian, United States of America Office of The. *The Covenant of the League of Nations (Art. 1 to 26)*, 1919. United States of America Office of The Historian Arşiv Belgesi.
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv13/ch10subch1>
(Erişim Tarihi: 02.02 2024).

Hufbauer, Gary Clyde, Jeffrey J. Schott ve Kimberly Ann Elliott, Barbara Oegg,. 2007. *Economic Sanctions Reconsidered*., Washington,: Peterson Institute For International Economics,.

İddle , *Sanktsii Ekonomicheskiye Trudnosti İ Sotsialnaya (Ne)Stabilnost V Rossii*, <https://ridl.io/ru/sanktsii-ekonomicheskie-trudnosti-i-sotsialnaya-ne-stabilnost-v-rossii/> . (Erişim Tarihi: 3. 29. 2024.)

İnan, Şükrü. *Dünyada ve Türkiye’de Jeoekonomi Çalışmaları ve Jeoekonomi Öğretimi*, Bilge Strateji 79-116. 2011.

İnan, Şükrü ve Sema Gökçe Biber. *Ulusal Ekonomik Gücün Ölçülmesi: Jeoekonomik Güç Eendeksi*, Avrasya Etüdüleri 55-88. 2020.

İnsitut İstoriı Ukrayni. Ensiklopediye İstoriı Ukrayni.
http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTER. (Erişim Tarihi: 01.13. 2024.)

İnsitut İstoriı Ukrayni, *Rassiyani V Ukraini* . Ensiklopediye İstoriı Ukrayni
http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S2. (Erişim: 03.26.2024.)

İzvestiya, tarih yok. *V GD Ukazali Na Nesbyvshiyesya Mechty Zapada Otnositelno Antirossiyskikh Sanktsiy*, <https://iz.ru/1642747/2024-01-31/v-gd-ukazali-na-nesbyvshiesia-mechty-zapada-otnositelno-antirossiiskikh-sanktcii>. (Erişim Tarihi: 5.3. 2024.)

Jakobsen, Peter Viggo. *Zorlayıcı Diplomasi*, Çağdaş Güvenlik Çalışmaları içinde, yazar Allan Collins, 239-256. İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık. 2017.

Janicek, Frantisek, Miroslava Smítková ve Juraj Kubica. *Energy mix in Central European countries of the V4 group: The quest for stability*. 21st World Energy Congress Koferansı,. Montreal: World Energy Council. 2010.

Kaçmaz, Muhammet. *Avrasya Denkleminde Jeopolitik Kırılma, Ukrayna*, Türk Coğrafya Dergisi .

Katzenstein, Peter J. ve Nicole Weygandt,. 2017. “*Mapping Eurasia in an Open World: How the Insularity of Russia’s Geopolitical and Civilizational Approaches Limits Its Foreign Policies*” Cambridge University Press,.

Kavsıracı, Ozan. *Klasik Realizm-Güvenlik İlişkisi Çerçevesinde Türkiye’nin İç Güvenlik Politikaları (1923-1960)*”, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,. 2020.

Kayaer, Mesut. *Ukrayna ve Türkiye- Ukrayna ilişkileri*, Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: KATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2004.

Kaygusuz, Özlem.. *Güvenliğin Eleştirel Politik-Ekonomi Analizi*. Eleştirel Uluslararası Politik Ekonomi içinde, yazar Yelda Erçandırılı Faruk Yalvaç, 203-234. Ankara: Nika Yayınevi. 2021

Keskin, Mustafa, *Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Rus Dış Politikası: Ukrayna Müdahalesi*, Barış Araştırmaları ve Çözüm Önerileri Dergisi 45-62. 2016.

Keskin, Ali Cenk. *Uluslararası Hukukta Ekonomik Yaptırımların Hukuka Uygunluğu ve Etkinliği Sorunu*. İstanbul Üniversitesi Yayınevi Public and Private International Law Bulletin, 2023.

Koçak, Muhammet. 2015. *Bölgesel Çatışmadan Küresel Krize Doğu Ukrayna*, SETA 7-28.

Konak, Ali. *Kırım’ın İlhakı ile Sonuçlanan Ukrayna Krizi ve Ekonomik Etkileri*, Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi . 2019.

Krc, Miroslav ve Vendula Hynkova,. “*Aspects of Economic Warfare – Causes and Consequences*”, Challenges to National Defence in Contemporary Geopolitical Situation, . Proceedings of 3rd International Conference . 2022.

KREMER-MATYŠKEVIČ Inna ve Gintaras ČERNIUS. tarih yok. *Country's Economic Security Concept: Theoretical Insights*, Vilnius: Mykolas Romeris University.

Kurat, Akdes Nimet. *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu. 2023.

Levent, Adem. *Sosyal Bilimlerin Kıyısında Entelektüel Bir Alan: İktisadi Düşünce*, Liberal Düşünce Dergisi. 2019.

Mammadov, Agil ve Ziyadhan Hasanov. «“NEO–Liberalism Theory in International Relations”, .» *International Journal of Humanities & Social Science Studies (IJHSSS)* A Peer-Reviewed Bi-monthly Bi-lingual Research Journal. 2016.

Marshall, Tim. *Coğrafya Mahkumları*. İstanbul : Epsilon Yayınevi. 2019.

Maslow, Abraham ve K.J. Lewis, “*Maslow's Hierarchy of Needs*”, Salenger Incorporated, 987-990, 1987.

Mesjasz, Czeslaw, *Ekonomik Güvenlik*, Uluslararası İlişkiler Dergisi 125-150. 2008.

Ministerstvo Oborony Rossiyskoy Federatsii. 2023. *Itogi Deyatelnosti Vooruzhennukn Sil Rossiyskoy Federatsii* . <https://itogi2023.mil.ru/> . (Erişim Tarihi: 2.16.2024.)

Morkva, Valeriy.”*Rusya'nın 2014 İlhakı Sonrası Kırım'da Kırım Tatarlarının Durumu*”, C.21 S.2 (377).» *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 2021.

M. V. Vsyakih, A. V. Bakaeva,. “*Sanktsii V Otnoşenii R.F. İ İx Posledcviya*” *Problemy Ekonomiki i Menedjmenta*, 2015.

Natsionalny Memorialny Komileks Geroiv Nebecnoi Cotni-Muzey Pevolyutsii
Gidnosti,« *Pomarançeva* *Revolyutsiya*,
<https://maidanmuseum.org/uk/storinka/pomarancheva-revolyuciya>. (Erişildi:
2.30. 2024)

Nelson, Charles R., *Macroeconomics: an Introduction*,
<https://faculty.washington.edu/cnelson/Chap01.pdf> . 2009. Erişim Tarihi:
2.13. 2024.)

Ntagengerva, Jeremie. *The Russian Bear in the Donbass Territory*, Radboud
University Nijmegen School of Management, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Olsen, Nathan. *Blurring the Distinction Between “High” and “Low” Politics in
International Relations Theory: Drifting Players in the Logic of Two-Level
Games*, International Relations and Diplomacy, 2017.

Onay, Yaşar, *Jeopolitik Gerçekler ve Rus Büyük Güç Politikası*, Jeopolitik Düşünce
Büyük Güçler ve Türkiye içinde, yazar Cem Oğultürk Güngör Şahin, 225-236.
İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2020.

Özbe, Cuma Ali, *Sert Güç Unsuru Olarak Ekonomik Yaptırımların İran Nükleer
Anlaşma Sürecine Etkileri*, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Yüksek lisans tezi. 2018.

Öniş, Ziya ve Mustafa Kutlay. *Uluslararası Politik Ekonomi*, Uluslararası İlişkiler’e
Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular, içinde, yazar Ali Balcı, Şaban Kardeş.
Ankara: İmge Yayınları, 2014.

Özel, Merve Suna. *Rus Dış Politikasında Ukrayna Krizi ve Türkiye’ye Etkileri*, IV.
Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı I. IV. Türkiye
Lisansüstü Çalışmaları Kongresi, 2015.

Özen, Çınar, *Neogramşiyen Hegemonya Yaklaşımı Çerçevesinde Güç ve Global Finans: Pax Britannica'daki Büyük Dönüşüm*, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 2006.

Öztürk, Nazım, *Neo-Liberal Yaklaşımlar Çerçevesinde Devletin Ekonomide Yarattığı Sorunlar*, Öneri Dergisi, 2005.

Pertseva, Svetlana Yurevna, Farzona Abdurasulovna Amindjonova ve Sabina Sultanovna Bakiyeva. *Otsenka Vliyaniya Sanktsiy Zapada Ha Formirovanie Byujeta Rassii V Usloviyah Globalizatsionnih Protsessov*, Etap: Ekonomiçeskaya Teoriya Analiz Praktika,. 2023.

Plaskova, Nataliya Stepanova. *Sanktsii İ İh Vliyaniye Na Ekonomiku Rossii*, Bolshaya Yevraziya:Razvitiye, Bezopasnost, Sotrudnichestvo,. 2020.

Posol'stvo Rossiyskoy Federatsii v Respublike Panama «O posledstviyakh antirossiyskikh sanktsiy dlya mirovoy ekonomiki i.»,. https://panama.mid.ru/ru/o_posledstviyakh_antirossiyskikh_sanktsiy_dlya_mirovoy_ekonomiki_/?TSPD_101_R0=08765fb817ab2000b42d1aa261afa69c73b468adc5cdd98ff0d777aff229766af55325096e858a050879ba19a214300095dca3fab3598cee916af50218f9271f7826151c7f3322cabdf133. (Erişim Tarihi: 3.29. 2024.)

Prezident Rasii, *Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii*, <http://kremlin.ru/events/president/news/67843> . (Erişim Tarihi: 4 20, 2024.)

RBC Telekanal, *Rezultaty Vyborov Prezidenta Rossii Infografika*, <https://www.rbc.ru/politics/18/03/2024/65f46f899a79473113ba1384> . (Erişim Tarihi: 3.4.2024).

RBC Telekanal, *VTO Otsenila Vliyaniye Sanktsiy Protiv Rossii Na Mirovuyu Ekonomiku*, <https://www.rbc.ru/economics/12/09/2023/650047f39a7947bbca68129d> . (Erişim Tarihi: 3. 26. 2024.)

Ronis, Sheila *Economic Security: Neglected Dimension of National Security?*, Washington D.C.: National Defense University Press. 2011.

Rozinskaya, N. A.. “*Sotsialno- Ekonomiyeskoe Razvitie Drevnerusskovo Gasudarstva*” Sotsialno- Ekonomiyeskaya İstoriya Rasii S Drevneyşih Vremen Do Naçala XXI V. içinde, yazar T.A. Drobyshevskaya A.G. Khudokormov. Moskova: Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi .

Seyaz, Adnan. *Reform Arayışının Gölgesinde Ukrayna: 2020.*, Karadeniz: 2020 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler, içinde, yazar Özgür Tüfekçi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları,. 2021.

Sezer, Sevgi. “*Rusya-Ukrayna Savaşının Jeopolitik Sonuçları*” Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, . 2024.

Shagabudinova,Ella ve Jeffrey Berejikian. *Deploying Sanctions while Protecting Human Rights: Are Humanitarian “Smart” Sanctions Effective?*, Journal of Human Rights. 2007.

Shevchenko, M.M., O.S. Zozulia, H.S. Khrapach ve A.V. Lepikhov,. “*Rasisko-Ukraynska Biyna: Ocoblivosti Realizatsii Zagroz Derjavnomu Suverenitety Ukraini Ta Perspektivi Vihodu Z Viyni*”. Natsionalnava Universitety Obaroni Ukraini İmeni Ivan Cherniakhovsky. 2022.

Shiffman, Garry. *Ekonomik Güvenlik, Çağdaş Güvenlik Çalışmaları içinde*, yazar Alan Collins, 208-221. İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık. 2017.

Simeonov, Anton Antonov. *Bulgaristan'da Türk Azınlığa Uygulanan Şiddet (1944-1989): Galtung'un Barış Modeli Bağlamında bir İnceleme*". Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, . 2019.

Smith, Michael. *Uluslararası Güvenlik*. Ankara: Felix Kitap. 2020.

Soldatenkova, Olga İvanova. "Atsetnka Effektivnosti Sanktionnovo Vozdeystviya Na Rassiyskuyu Federatiyu: Metodiçeskiy Aspekt" Rassiyskiy Vneşneekonomiçeski Vestnuk, . 2023.

Sönmezoğlu, Faruk. *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul: Der Yayınları. 2014.

Strange, Susan. *Who Governs? Networks of Power in World Society*, Hitotsubashi Journal of Law and Politics. 1994.

Sune, Engin. *Emperyalizm Kuramları ve Uluslararası İlişkiler*, Tarihsel Materyalizm ve Uluslararası İlişkiler içinde, yazar Faruk Yalvaç, 83-118. Ankara: İmge Kitabevi. 2017.

Şener, Bülent. *Savaş ile Barış Arasında bir Kriz yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi ve Türk Dış Olitikasındaki Örnekleri*, TASAM 157-190. 2019.

Şimşek, Galip Engin. "Uluslararası Hukuk Açısından Ekonomik Yaptırımlar ve ABD'nin Tek Taraflı Yaptırımlarının Kısa Bir Değerlendirilmesi", İstanbul Hukuk Mecmuası,. 2020.

Tamošiūnienė, Rima ve Corneliu Munteanub. *Current Research Approaches to Economic Security*, 1st International Conference on Business Management. Valencia: Universitat Politècnica de València. 1-4. 2015.

Tecer, Ömer Çağrı. 2014. *Jeopolitik ve Tarihsel bir Rekabet Sahası Olarak Ukrayna ve Dış Politika Parametreleri*, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi 98-125.

The Diplomatic Service of the European Union, *What Types of Sanctions Can The EU Adopt?*, https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-union-sanctions_en#10703 . (Erişim Tarihi: 12. 24. 2023)

The Guardian, *Russia and Belarus begin military drills near Belarusian border with Ukraine*, <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/10/russia-belarus-military-drills-near-belarusian-border-ukraine>. (Erişim Tarihi: 5.18.2024.)

The Ministry of the Foreign Affairs of the Russian Federation. *The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation*, The Ministry of the Foreign Affairs of the Russian Federation, https://mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1860586/ . (Erişim Tarihi: 02.25. 2024.)

Tınas, Murat, *Neo-Gramscian Contribution on the Concept of Hegemony in International Relations*, Güvenlik Çalışmaları Dergisi,. 2018.

Timofeyev, Ivan Nikolayevich.. *Rossiyskiy Sovet Po Mezhdunarodnym Delam, Dva goda pod sanktsiyami: naskol'ko effektivny vvedenyye Protiv Rossii Ogranicheniya?* <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/dva-goda-pod-sanktsiyami-naskolko-effektivny-vvedenyye-protiv-rossii-ogranichen>. (Erişim Tarihi: 4.7.2024.)

Toprak, Eren. *Devlet Yönetiminde Yetki-Görev-Sorumluluk İlişkisi: Bir Yönetimsel Meşruiyet Analizi*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi . 2021.

Tosun, Fatih. *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma ve Karışma Kavramlarının Değişen Anlamları*, Güvenlik Stratejileri Dergisi. 89-118. 2009.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, *Rusya Federasyonu'nun Ekonomisi*,
<https://www.mfa.gov.tr/rusya-ekonomisi.tr.mfa>. (Erişim Tarihi: 3.5.2024)

Ulusoy, Belkıs Saraç. *Neoliberalizm ve Tüketim Toplumu Bağlamında Yapısal Şiddetin Reklamlarda Yeniden İnşası*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi . 2016.

United Nations , “Article2/4” ,
https://legal.un.org/repertory/art2/english/rep_supp7_vol1_art2_4.pdf,
(Erişim Tarihi: 18.05. 2024.)

University of Pretoria. *Chapter 3: The Role and Functions of Government*,
<https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/24808/03chapter3.pdf> .
(Erişim Tarihi: 3.5.2023.)

USA Air force, *F-22 Raptors, arrived in Romania*, <https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/741668/f-22-raptors-arrive-in-romania/>. (Erişim Tarihi: 5.18. 2024.)

Uzun, Yılmaz Ulvi. *Rusya-Ukrayna Krizinin Küresel Ekonomiye ve Enflasyonu Yansımaları*, Olağanüstü Dönemlerde Enflasyon Olgusu ve Çözüm Önerileri içinde, yazar Yılmaz Ulvi Uzun Sebahattin Koç. İstanbul: Ekin Kitabevi Yayınları. 2023.

Ünalmiş,Ahmet Nafiz ve Şafak Oğuz. *Karadeniz'de Rusya-ABD Rekabeti ve Ukrayna Kriz*, KAREN 1-10. 2009.

V.L. Luçikov. *Voorujennyj Konflikt Na Territorii Ukrainy*, Hronologiya Vıpolneniya Minskih Dogovorennostey. Liga Ofitserov. 2023.

Wallenstein, Peter. *Characteristics of Economic Sanctions*, Peace Research Seminar,. Uppsala University and International Peace Research Enstitute, 1968 .

Wallerstein, Immanuel. *Avrupa Evrenselciliği Gücün Retoriği*, İstanbul: BGST Yayınları. 2018.

World Bank. *Russian Federation* . <https://data.worldbank.org/country/russian-federation>. (Erişim Tarihi: 03.26. 2024)

World Gold Council, *Gold Demand Trends Full Year 2022*, <https://www.gold.org/goldhub/research/gold-demand-trends/gold-demand-trends-full-year-2022> . (Erişim Tarihi: 26.03. 2024)

World Trade Organisation, *Russian Federation and the WTO* . https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/russia_e.htm . (Erişim Tarihi: 3.5. 2024)

World Trade Organization, *WTO Annual Report 2023*, https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/anrep23_e.htm .

Yalvaç, Faruk.. *Uluslararası Politik Ekonomi'den Eleştirel Uluslararası Politik Ekonomi'ye: Temel Kavramlar ve Tartışmalar*, Eleştirel Uluslararası Politik Ekonomi Kuramlar ve Sorunlar 1 içinde, yazar Yelda Erçandırılı, Faruk Yalvaç. Ankara: Nika Yayınevi,. 2021

Yazıcıoğlu, İsalet Ebru. *Uluslararası Ticaret Teorilerinden Mutlak, Karşılaştırmalı ve Rekabetçi Üstünlükler Teorilerine Yönelik Bir Değerlendirme*”, Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. 2022.

Zalizniak, Leonid. *Ukraina Ta Rasiya: Viyna Tsvilizattsy*, Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository . 2017.

Zengin, Alperen Kürşad. *Rusya Federasyonu'nun Ulusal Güvenlik Politikalarına Yön Veren Belgeler ve Etki Eden Güvenlik Yaklaşımları*, Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi , Ocak. 2019.

Zhelezniak, Mykola ve Oleksandr Ishchenko,. 2022. *Okupatsiya Aneksiya Kırımı ? Za Danimi Ukraynskih Entsiclopedia*, Encyclopedia Herald of Ukraine,. <https://evu.encyclopedia.kyiv.ua/doi/10.37068/evu.14.6.pdf>.(Erişim Tarihi: 02.16. 2024)

ICRC, 2015. *What is Economic Security?* <https://www.icrc.org/en/document/introduction-economic-security>. (Erişim Tarihi: 18.6.2024)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı: GÜNEY, Zeynep Sultan

Uyruğu: T.C.

Eğitim

Derece Üniversite ve Bölüm

Yüksek Lisans Milli Savunma Üniversitesi, Güvenlik Araştırmaları

Lisans Haliç Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Yabancı Dil

İngilizce

Rusça

Yayımları

Postkolonyal Bakış Kapsamında Kültür Emperyalizmi ve McDonalddlaştırma

Doğu Akdeniz’de Değişen Dengeler ve Türkiye-Mısır İlişkileri